

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Blaž Palir

Mentor: predavatelj Marko Kosin

Somentor: asistent mag. Milan Brglez

**MEHANIZMI UREJANJA IZRABE OSEBNE NEDOTAKLJIVOSTI
IN IMUNITETE DIPLOMATSKEGA AGENTA**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

Staršem

Zahvala gre vsem, ki so tako ali drugače prispevali k mojemu diplomskemu delu, še posebej hvala mentorjema, njegovi ekselenci predavatelju Marku Kosinu in asistentu mag. Milanu Brglezu, za njuno nesebično pomoč in strokovne nasvete.

KAZALO

	Seznam uporabljenih kratic in okrajšav	VII
1.	Uvod	1
2.	Metodološki okvir	2
3.	Opredeflitev pojmov	5
3. 1.	<i>DIPLOMACIJA</i>	5
3. 2.	<i>DIPLOMATSKO PRAVO</i>	5
3. 3.	<i>DIPLOMATSKA MISIJA</i>	6
3. 3. 1.	Vrste diplomatskih misij	6
3. 3. 2.	Člani misije	9
3. 4.	<i>JURISDIKCIJA</i>	10
3. 5.	<i>IMUNITETA, PRIVILEGIJI IN NEDOTAKLJIVOST</i>	11
3. 5. 1.	Imunitete in privilegiji	11
3. 5. 2.	Nedotakljivost in imuniteta	12
4.	Osebna nedotakljivost in imuniteta diplomatskih agentov	14
4. 1.	<i>TEORETSKA OSNOVA</i>	14
4. 2.	<i>KODIFIKACIJA SODOBNEGA DIPLOMATSKEGA PRAVA</i>	16
4. 2. 1.	Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih	17
4. 2. 2.	Konvencija o specialnih misijah	17
4. 2. 3.	Dunajska konvencija o predstavljanju držav v njihovih odnosih z mednarodnimi organizacijami univerzalnega značaja	18
4. 3.	<i>OSEBNA NEDOTAKLJIVOST</i>	19
4. 4.	<i>DIPLOMATSKA IMUNITETA</i>	20
4. 4. 1.	Diplomatska imuniteta in imuniteta države	20
4. 4. 2.	Dvojna narava imunitete državnih uslužbencev	21
4. 4. 3.	Diplomatska imuniteta po DKDO, KSM in DKPD	22
4. 4. 3. 1.	<i>Imuniteta pred kazenskim sodstvom</i>	22
4. 4. 3. 2.	<i>Imuniteta pred civilnim in upravnim sodstvom</i>	23
4. 4. 3. 3.	<i>Imuniteta pred izvršilnimi ukrepi</i>	25

4. 4. 3. 4.	<i>Osebe upravičene do diplomatskih imunitet in privilegijev</i>	26
4. 4. 3. 4. 1.	Administrativno in tehnično osebje	26
4. 4. 3. 4. 2.	Podporno osebje	26
4. 4. 3. 4. 3.	Derivatni upravičenci	26
4. 4. 3. 4. 4.	Vprašanje nacionalnosti	27
4. 4. 3. 5.	<i>Prostorski obseg diplomatskih imunitet in privilegijev</i>	28
4. 4. 3. 5. 1.	Ozemlje države pošiljateljice	28
4. 4. 3. 5. 2.	Ozemlje države sprejemnice	28
4. 4. 3. 5. 3.	Ozemlje tretjih držav	28
4. 4. 3. 6.	<i>Časovni obseg diplomatskih imunitet in privilegijev</i>	29
5.	Izraba osebne nedotakljivosti in imunitet diplomatskega agenta	31
5. 1.	<i>KONCEPT IZRABE</i>	31
5. 2.	<i>VRSTE IZRAB</i>	32
5. 2. 1.	Politične oziroma teroristične izrabe	32
5. 2. 1. 1.	<i>Primer Dikko</i>	33
5. 2. 1. 2.	<i>Primer Fletcher</i>	33
5. 2. 2.	Osebne izrabe	34
5. 3.	<i>NARAŠČAJOČ OBSEG IZRAB?</i>	36
6.	Mehanizmi urejanja izrabe	38
6. 1.	<i>MEHANIZMI UREJANJA IZRABE PO SODOBNEM DIPLOMATSKEM PRAVU</i>	38
6. 1. 1.	Dolžnosti diplomatskega agenta	38
6. 1. 2.	Omejitev velikosti diplomatske misije	41
6. 1. 3.	Načelo samoobrambe in stanje nujnosti	42
6. 1. 4.	Odpoved imuniteti	43
6. 1. 4. 1.	<i>Vnaprejšnja odpoved imuniteti</i>	48
6. 1. 5.	Sodni postopek v državi pošiljateljici	48
6. 1. 6.	<i>Persona non grata</i>	51
6. 1. 6. 1.	Persona grata	52
6. 1. 7.	Zaostritev diplomatskih odnosov	54
6. 2.	<i>UPRAVNI UKREPI</i>	55
6. 2. 1.	Strožja uporaba mehanizmov sodobnega diplomatskega prava	56
6. 2. 2.	Shema obveznega zavarovanja vozil	57

6. 2. 3.	Mednarodno sodelovanje in izmenjava informacij	58
6. 2. 4.	Posredovanje državnih organov	59
6. 2. 4. 1.	<i>Policija</i>	59
6. 2. 4. 2.	<i>Ministrstvo za zunanje zadeve</i>	60
6. 2. 5.	Obveščanje vodij diplomatskih misij	62
6. 3.	MEHANIZMI UREJANJA IZRABE ZUNAJ SODOBNEGA DIPLOMATSKEGA PRAVA	63
6. 3. 1.	Sodni postopek po izgubi imunitete diplomatskega agenta	63
6. 3. 2.	Sodni postopek v tretjih državah	65
6. 3. 3.	Mednarodno kazensko pravo v. diplomatski imuniteti	67
6. 3. 3. 1.	<i>Univerzalna jurisdikcija notranjih sodišč</i>	68
6. 3. 3. 2.	<i>Mednarodna sodišča</i>	71
6. 3. 3. 3.	<i>Mednarodno kazensko sodišče</i>	73
6. 3. 3. 3. 1.	Predaja osumljencev Mednarodnemu kazenskemu sodišču	74
6. 3. 3. 3. 2.	Sodni postopek pred Mednarodnim kazenskim sodiščem	74
6. 3. 4.	Odgovornost države pošiljateljice	75
7.	Zaključek	78
8.	Viri	80
8. 1.	<i>PRIMARNI VIRI</i>	80
8. 2.	<i>SEKUNDARNI VIRI</i>	82

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

angl.	v angleškem jeziku
čl.	člen
DKDO	Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih
DKKO	Dunajska konvencija o konzularnih odnosih
DKPD	Dunajska konvencija o predstavljanju držav v njihovih odnosih z mednarodnimi organizacijami univerzalnega značaja
DKPP	Dunajska konvencija o pogodbenem pravu
FCO	<i>Foreign and Commonwealth Office</i>
Ibid.	prav tam (<i>ibidem</i>)
ICC	Mednarodno kazensko sodišče (<i>International Criminal Court</i>)
ICJ	Meddržavno sodišče (<i>International Court of Justice</i>)
ILC	Komisija za mednarodno pravo (<i>International Law Commission</i>)
ICTR	Mednarodno kazensko sodišče za Ruando (<i>International Criminal Tribunal for Rwanda</i>)
ICTY	Mednarodno kazensko sodišče za bivšo Jugoslavijo (<i>International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia</i>)
itn.	in tako naprej
KPISA	Konvencija o privilegijih in imunitetah specialnih agencij
KPIZN	Konvencija o privilegijih in imunitetah Združenih narodov
KSM	Konvencija o specialnih misijah
lat.	v latinskem jeziku
MZZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
npr.	na primer
odst.	odstavek
op.	opomba
res.	resolucija
OZN	Organizacija združenih narodov
RS	Republika Slovenija
str.	stran
št.	številka
tj.	to je
ur.	urednik

Ur. l. RS	Uradni list Republike Slovenije
US	<i>United States</i> (Združene države)
UNTS	<i>United Nations Treaty Series</i>
v.	<i>versus</i> (proti)
ZDA	Združene države Amerike
ZN	Združeni narodi

1. Uvod

Izraba diplomatskih privilegijev in imunitet je tema, kateri je bila na različnih stopnjah razvoja diplomatskega prava posvečena dokaj velika pozornost, tako s strani akademske skupnosti kot tudi in predvsem s strani državnih oblasti. Koncept diplomatske imunitete, ki praktično onemogoča izvajanje lokalne oblasti nad njenimi upravičenci, nedvomno povzroča družbene probleme in zdi se, da vsake toliko časa pride do dogodka, ki ponovno vzbudi zaskrbljenost glede posebnega statusa diplomatov v sodobni družbi, ki temelji na načelu pravne enakosti posameznikov, slednje pa v diplomatskih agentih in drugih osebah s posebnimi pravnimi statusi prepozna svojo izjemo. V primerjavi s težo problema morda nekoliko nesorazmerne reakcije javnosti, na trenutke prevzamejo obliko zahtev po zmanjšanju obsega diplomatskih privilegijev in imunitet. Te zahteve se v luči naraščajoče vloge človekovih pravic in v primerih posebej hudih izrab morda zdijo več kot le upravičene.

A po drugi strani, so se privilegiji in imunitete diplomatskih agentov skozi zgodovino stoletij razvili do točke, katero mnogi obravnavajo kot nič bolj in nič manj kot nujno za zagotovitev primerne zaščite ene osnovnih in za obstoj sodobne mednarodne skupnosti nujnih karakteristik, tj. diplomatskega procesa. Tako pravni strokovnjaki kot tudi diplomatska srenja sama sprejema in poudarja, da diplomatski status ne daje diplomatskim agentom dovoljenje za kršitev zakonov in ureditev države sprejemnice. A občasne izrabe privilegiranega statusa s strani peščice, ki so v primerjavi s protipravnimi dejanji navadnih državljanov deležne nesorazmerno visoke stopnje javne pozornosti in publicitete, prispevajo k oblikovanju predsodkov javnosti do oseb diplomatskega statusa in postavljajo v slabo luč celotno institucijo diplomatskih privilegijev in imunitet.

Morda izraba imunitet in privilegijev diplomatskih agentov po svojem obsegu ne predstavlja resnejše grožnje odnosov med mednarodnopravnimi subjekti. Verjetno so diplomatski privilegiji in imunitete nujni za preprečevanje izrabe teritorialne suverenosti države z namenom oviranja dela tujih diplomatskih misij. Nedvomno s tem koristijo ne samo diplomatskemu procesu med dotičnima subjektoma mednarodnega prava, temveč mednarodni skupnosti kot celoti. A kljub vsemu je zaskrbljenost nad vsakim primerom, ki v odsotnosti posledic za protipravna dejanja spodkopava temelje sodobne družbe vladavine prava in pravice, ne samo upravičena, temveč nujna.

2. Metodološki okvir

Običajno imajo države jurisdikcijo nad osebami, lastnino in dogodki znotraj svojih ozemeljskih meja, in sicer na osnovi najmočnejšega temelja jurisdikcije, to je teritorialnem načelu. Kar nas zanima so izjeme tega načela, to so osebe, lastnina in dogodki, ki so po mednarodnem diplomatskem pravu izvzete jurisdikcije notranjega prava. Natančneje, zanimajo nas izrabe te pravne izjeme s strani posameznikov, ki so do njih upravičeni, in mehanizmi urejevanja teh izrab.

Osebe, ki jih v diplomskem delu pred vami obravnavamo, lahko razdelimo v tri ožje kategorije, in sicer:

1. osebe, ki so del stalnih bilateralnih misij poslanih s strani ene države v drugo;
2. *ad hoc* diplomati, tj. diplomati, ki sodelujejo v specialnih misijah in delegacijah pri organih mednarodnih organizacij in na mednarodnih konferencah ter
3. stalni predstavniki držav pri mednarodnih organizacijah.

Skratka, predmet naše raziskave so diplomatski agenti diplomatskih misij države, tj. osrednjega in izvornega subjekta mednarodnega prava. Pri raziskovanju se bomo prav tako dotaknili obravnave ostalih oseb, ki uživajo vse ali vsaj del diplomatskih privilegijev in imunitet, kot jih opredeljujejo trije kodificirani mednarodnopravni viri diplomatskega prava,¹ to so Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih² (DKDO), Konvencija o specialnih misijah³ (KSM) in Dunajska konvencija o predstavljanju držav v njihovih odnosih z mednarodnimi organizacijami univerzalnega značaja⁴ (DKPD). Te konvencije predstavljajo del materije sodobnega diplomatskega prava, na katere smo se pri naši raziskavi omejili.

¹ Po Deganu (1997) in v skladu z 38. čl. Statuta Meddržavnega sodišča, ki je del Ustanovne listine ZN (*Charter of the United Nations*. Sklenjena v San Franciscu, 26. 6. 1945 na Konferenci Združenih narodov o mednarodni organizaciji; v veljavo je stopila 24. 10. 1945; datum zadnje spremembe je 20. 10. 1971, ki je začela veljati 24. 9. 1973; 19. 8. 2005 je Organizacija Združenih narodov (OZN) imela 191 držav članic (United Nations 2005: I - 1). Dostopna na <http://www.un.org/aboutun/charter/> (12. 1. 2005)), ločimo naslednje vire mednarodnega prava: (a) mednarodno pogodbeno pravo; (b) obče običajno mednarodno pravo, ki ga določata obča praksa držav in *opinio juris*; (c) splošna načela prava priznana s strani civiliziranih narodov ter (č) enostranske pravne akte (Degan 1997: 253-354), ki jih 38. čl. Statuta izrecno ne navaja, toda dodaja še dva pomožna vira mednarodnega prava, to sta (i) judikatura oziroma sodna praksa in (ii) jurisprudenca oziroma pravna doktrina, tj. nauk najbolj kvalificiranih pravnih strokovnjakov različnih narodov.

² *Vienna Convention on Diplomatic Relations*. Sklenjena na Dunaju, 18. 4. 1961 na Konferenci Združenih narodov o diplomatskih odnosih in imunitetah; v veljavo stopila je 24. 4. 1963 in do 19. 8. 2005 jo je ratificiralo 183 držav (United Nations 2005: III - 3). 500 UNTS 95.

³ *Convention on Special Missions*. Sprejeta v New Yorku, 8. 12. 1969 z res. 2530 (XXIV) Generalne skupščine ZN; v veljavo stopila je 21. 6. 1985 in do 19. 8. 2005 jo je ratificiralo 35 držav (United Nations 2005: III - 2). 1400 UNTS 231.

⁴ *Vienna Convention on the Representation of States in their Relations with International Organizations of a Universal Character*. Sklenjena na Dunaju, 14. 3. 1975 na Konferenci Združenih narodov o predstavljanju držav v njihovih odnosih z mednarodnimi organizacijami univerzalnega značaja; do 19. 8. 2005 še ni stopila v veljavo in do tega datuma jo je ratificiralo 31 držav (United Nations 2005: III - 11). UN Doc. A/CONF.67/16.

Poudariti moramo, da predmet raziskave niso konzularni funkcionarji, osebje mednarodnih organizacij in njihovih diplomatskih misij oziroma njihovi pravni statusi, in posledično Dunajska konvencija o konzularnih odnosih⁵ (DKKO), Konvencija o privilegijih in imunitetah specializiranih agencij⁶ (KPISA) in Konvencija o privilegijih in imunitetah Združenih narodov⁷ (KPIZN), oziroma slednja le v delih, ki se nanaša na stalne predstavnike držav pri Organizaciji Združenih narodov (OZN).

Torej, našo pozornost smo osredotočili na pravila diplomatskega prava povezana z osebami, ki individualno ali kolektivno znotraj organizacijskih enot, vsesplošno poimenovanih kot diplomatske misije, delujejo v mednarodnih odnosih v imenu držav. Omejili smo se le na pravni status osebja diplomatske misije, izrabe teh statusov s strani njenih upravičencev ter sredstva oziroma mehanizme, s katerimi se omenjene izrabe lahko urejajo, tj. preprečujejo, sankcionirajo ali kompenzirajo.

Pri analizi zgoraj opredeljenega področja raziskovanja bomo poskušali odgovoriti na naslednja temeljna raziskovalna vprašanja, in sicer:

1. Kateri mehanizmi so na voljo državam pri urejevanju izrab osebne nedotakljivosti in imunitet diplomatskega agenta ter kakšna je njihova uporabnost v praksi?
2. Ali diplomatska imuniteta prevlada tudi v primerih resnih mednarodnih zločinov, ali, nasprotno, naj bodo človekove pravice zaščitene, četudi to pomeni omejitev diplomatskih imunitet?
3. Ali lahko nedavno ustanovljeno Mednarodno kazensko sodišče odigra vlogo enega izmed mehanizmov urejevanja izrabe osebne nedotakljivosti in imunitete diplomatskega agenta?

Da bi našli zadovoljive odgovore na vprašanja, ki smo si jih zastavili, pa menimo, da je nujno (a) predstaviti pravno teoretični izvor osebne nedotakljivosti in imunitet diplomatskega agenta; (b) razložiti namen ter pomen teh posebnih statusov, ki jih na območju države sprejemnice uživa država pošiljateljica oziroma njena diplomatska misija, člani osebja diplomatskih misij ter njihovi družinski člani; (c) interpretirati člene DKDO, KSM in DKPD, ki so bistveni za naše področje raziskovanja; (č) primerjati relevantna določila DKDO, KSM

⁵ *Vienna Convention on Consular Relations*. Sklenjena na Dunaju, 24. 4. 1963 na Konferenci Združenih narodov o konzularnih odnosih; stopila je v veljavo 19. 3. 1967 in do 19. 8. 2005 jo je ratificiralo 167 držav (United Nations 2005: III - 6). 596 UNTS 261.

⁶ *Convention on Privileges and Immunities of the Specialized Agencies*. Sprejeta v New Yorku, 21. 11. 1947 z res. 179 (II) Generalne skupščine ZN; stopila je v veljavo 2. 12. 1948 in do 19. 8. 2005 jo je ratificiralo 110 držav (United Nations 2005: III - 2). 33 UNTS 261.

⁷ *Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations*. Sprejeta v New Yorku, 13. 2. 1946 z res. 22 A(I) Generalne skupščine ZN; stopila je v veljavo 17. 9. 1946 in do 19. 8. 2005 jo je ratificiralo 150 držav (United Nations 2005: III - 1). 1 UNTS 15.

in DKPD, ki se nanašajo na osebno nedotakljivost in imunitete, izrabo in mehanizme urejevanja le teh; (d) predstaviti problem izrabe diplomatskega statusa ter (e) identificirati, analizirati ter primerjati mehanizme urejanja izrabe diplomatskega statusa.

S tem namenom bomo v *tretjem poglavju* določili pomen osnovnih pojmov, ki se zdijo nujni za razumevanje pričujočega diplomatskega dela, še posebej konceptov imunitet, privilegijev in nedotakljivosti. Namenoma se bomo izognili podrobnejši analizi definicij in teoretičnim razpravam o pojmu diplomacije ter njeni zgodovini, ki je po našem mnenju preobširna za obravnavo v pričujočem delu. V *četrtem poglavju* bomo raziskali pravno-teoretično osnovo diplomatskih imunitet in privilegijev ter s pomočjo analitičnih metod tolmačenja⁸ in primerjave podrobneje predstavili določila DKDO, KSM in DKPD, ki zadevajo diplomatske imunitete. Pri tem se bomo naslonili na odgovarjajočo sekundarno literaturo, s pomočjo katere bomo lahko natančneje preučili relevantne primarne vire ter tako poskušali dobiti čim jasnejšo sliko statusov, ki jih podeljuje sodobno diplomatsko pravo. V *petem poglavju* bomo predstavili problem izrabe diplomatskega statusa, jih poskušali kategorizirati, predstavili nekaj tipičnih primerov izrabe ter k analizi pristopili s teoretičnega kot tudi z empiričnega vidika. V *šestem poglavju* bomo s primerjalno analizo primarnih virov in njihovim tolmačenjem s pomočjo študije primerov prakse držav, judikature in jurisprudence, identificirali in predstavili uporabnost posameznih mehanizmov urejanja izrabe diplomatskega statusa. To je tudi poglavje, v katerem bomo poskušali najti odgovor na vsa tri zastavljena raziskovalna vprašanja.

⁸ Po Pavčniku (2004: 46-97) obstaja več metod tolmačenja oziroma razlage pravnih pravil, in sicer: (a) *jezikovna*, pri kateri »se v skladu s pravili jezika rekonstruira besedni pomen posameznega pravila« (Pavčnik 2004: 57); (b) *logična*, katera z logičnim sklepanjem razširja jezikovni pomen besedila; (c) *sistematična*, tj. določanje pomena »jezikovnih znakov glede na njihovo uvrščenost« v pravni sistem oziroma glede na celoto besedila (Pavčnik 2004: 71); (č) *zgodovinska*, po kateri sklepamo o pomenu glede na potek postopka ustvarjanja pravnega besedila in razlogov zanj ter ob upoštevanju družbenega konteksta nastanka; ter (d) *namenska* (teleološka) razlaga, ki pripisuje pomen »glede na namen, ki ga pravno določilo ima« (Pavčnik 2004: 79). Uporaba teh splošnih in temeljnih pravil interpretacije ponavadi zadošča za razlago pomena mednarodne pogodbe tudi v mednarodnem pravu, saj jih vsebuje tudi Dunajska konvencija o pogodbenem pravu (DKPP - *Vienna Convention on the Law of the Treaties*. Sklenjena na Dunaju, 23. 5. 1969 na Konferenci Združenih narodov o pogodbenem pravu; stopila je v veljavo 27. 1. 1980 in do 19. 8. 2005 jo je ratificirala 101 držav (United Nations 2005: XXIII - 3). 1155 UNTS 331.), ki v 31.(1) čl. določa, da se mora mednarodne pogodbe tolmačiti (a) dobronamerno, (b) po običajnem smislu, ki ga je treba dati izrazom v pogodbi, (c) v njihovem kontekstu ter (č) v luči njenega predmeta in cilja. Po izrecni določbi 4. člena te konvencije se ta uporablja izključno za pogodbe, ki jih države sklenejo po začetku njene veljavnosti, medtem ko je za pogodbe, sklenjene pred njeno uveljavitvijo, relevantno običajno mednarodno pravo, ki pa po vsebini ne odstopajo od pravil razlage, kot jih predvideva DKPP. »Zaradi pravne varnosti in da bi se izognili posledicam prevelike svobode pogodbenic pri namenski razlagi dajeta mednarodnopravna judikatura in doktrina poseben poudarek jezikovni razlagi mednarodne pogodbe.« (Odločba Ustavnega sodišča RS št. Up-547/02, Odločba o razveljavitvi sodb Vrhovnega in upravnega sodišča ter vrnitvi zadeve Upravnemu sodišču v novo odločanje, *Ur. l. RS*, št. 108/2003 (7. 11. 2003))

3. Opredelitev pojmov

3. 1. Diplomacija

Pojem diplomacija ima v današnjem času veliko pomenov, trem izmed njih pa posvečamo v tem delu posebno pozornost, in sicer (Nahlik 1990: 201-2):

1. diplomacija kot miroljubna dejavnost držav, v nekaterih primerih tudi drugih subjektov mednarodnega prava, v njihovih medsebojnih odnosih;
2. diplomacija pomeni posebne metode ali načine izvajanja teh aktivnosti;
3. diplomacija zajema ljudi, ki v imenu države, ali drugih subjektov mednarodnega prava, izvaja dejavnosti pod prejšnjima točkama.

Skratka, »diplomacija obsega vsa sredstva, s katerimi države /in drugi mednarodnopravni subjekti/ ustvarjajo oziroma ohranjajo medsebojne odnose, komunicirajo druga z drugo ter opravljajo politične ali pravne transakcije skozi medij svojih pooblaščenih agentov« (Brownlie 1998: 346). Nadalje je usklajevanje različnih politik in interesov v mednarodnih odnosih ter ustvarjanje obćih interesov skupnosti naloga diplomacije in diplomatskih misij, ki morajo pri opravljanju svojih nalog spoštovati splošno sprejete mednarodne norme (Mikolić 2002: 1), med drugimi tudi pravila diplomatskega prava.

3. 2. Diplomatsko pravo

Diplomatsko pravo Janković (1988: 37) opredeljuje kot skupek mednarodnopravnih pravil oziroma norm, ki urejajo diplomacijo in obvezujejo »države na določeno postopanje v medsebojnih diplomatskih odnosih.« A, kot pravilno ugotavlja Dembinski (1988: 1), subjekt diplomatskih odnosov niso le države, saj sodobno diplomatsko pravo s svojimi normami zajema delovanje vseh vrst diplomatskih misij, ne samo tistih držav k drugim državam ampak tudi k in med ostalimi subjekti mednarodnega prava. Sodobno diplomatsko pravo glede na vsebino obsega (Brglez 1998: 62):

(a) pravne norme, ki urejajo delovanje pristojnih organov subjektov mednarodnega prava;

(b) pravne norme, ki urejajo same odnose med subjekti mednarodnega prava in določajo postopke, ki se uporabljajo v teh odnosih, ter

(c) pravne norme, ki določajo strukture, znotraj katerih se ti odnosi vzpostavljajo in odvijajo.

Za nas pa se zdi še posebej relevantno razmišljanje glede norm diplomatskega prava, ki ga je v svoji sodbi leta 1980 podalo Meddržavno sodišče,⁹ in sicer po mnenju sodišča

pravila diplomatskega prava predstavljajo poseben samozadosten¹⁰ režim, ki na eni strani določa dolžnosti države sprejemnice glede olajšav, privilegijev in imunitet podeljenih diplomatski misiji, po drugi strani pa predvideva možnost izrab s strani članov misije ter določa sredstva, ki so na voljo državi sprejemnici, za ustrezen odgovor na takšne izrabe.

Skratka, diplomatsko pravo določa pravice in dolžnosti subjektov v diplomatskih odnosih, ohranja med njimi ravnotežje in rešuje konflikte, kot se je izrazil Dembinski (1988: 155), med osebno jurisdikcijo države pošiljateljice in teritorialno jurisdikcijo države sprejemnice.

3. 3. Diplomatska misija

Diplomatsko misijo¹¹ razumemo kot »organ subjekta mednarodnega prava, ki ga predstavlja pri nekem drugem subjektu mednarodnega prava in v njegovem imenu vrši določene naloge«, ki pa, »za razliko od ostalih državnih organov, deluje zunaj državnega ozemlja« (Janković 1988: 88). Natančneje, te misije po Dembinskem (1998: 28) delujejo v treh različnih pravnih sistemih, in sicer (a) pravnem sistemu države pošiljateljice, katera ima na osnovi personalnega načela jurisdikcijo nad misijo in svojimi državljani v vlogi članov misije, (b) mednarodnemu pravu, ki določa njen status, pravice in dolžnosti ter (3) pravnemu sistemu države sprejemnice, ki ima nad misijo in njenimi člani jurisdikcijo na osnovi teritorialnega načela.¹²

3. 3. 1. Vrste diplomatskih misij

Glede na to, da se v diplomski nalogi ukvarjamo z več tipi diplomatskih misij, je prav, da jih podrobneje opredelimo. S tem se želimo izogniti nejasnostim in prispevati k lažjemu razumevanju v nadaljevanju obravnavane problematike.

⁹ Case Concerning United States Diplomatic and Consular Staff in Teheran (United States of America v. Iran), 1980 *ICJ* 3 (23. 5. 1980), str. 40, 86. odst.

¹⁰ Angl. *self-contained*.

¹¹ V tej nalogi uporabljamo tudi pojem zunanja misija, ki ga razumemo kot njeno sopomenko.

¹² Že na tem mestu bomo poudarili, da mednarodno pravo določa omejitve izvajanja te jurisdikcije nad diplomatskimi misijami drugih subjektov mednarodnega prava in njihovim osebjem.

Stalne diplomatske misije so zunanje misije stalnega značaja odposlane s strani države pošiljateljice k državi sprejemnici z namenom ohranjanja bilateralnih diplomatskih odnosov¹³ in opravljanja ostalih diplomatskih funkcij opredeljenih v 3. čl. DKDO,¹⁴ ki v svoji celoti ureja ta tip diplomacije. *Stalne misije pri mednarodnih organizacijah*¹⁵ so prav tako diplomatske misije stalnega značaja, ki pa predstavljajo državo pošiljateljico pri mednarodni organizaciji (1.(1/7) čl. DKPD) oziroma opravljajo funkcije natančneje opredeljene v 6. čl. DKPD.¹⁶

V nasprotju s prejšnjima oblikama diplomatskih misij, pa so *ad hoc misije* začasne misije poslane s strani države oziroma drugih subjektov mednarodnega prava, da slednjo predstavljajo v okviru njenih bilateralnih odnosov, kot tudi delegacije na mednarodnih konferencah in pri organih mednarodnih organizacij (Dembinski 1988: 57). Pravno materijo prvih, tj. specialnih misij,¹⁷ ureja KSM, medtem ko področje delegacij pri organih mednarodnih organizacij in na mednarodnih konferencah sklicanih s strani slednje ureja DKPD. Očitno je, da ima *ad hoc* misija, za razliko od stalnih diplomatskih misij, začasen značaj, ter da je njeno delovanje omejeno na konkretno nalogo (Simoniti 1995a: 23).¹⁸

¹³ James (1991: 349) definira bilateralne diplomatske odnose kot obojestransko pripravljenost dveh subjektov na neposredno komunikacijo, medij katere so uradni predstavniki – diplomatski agenti. Diplomatski odnosi so tako običajna oblika stalnih kontaktov med subjekti mednarodnega prava, ki pa niso nujno v obliki stalnih misij, temveč je njihova temeljna značilnost odsotnost ovir normalnim kontaktom (James 1991: 359). ILC ima stalno diplomatsko misijo za najučinkovitejši način ohranjanja diplomatskih odnosov med dvema državama, čeprav priznava, da slednjima nič ne preprečuje sporazuma o drugačnih metodah izvajanja medsebojnih diplomatskih odnosov (Report of the International Law Commission covering the work of its tenth session, 28 April – 4 July 1958, UN Doc. A/3859 v Yearbook of the ILC, 1958, Vol. II, str. 90.).

¹⁴ 3. čl. DKDO določa glavne kategorije funkcij stalnih diplomatskih misij, in sicer so to (a) predstavljanje države pošiljateljice v državi sprejemnici, (b) zaščita interesov države pošiljateljice in njenih državljanov v državi sprejemnici, (c) pogajanja z vlado države sprejemnice, (č) dognati z vsemi dovoljenimi sredstvi stanje in razvoj dogodkov v državi sprejemnici ter poročanje o njih vladi države pošiljateljice, (d) negovanje prijateljskih odnosov med državo pošiljateljico in sprejemnico ter razvijanje medsebojnih gospodarskih, kulturnih in znanstvenih odnosov. Seveda ta seznam v 3. čl. DKDO ni vseobsegajoč, saj stalne diplomatske misije opravljajo tudi druge delegirane funkcije, kot je na primer opravljanje konzularnih funkcij (3.(2) čl. DKDO) ter začasna zaščita interesov tretje države in njenih državljanov (45.(c) DKDO). Sile zaščitnice James (1991: 378) definira kot »državo, ki s soglasjem države sprejemnice znotraj nje deluje v imenu odsotne države.«

¹⁵ Pod pojmom mednarodna organizacija razumemo mednarodno medvladno organizacijo, tj. subjekt mednarodnega prava, katerega članice so države in ki ima s pogodbo med njimi določeno strukturo in namen oziroma cilje (Pease 2002: 1-4), medtem ko mednarodno organizacijo univerzalnega značaja 1.čl. DKPD definira kot »Organizacijo združenih narodov, njene specializirane agencije, Mednarodno agencijo za atomsko energijo in vsako drugo podobno organizacijo, ki ima po sestavi svojega članstva ter nalogah širok mednarodni značaj«.

¹⁶ Ta kot funkcije stalne misije pri mednarodnih organizacijah določa: (a) predstavljanje države pošiljateljice pri organizaciji, (b) vzdrževanje stikov med državo pošiljateljico in organizacijo, (c) pogajanja z in v okviru organizacije, (č) seznanjanje z dejavnostjo organizacije ter poročanje o le tej vladi države pošiljateljice, (d) zagotavljanje sodelovanja države pošiljateljice v dejavnostih organizacije, (e) varovanje interesov države pošiljateljice v odnosu do organizacije, (f) promocija uresničevanja ciljev in načel organizacije s sodelovanjem z in v okviru organizacije.

¹⁷ Vključujoč diplomatske misije na mednarodni konferenci sklicani s strani države gostiteljice.

¹⁸ James (1991: 365-6) navaja pet razlogov za ustanovitev *ad hoc* misije v sodobni diplomatski praksi držav, in sicer: (a) teorija demokratičnosti – določena vprašanja so takšnega pomena, da naj bi bila neposredno

Tako *specialne misije* razumemo kot časovno omejene misije, ki predstavljajo državo, so poslane v drugo državo s soglasjem le te in z namenom urejevanja določenega vprašanja ali izpolnjevanja specifične naloge¹⁹ ali funkcije, katere so določene na podlagi obojestranskega dogovora države pošiljateljice in države sprejemnice.²⁰ Nasprotno pa *delegacije* definiramo kot *ad hoc* misije, ki jo država pošlje v organ mednarodne organizacije ali na mednarodno konferenco, da v njenem imenu sodeluje pri njihovem delu.²¹ Še enkrat naj na tem mestu poudarimo, da je status delegacije na mednarodni konferenci sklicani s strani države gostiteljice enak statusu specialnih misij v skladu s določili KSM, medtem ko pravni status delegacije pri organih mednarodnih organizacij in na mednarodnih konferencah sklicanih s strani mednarodne organizacije ureja DKPD.

Skozi aparat stalnih misij akreditiranih pri mednarodnih organizacijah, *ad hoc* specialnih misij ter delegacij pri organih mednarodnih organizacij in na mednarodnih konferencah, države sodelujejo v oblikah multilateralne diplomacije. Teh se države poslužujejo pri vodenju odnosov z več subjekti mednarodnega prava, in sicer z namenom usklajevanja svojih mednarodno-političnih programov s skupnimi interesi mednarodne skupnosti in ustvarjanja vsesplošno sprejemljivih rešitev skupnih problemov v skladu z načeli mednarodnega prava (Janković 1988: 143-4). Multilateralna diplomacija²² je za diplomatsko pravo prav poseben izziv, saj »za razliko od bilateralne diplomacije predpostavlja tri strani v mednarodnopravnem razmerju: (a) državo pošiljateljico, (b) mednarodno organizacijo oziroma mednarodno konferenco sklicano s strani le te ter (c) državo gostiteljico«²³ (Brglez 1998: 77).²⁴ Takšna trilateralna situacija onemogoča apliciranje načela reciprocitete in enakopravnosti, na katerih

obravnavana s strani predstavnikov ljudstva (vrhunska srečanja); (b) politični in osebni dejavniki – mednarodna srečanja na visokem nivoju kot način nabiranja točk med domačimi volivci; (c) kompleksnost mednarodnih odnosov – tehnično zahtevne problematike zahtevajo udeležbo usposobljenih nacionalnih uradnikov (začasni diplomati); (č) majhnost držav in pomanjkanje finančnih sredstev za vzdrževanje stalnih misij ter (d) posebne misije kot odsev slabih odnosov med dotičnima državama.

¹⁹ 1.(a) čl. KSM.

²⁰ 3. čl. KSM.

²¹ 1.(1/9-11) čl. DKPD.

²² Z izjemo mednarodnih konferenc sklicanih s strani države gostiteljice.

²³ Pod državo gostiteljico oziroma državo sedeža, v skladu s 1.(1/15) čl. DKPD razumemo državo, v kateri je sedež oziroma prostori organizacije ali zasedanje njenih organov oziroma konferenc. Zaradi posebnega trilateralnega razmerja, gre za specifično obliko države sprejemnice.

²⁴ Posebnost tega trilateralnega mednarodnopravnega razmerja je razvidna tudi iz treh nivojev mednarodnopravnih sporazumov nujnih za nemoteno delovanje dotičnih subjektov v tej specifični situaciji. Tako je potreben (a) bilateralni sporazum med mednarodno organizacijo in državo gostiteljico (tj. sporazum o mednarodni konferenci oziroma sedežu organizacije, npr. Sporazum ZN in ZDA o glavnem sedežu ZN, 27. junij 1947), ki opredeljuje pravno razmerje med dotičnima subjektoma; (b) mednarodno pravni vir, ki opredeljuje odnos med državo gostiteljico in članicami mednarodne organizacije oziroma državami pošiljateljicami (npr. KPIZN, KPISA in DKPD, čeprav slednjega še ni podpisala nobena država gostiteljica univerzalne mednarodne organizacije, glej spodaj str. 4); ter (c) »pravila organizacije« pod katerimi razumemo »konstitutivne akte, relevantne sklepe in resolucije ter uveljavljeno prakso organizacije« (1.(1/34) čl. DKPD), ki urejajo odnos med mednarodno organizacijo in državami članicami (Dembinski 1988: 74).

temeljijo bilateralni diplomatski odnosi med državami (Klabbers 2002: 154).²⁵ Tako, za razliko od vzpostavljanja stalnih diplomatskih misij v bilateralni diplomaciji, država pošiljateljica, ob vzpostavitvi stalne misije pri mednarodni organizaciji ali delegacije pri njenih organih oziroma na konferencah, ne potrebuje soglasja države gostiteljice,²⁶ ne organizacije same, temveč gre za enostransko dejanje države pošiljateljice.²⁷ Kot utemeljuje Janković (1988: 197), je država članica del mednarodne organizacije, zato je bi bilo neprimerno iskati dovoljenje za delovanje v takšni instituciji.

3. 3. 2. Člani misije

Obravnane diplomatske misije, kot je razvidno iz vseh relevantnih konvencij,²⁸ sestavljajo šef misije²⁹ in tri kategorije osebja misije. Te so diplomatsko osebje,³⁰ administrativno in tehnično osebje³¹ ter podporno osebje.³²

Na tem mestu je potrebno podrobneje opredeliti osebo diplomatskega agenta, tj. glavnega akterja pričujočega dela. 1. čl. DKDO definira diplomatskega agenta kot šefa misije³³ oziroma člana diplomatskega osebja misije, tj. osebo z diplomatsko funkcijo. Berković (1997: 31) pod izrazom diplomatski agent razume osebo, ki na osnovi izdanega pooblastila, zastopa svojo državo nasproti drugim subjektom mednarodnega prava. Da se oseba lahko prizna za diplomatskega agenta, Dembinski (1988: 121) navaja dva temeljna pogoja, in sicer mora (a) država pošiljateljica osebi naložiti posebne funkcije v eni izmed njenih diplomatskih misij, na

²⁵ Ker države v bilateralnih diplomatskih odnosih nastopajo tako v vlogi države sprejemnice kot države pošiljateljice, lahko na neprimerna dejanja proti lastnim diplomatskim agentom v tujini s strani države sprejemnice odgovorijo s podobnimi ukrepi nasproti diplomatskim agentom dotične države (Värk 2003: 111). Odsotnost reciprocitete v obravnavani situaciji je jasno razvidna iz 82. čl. DKPD, ki pravice in dolžnosti države gostiteljice in države pošiljateljice po DKPD ne pogojuje z medsebojnim priznanjem oziroma obstojem diplomatskih odnosov med njima, torej tudi v odsotnosti medsebojnega soglasja, ki je po 2. čl. DKDO potrebno za vzpostavitev diplomatskih odnosov med državami. Torej kljub temu, da država gostiteljica morda ne priznava države pošiljateljice, ima z njo slabe, zaostrene ali prekinjene diplomatske odnose, je dolžna vsaki državi pošiljateljici stalne misije pri mednarodni organizaciji oziroma delegacije omogočiti delo in jo obravnavati enako kot vse druge (Janković 1988: 164).

²⁶ Če je država gostiteljica sprejela, da ima na njenem ozemlju mednarodna organizacija svoj sedež, mora sprejeti tudi dejstvo, da imajo lahko države članice pri dotični organizaciji svoje stalne misije (Janković 1988: 197).

²⁷ Glej 5.(1), 42.(1), 79. in 80. čl. DKPD, ki jasno nakazujejo, da je »odločitev države članice enostranska in diskrecijska,« zato je ni potrebna ne privolitev organizacije, ne države sprejemnice (Dembinski 1988: 75).

²⁸ Glej 1. čl. DKDO, 9. čl. KSM ter 13. in 45. čl. DKPD.

²⁹ Šef misije je oseba, ki jo je država pošiljateljica pooblastila, da deluje v tej funkciji.

³⁰ Člani diplomatskega osebja so člani misije, ki imajo funkcijo diplomatov.

³¹ Člani administrativnega in tehničnega osebja so člani osebja misije, ki so zaposleni v administrativni in tehnični službi misije.

³² Člani podporna osebja so člani osebja misije, ki opravljajo podporna, tj. vzdrževalna, varnostna, strežna oziroma gospodinjstva opravila v misiji. Kot je razvidno, so funkcije te kategorije osebja misije širše kot le strežna opravila, zato smo namenoma zamenjali v slovenski diplomatski terminologiji bolj uveljavljen izraz »strežno osebje« s, po našem mnenju, primernejšim pojmom.

³³ Šef misije se v skladu z DKDO, KSM in DKPD po svojih osebnih privilegijih, imunitetah ter osebni nedotakljivosti ne loči od ostalih članov diplomatskega osebja.

drugi strani pa mora (b) država sprejemnica sprejeti obravnavanje dotične osebe v skladu s pravili mednarodnega diplomatskega prava.

Slednja točka odpira vprašanje svobode imenovanja osebja misije. Člane misije, ne glede na njen tip in kategorijo oseb, država pošiljateljica imenuje po lastni presoji,³⁴ a njena svoboda je delno omejena s pravicami države sprejemnice.³⁵ Iz tega sledi, da je imenovanje osebja zadeva države pošiljateljice, njegova sprejemljivost pa države sprejemnice, saj je svoboda imenovanja, v primeru odsotnosti priznavanja diplomatskega agenta kot takega s strani sprejemne države, brez pravega učinka. Država sprejemnica je torej tista, ki »podeli« diplomatski status predstavniku države pošiljateljice, ki je le takrat funkcionalno sposoben in se posledično kvalificira za imetnika diplomatskih privilegijev in imunitet. Torej je svoboda imenovanja brez pomena v odsotnosti obravnavanja diplomatskega agenta kot takega s strani države sprejemnice.

3. 4. Jurisdikcija

Natančnejša opredelitev pojma jurisdikcije nam bo nedvomno v nadaljevanju koristila pri razumevanju koncepta osebne nedotakljivosti in imunitet. Jurisdikcijo razumemo kot »vidik suverenosti,³⁶ ki se navezuje na sodno, zakonodajno in upravno sposobnost« (Brownlie 1998: 301-2) »države vplivati na ljudi, lastnino in okoliščine, ter kot odsev osnovnih načel državne suverenosti, enakopravnosti držav in nevmešavanja v notranje zadeve držav« (Shaw 1997: 452). Jurisdikcija je tesno povezana z ozemljem države, a ni izključno vezana nanj,³⁷ saj ima država v določenih okoliščinah jurisdikcijo za sojenje kaznivih dejanj, ki so bila storjena

³⁴ 7. čl. DKPD, 8. čl. KSM ter 9. in 43. čl. DKPS.

³⁵ Država pošiljateljica potrebuje soglasje (agreman) ob imenovanju šefa stalne diplomatske misije (4. čl. DKDO) oziroma celotne specialne misije (8. čl. KSM). Akreditacija diplomata v več državah je možna le s strinjanjem vseh vpletenih držav (5. čl. DKDO). Enako velja za akreditacijo iste osebe za šefa misije več držav k državi sprejemnici (6. čl. DKDO). Načeloma naj bi bili diplomatski agenti državljani države pošiljateljice, a državljani države sprejemnice in tretjih držav so lahko imenovani na funkcijo s soglasjem države sprejemnice (8. čl. DKDO, 10. čl. KSM ter 73. čl. DKDO). Država sprejemnica lahko omeji velikost misije v dogovoru z državo pošiljateljico (11. čl. DKDO, 8. čl. KSM ter 14. in 46. čl. DKPD) oziroma samovoljno z razglašanjem akreditiranih ali kandidatov za akreditacijo kot *persona non grata* (9. čl. DKDO, 12. čl. KSM).

³⁶ »Suverenost je v mednarodnem pravu definirana kot vrhovna oblast države na njenem ozemlju, ki izključuje oblast drugih držav in ni podvržena nikakršni višji obliki oblasti« (Degan 2000: 228-9). Po Leviju (1991: 89) je suverenost izraz »pravice države do neodvisnosti, ozemeljske integritete, enakopravnosti in nevmešavanja /v notranje zadeve države/ ter pravice ne biti subjekt višje oblasti.« Bull (1979: 8) loči notranjo suverenost, tj. »nadvlada« (angl. *supremacy*) nad vsemi oblastmi znotraj ozemlja in prebivalstva države, in zunanjo suverenost, pod katero razume neodvisnost od zunanjih oblasti. Sposobnost dejanskega uveljavljanja obeh vidikov suverenosti je po Bullu (1979: 8-9) temeljna lastnost države kot take.

³⁷ Temeljnemu pojmovanju jurisdikcije kot teritorialno omejene na ozemlje države, je bilo skozi zgodovino dodano načelo pristne ter dejanske povezave med subjektom oziroma zadevo jurisdikcije na eni ter teritorialno osnovo in razumnimi interesi jurisdikcije na drugi strani (Brownlie 1998: 301). Tako je teritorialna suverenost, tj. pravica izvajanja jurisdikcije na svojem območju, bila med drugim dopolnjena s personalno suverenostjo, ki je jurisdikcijo države dopolnila s pravico izvajanja oblasti nad svojimi državljani, ne glede na to, kje se ti nahajajo.

zunaj njenih meja,³⁸ po drugi strani pa so določene osebe, lastnina in dogodki izvzeti izpod teritorialne jurisdikcije države, četudi se nahajajo oziroma so bili storjeni znotraj njenega ozemlja (Shaw 1997: 453). Diplomatska imuniteta je takšna, vesplošno sprejeta izjema občega mednarodnopravnega načela teritorialne jurisdikcije, na katero države prostovoljno in implicitno pristanejo, ko se strinjajo s sprejetjem in obravnavanjem diplomatskih agentov kot nosilcev privilegijev in imunitet po mednarodnem pravu.

3. 5. Imuniteta, privilegiji in nedotakljivost

Namesto, da bi vsakega od konceptov v naslovu opredelili v samostojnem podpoglavju, jih bomo poskušali izhodiščno opredeliti v medsebojnih relacijah. Tako bomo najprej opredelili odnos med imunitetami in privilegiji ter potlej razmerje med imuniteto in nedotakljivostjo.

3. 5. 1. Imunitete in privilegiji

Pomen te vesplošno rabljene besedne zveze, ki se danes rutinsko uporablja za označevanje pravic diplomatov, je vse prej kot univerzalno enoznačna. To se je jasno pokazalo tudi v razpravah Komisije za mednarodno pravo (ILC) leta 1957, ko je njen član Alfred Verdross načel debato o pomenu besedne zveze in zaključil, da bi bilo bolje govoriti samo o diplomatskih privilegijih, kajti diplomatske imunitete naj bi predstavljale le del teh.³⁹ Večina njegovih pravnih kolegov v komisiji je pogled zavrnila z argumentom, da imajo

³⁸ Brownlie (1998: 302-9) navaja šest načel, za katere priznava, da v pravni stroki ne uživajo enake podpore, na osnovi katerih je lahko kazenska jurisdikcija sodišča določene države utemeljena, in sicer:

1. **teritorialno načelo** – določanje pristojnosti glede na kraj, kjer je bil zločin storjen, je najmočnejša zahteva po kazenski jurisdikciji, še posebej, če je združena s fizičnim priporom osumljenca (de Than in Shorts 2003: 38);
2. **aktivno personalitetno načelo** (ali nacionalno načelo) – državljanstvo, kot znak pripadnosti in vidik suverenosti, je splošno priznано kot osnova jurisdikcije države nad dejanji svojih državljanov izven njenega ozemlja (Brownlie 1998: 306);
3. **pasivno personalitetno načelo** – načelo, da so tujci lahko kaznovani za dejanja storjena na tujem ozemlju, a so oziroma bodo prizadela državljane države sodnega foruma, je po Brownlie-ju (1998: 306) najšibkejša utemeljitev pristojnosti;
4. **realno načelo** (ali zaščitno oziroma varnostno načelo) – skoraj vse države predvidevajo jurisdikcijo nad tujci za dejanja storjena na tujem, ki vplivajo na varnost države in njene temeljne interese (npr. zločini ponarejanja denarja, gospodarski kriminal,...) (Brownlie 1998: 307; de Than in Shorts 2003: 40);
5. **univerzalno načelo** – »dokaj široka skupina držav je večinoma z omejitvami sprejela načelo, ki dovoljuje jurisdikcijo nad dejanji nedržavljanov, ko okoliščine, vključno z naravo zločina, upravičujejo represijo določenih vrst zločinov kot zadevo 'mednarodne javne politike' (angl. *international public policy*)«, npr. zločini umora, piratstva, ugrabitev letal ter zločini povezani s trgovino z mamili (Brownlie 1998: 307-8);
6. **zločini po mednarodnem pravu** – dandanes je splošno sprejeto, da so kršitve vojnega prava lahko kaznovane s strani katerekoli države, ki osumljenca pripre (Brownlie 1998: 308). Za razliko od načela univerzalnosti, gre za kaznovanje kršitev mednarodnega prava, torej za zločine, ki so kot takšni razglašeni po mednarodnem pravu ter veljajo neodvisno od nacionalne kazenske zakonodaje (Brownlie 1998: 308).

³⁹ Yearbook of the ILC, 1957, Vol. I, str. 52. Enako stališče zagovarja tudi Nahlik (glej 1990: 218-9).

imunitete pravno podlago, medtem ko so le nekateri privilegiji osnovani na pravu, ostali pa so stvar vljudnosti. Nadalje je bilo poudarjeno, da je že od časov srednjega veka pojem imunitet povezan z idejo izvzetosti izpod lokalne jurisdikcije.⁴⁰

Razmerje med pojmom natančneje opredeljuje Satow (1995: 120), ki razume privilegije kot »materialnopravne izjeme pred določili zakonov in predpisov, kot na primer tiste, ki se nanašajo na socialno varnost ali davščine, medtem ko imuniteta ne predstavlja izvzetosti materialnopravnih norm, temveč daje upravičencu postopkovno zaščito pred procesom izvrševanja v državi sprejemnici,« ko je njena materialnopravna norma kršena.⁴¹ In prav ta Satowa opredelitev nam daje odlične temelje za identifikacijo določil sodobnega diplomatskega prava, ki so lahko s strani upravičencev izrabljeni. Kajti specifična določila obravnavanih konvencij, ne glede na to ali jih obravnavamo kot diplomatske privilegije ali ne, predstavljajo izjemo izpod lokalnega prava in kot takšne ne morejo biti objekt izrabe (Barker 1996: 68). Te materialnopravne izjeme posledično ne spadajo v krog raziskave pričujoče diplomske naloge, zato je v nadaljevanju niso podrobneje predstavljene.⁴²

3. 5. 2. Nedotakljivost in imuniteta

Dejstvo, da država sprejemnica pravno ne more uporabiti izvršne pristojnosti nasproti osebi upravičeni do diplomatskih privilegijev in imunitet, je posledica obstoja dveh različnih, a sorodnih konceptov, tj. imunitete pred jurisdikcijo in osebne nedotakljivosti (Barker 1996: 71). Nedotakljivost varuje diplomatsko misijo⁴³ in njene člane pred pritiski in prisilo, ki jih država sprejemnica lahko na osnovi svoje suverenosti izvaja nad vsemi osebami in objekti, ki se nahajajo na njenem ozemlju, kot tudi pred prisilo ali napadi tretjih oseb (Dembinski 1988: 191). Osebna nedotakljivost je tako po svoji naravi fizični privilegij in posledično ločen od

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Gre tudi poudariti, da »diplomatska imuniteta ni imuniteta pred pravno odgovornostjo, temveč imuniteta pred tožbo« (*Empson v. Smith* (1966) 1 Queen's Bench Division 426, v *McCorquodale in Dixon* 2003: 346).

⁴² Logično je, da oseba za katero določena pravila notranje zakonodaje ne veljajo, le teh ne more kršiti. V primerih diplomatskih agentov so takšne naslednje materialnopravne izjeme: izvzetost predpisov socialne varnosti (glej 33. čl. DKDO, 32. čl. KSM ter 32. in 62. čl. DKPD), plačevanja taks in davkov (glej 23. in 34. čl. DKDO, 24. in 33. čl. KSM ter 33. in 63. čl. DKPD), carinskih dajatev (glej 36. čl. DKDO, 35. čl. KSM ter 35. in 65. čl. DKPD), osebnih dajatev in javnih služb ter vojaških obveznosti (glej 35. čl. DKDO, 34. čl. KSM ter 34. in 64. čl. DKPD).

Tako tudi nismo obravnavali imunitete pred dolžnostjo nastopiti kot priča (31.(2) čl. DKDO, 31.(3) KSM ter 30.(3) in 60.(3) DKPD), saj si izrabo slednje imunitete le stežka predstavljamo. Četudi je diplomatski agent izvzet dolžnost nastopiti kot priča, je iz pretekle prakse ter razprav ILC in kodifikacijskih konferenc razvidno, da to lahko stori ob predhodnem soglasju države pošiljateljice (Denza 1998: 260). Nastop diplomatskega agenta v vlogi pričë, po mnenju Denze (1998: 261), ne predstavlja podreditev jurisdikciji države.

⁴³ Glej spodaj opombi 68 in 69.

diplomatske imunitete, a ga s slednjo veže močna vez.⁴⁴ Medtem ko je bistvo nedotakljivosti posebna in povečana zaščita oseb, tako pred posegi lastnih organov oblasti kot tudi pred drugimi morebitnimi dejanji, ki bi imela za posledico oviranje ali onemogočenje izvrševanja funkcij pooblaščenih oseb (Brglez 1993: 1132), je imuniteta le logično nadaljevanje koncepta. V skladu s podeljeno imuniteto upravičena oseba ne more biti subjekt kakršnekoli oblike prisile, četudi bi slednja prišla v obliki izvajana sodne oblasti dotične države. Slednje pomeni, da proti osebi, ki uživa imuniteto, ni mogoče sprožiti sodnih postopkov.

Tako o konceptu imunitete kot tudi osebne nedotakljivosti diplomatskih agentov bo še veliko povedanega na naslednjih »nekaj« straneh.

⁴⁴ V preteklosti je bilo skrajno nenavadno, da bi se začelo kazensko sojenje brez predhodne aretacije in pripora obtoženega, a danes so časi drugačni in aretacija ter pripor obtoženega nista nujna za začetek kazenskega sodnega postopka, kar posledično pomeni, da se je imuniteta pred kazensko jurisdikcijo uveljavila kot ločen koncept modernega diplomatskega prava (Värk 2003: 111-2).

4. Osebna nedotakljivost in imuniteta diplomatskih agentov

4. 1. Teoretska osnova

»Ustanova diplomatskih predstavnikov je ena najstarejših ustanov mednarodnega prava« (Bartoš 1956: 341). Njihovi posebni privilegiji in imunitete, ki so eno najstarejših in najbolj vsesplošno prejetih načel mednarodnega prava, predstavljajo izjemo načela teritorialne jurisdikcije države, so posledica suverene imunitete ter neodvisnosti in enakopravnosti držav ter kot takšni nujna karakteristika mednarodnega sistema (Shaw 1997: 523). V zgodovini diplomacije je bilo podanih več konstitutivnih fikcij, ki so podajale razloge za podelitev ter upravičevale obseg diplomatskih privilegijev in imunitet, a od 16. stoletja dalje so se pravni učenjaki sklicevali predvsem na tri teoretične osnove. To so teorija predstavljanja, teorija eksteritorialnosti in teorija funkcionalne nujnosti, ki jih na kratko povzemamo v tem delu naloge.

Hugo Grotius je s fikcijo, da naj se diplomatskega odposlanika obravnava kot da je zunaj ozemlja države sprejemnice, postavil temelje **teorije eksteritorialnosti** (lat. *extra territorium*) (Berridge, Keens-Soper in Otte 2001: 59). Fikcija temelji na predpostavki obravnavanja ozemlja države sprejemnice, ki ga uporablja diplomatska misija ali njeni diplomati, kot ozemlje države pošiljateljice (Berković 1997: 62). Slednje ne pomeni samo, da diplomatski agent ne more biti subjekt notranjega prava in ureditev države sprejemnice, marveč da se lahko vsaka kršitev tega eksteritorialnega statusa obravnava kot kršitev ozemeljske celovitosti države pošiljateljice (Dembinski 1988: 154). Glede teorije, ki se je v preteklosti v kombinaciji s teorijo predstavljanja »zdela nujna za ohranjanje koeksistence /diplomatskih privilegijev in imunitet/ s konceptom ozemeljsko omejene suverene oblasti« (Murty 1989: 339), si je danes večina pravne stroke enotna, da je »eksteritorialnost fikcija, ki nima prave osnove ne v pravu, ne v dejstvu« (Diena v Murty 1989: 342) ter da je sam termin postal »neuporabna, zavajajoča, če ne celo nevarna fikcija oziroma metafora.« (Hershey v Murty 1989: 342)

Teorija predstavljanja obravnava diplomata kot osebnega predstavnika suverena, poslanega k drugemu suverenemu vladarju, oziroma kot njegovo personifikacijo. Zatorej diplomatski agent ne more biti podvržen oblasti države sprejemnice, saj uživa status podoben

svojemu suverenu (Nahlik 1990: 221).⁴⁵ Tako naj bi privilegiji in imunitete, podeljene suverenu, predstavljale osnovo za privilegije in imunitete njegovih predstavnikov v tujini. Kljub dejstvu, da je suverenost vladarja nadomestila suverenost ljudstva, s čimer je postalo nejasno, kdo je pravzaprav prevzel vlogo suverena, in da je po mnenju mnogih, teorija predstavljanja tako izgubila temelje svoje razlage,⁴⁶ je danes še vedno živa, čeprav v omejenem obsegu,⁴⁷ saj nezadovoljivo upravičuje podeljevanje diplomatskih privilegijev in imunitet, predvsem kar se tiče dejanj diplomatov zunaj njihovih uradnih dolžnosti (Murty 1989: 340). Teorijo predstavljanja mnogi štejejo predvsem kot dodatek k teoriji funkcionalne nujnosti.⁴⁸

Nahlik (1990: 223) obravnava teoriji eksteritorialnosti in predstavljanja kot dva vidika iste teorije, tj. teorije neomejene imunitete tujih odposlancev v državi sprejemnici. Njeno nasprotje predstavlja danes prevladujoča **teorija funkcionalne nujnosti**, ki upravičuje diplomatske privilegije in imunitete na osnovi njihove nepogrešljivosti za temeljito in polno opravljanje diplomatskih funkcij s strani diplomatske misije.⁴⁹ V skladu z obravnavano fikcijo diplomatska imuniteta varuje diplomata pred državo sprejemnico, ki bi, v odsotnosti posebnega statusa ter na osnovi mnogoterih razlogov, lahko neovirano krnila izvajanje učinkovito funkcij diplomatskega agenta (Värk 2003: 113). O prevladi teorije, poleg preambul diplomatskih konvencij⁵⁰ in dejstva, da edina verodostojno upravičuje širitev imunitet in privilegijev na nediplomatsko osebje misije, priča tudi dejstvo, da je ILC ob pripravi besedila za DKDO teorijo funkcionalne nujnosti uporabil za razreševanje problemov, ki so izvirali iz nejasne oziroma nerazvite diplomatske prakse držav.⁵¹ Kljub temu lahko ta temeljni vir

⁴⁵ Iz načela suverenosti in enakopravnosti vseh držav izhaja načelo (lat.) *par in parem non habet imperium*, kar dobesedno pomeni, da nihče nima moči nad sebi enakim (Caplan 2003: 748). Torej, če je diplomatski agent personifikacija svojega suverena, potem država sprejemnica ne more izvajati oblasti nad njim.

⁴⁶ V podporo temu glej Murty (1989: 339-40).

⁴⁷ 3. čl. DKDO ter 6. DKPD jasno označita diplomatskega agenta kot predstavnika države pošiljateljice, medtem ko preambule DKDO, KSM in DKPD priznavajo povezavo med imuniteto diplomatov in njihovo funkcijo predstavljanja države pošiljateljice.

⁴⁸ To je jasno razvidno tudi iz razprav ILC (glej spodaj opombo 49).

⁴⁹ Report of the International Law Commission covering the work of its tenth session, 28 April – 4 July 1958, UN Doc. A/3859 v Yearbook of the ILC, 1958, Vol. II, str. 95.

⁵⁰ Preambule DKDO, KSM in DKPD deklarirajo, da namen privilegijev in imunitet ni koristiti posameznikom, temveč zagotavljanje uspešnega opravljanja funkcij diplomatske misije.

⁵¹ Ibid. Rezultat pristopa je večja stopnja zaščite misije same, predvsem njenih prostorov in komunikacije, v primerjavi z običnim mednarodnim pravom, medtem ko je znižal stopnjo privilegijev in imunitet diplomatskih agentov in ostalega osebja misije kot so jih imeli poprej (Satow 1995: 108). »Restriktivni pristop k posameznim privilegijem in imunitetam se predvsem nanaša na zadeve zunaj diplomatskih funkcij, kot so komercialne dejavnosti ali zasebno lastništvo nad nepremičninami na ozemlju države sprejemnice« (Satow 1995: 108-9).

diplomatskega prava obravnavamo kot kombinacijo vseh treh teorij,⁵² četudi moderni pogled povsem zavrača vlogo in uporabnost teorije eksteritorialnosti in daje poseben poudarek ideji funkcionalne nujnosti (Malanczuk 1997: 124).⁵³

4. 2. Kodifikacija sodobnega diplomatskega prava

Preden se spustimo v natančnejšo analizo imunitet in privilegijev, ki jih uživajo diplomatski agenti na osnovi relevantnih mednarodnih konvencij, je prav, da povemo nekaj besed o pomenu in nastanku teh formalnih virov mednarodnega prava ter njihovem položaju znotraj materije sodobnega diplomatskega prava. DKDO, KSM in DKPD predstavljajo kodifikacijo in progresivni razvoj⁵⁴ dela pravil diplomatskega prava.⁵⁵ Slednje je dotlej temeljilo predvsem na običajnem mednarodnem pravu, katerega odraz je bila bolj ali manj stalna praksa držav, ki je mnogo uglednih pravnikov, od Grentilisa in Grotiusa do Bynkershoekja in Vattela, vodila k formulaciji številnih pravil, ki so sčasoma postala temeljne norme diplomatskega prava (Dembinski 1988: 3). Te so svoj odraz našle v notranje-pravnih aktih,⁵⁶ pozneje pa tudi v vsebinsko⁵⁷ ali geografsko⁵⁸ omejenih poskusih mednarodne kodifikacije dela materije diplomatskega prava. Kljub temu so diplomatski privilegiji in imunitete ostale, vsaj do leta 1961, v domeni občega običajnega prava, predvsem vljudnosti oziroma »mednarodni kurtoaziji« posamezne države sprejemnice (Bartoš 1956: 440).

⁵² Glej zgoraj opombo 47. Teorija eksteritorialnosti je po Jankovičevem mnenju (1988: 89-90) skrita v 22. čl. DKDO, to je v načelu nedotakljivosti prostorov misije, po Nahlikovem (1990: 260) pa v dokaj neomejenem principu imunitete pred civilno jurisdikcijo države sprejemnice.

⁵³ »Moderna praksa in teorija sta sprejeli funkcionalno teorijo kot pravilno razlago upravičenosti diplomatskih privilegijev in imunitet« (Satow 1995: 106).

⁵⁴ V skladu s 15. čl. Statuta Komisije za mednarodno pravo progresivni razvoj razumemo kot »pripravo osnutkov konvencij o predmetih, ki še niso bili urejeni z mednarodnim pravom ali pa glede njih pravo ni bilo dovolj razvito v praksi držav«, medtem ko kodifikacijo mednarodnega prava statut definira kot »natančnejšo formulacijo in sistematizacijo pravil mednarodnega prava na področjih, kjer že obstaja obsežna praksa držav, precedensi in doktrina.« (*Statute of the International Law Commission* sprejet v New Yorku, 21. 11. 1947 z res. 174 (II) Generalne skupščine ZN; datum zadnje spremembe je 18. 11. 1981. Dostopen na <http://www.un.org/law/ilc/texts/statufra.htm> (16. 6. 2005)

⁵⁵ In sicer tistega dela sodobnega diplomatskega prava, ki je za našo nalogo še posebej relevanten. Obsežnejši pregled kodifikacije sodobnega diplomatskega prava (glej Brglez 1998) se nam za razumevanje obravnavane tematike ne zdi potreben.

⁵⁶ Po Brglezu (1998: 66) predstavlja *The Diplomatic Privileges Act* Velike Britanije iz leta 1798 »prvo kodifikacijo notranjepravnih pravil o diplomatski imuniteti«.

⁵⁷ Pri tem imamo predvsem v mislih Pravidnik o rangi diplomatskih predstavnikov, sprejet na Dunajski konferenci leta 1915, »pomeni prvo mednarodno /.../ kodifikacijo sodobnega diplomatskega prava« (Brglez 1998: 67), tj. položaj diplomatskih predstavnikov se je vsaj delno uredil s predpisi mednarodnega pogodbenega prava.

⁵⁸ Leta 1928 je bila na šesti Mednarodni konferenci ameriških držav sprejeta Konvencija o diplomatskih agentih, ki je že določala nekatere privilegije in imunitete diplomatskih agentov (Bartoš 1956: 355). Vendar je bila konvencija »uporabljena le s strani nekaterih držav zahodne hemisfere« (Cahier v Berridge 2002: 20).

4. 2. 1. Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih

Pravila privilegijev in imunitet diplomatskih agentov se od 18. stoletja dalje niso bistveno spreminjala,⁵⁹ a so kljub temu poznala razlike v praksi posameznih držav. Vse do leta 1961 in uspešnega zaključka DKDO, ki je pravo diplomatskih privilegijev in imunitet postavila na drugačno, tj. formalnopravno osnovo (Satow 1995: 107-8). Konvencija, katere besedilo je skozi večletne diskusije in ob upoštevanju komentarjev držav članic OZN pripravila ILC, je bilo po manjših spremembah sprejeto na konferenci, na katero so bile povabljene vse članice Združenih narodov, specializiranih agencij in pogodbenice statuta Meddržavnega sodišča. V času sprejetja je bila večina določil obravnavanih kot kodifikacija obstoječega običajnega prava, redka izmed njih pa so predstavljala progresivni razvoj mednarodnega prava (Satow 1995: 108). Danes se na osnovi praktično univerzalnega pristopa h konvenciji⁶⁰ lahko drzimo trditi, da konvencija v svoji celoti predstavlja del občega običajnega mednarodnega diplomatskega prava, ki obvezuje tudi države, ki niso pogodbenice te konvencije, in ureja, kot eksplicitno določa preambula DKDO, še vedno tisto materijo mednarodnega prava stalnih diplomatskih misij, ki jo določila konvencije izrecno ne regulirajo (Malanczuk 1997: 123; Murty 1989: 242-3).

4. 2. 2. Konvencija o specialnih misijah

Na podlagi dela ILC, še posebej posebnega poročevalca Milana Bartoša, mnenj posredovanih s strani držav in šestega odbora Generalne skupščine ZN, je Generalna skupščina 8. decembra leta 1969 z resolucijo 2530 (XXIV) sprejela Konvencijo o specialnih misijah (Brglez 1998: 77), ki je stopila v veljavo leta 1985⁶¹ in jo je do 19. 8. 2005 ratificiralo 35 držav (United Nations 2005: III - 2). Konvencija ureja materijo bilateralnih specialnih misij ter misij k multilateralnim konferencam sklicanih s strani držav gostiteljic, katerih status se je zelo približal, če že ne skoraj izenačil s statusom stalnih diplomatskih misij, saj se KSM v veliki meri naslanja na DKDO (Simoniti 1995a: 22, 26). Tako diplomati v specialnih misijah uživajo imuniteto izpod jurisdikcije v obliki, skoraj identični tisti diplomatskih agentov stalnih misij. Četudi je Konvencijo o specialnih misijah je ratificiralo le 35 držav,

⁵⁹ A kot ugotavlja Brglez (1993: 1131), se bodo pravila mednarodnega prava o imunitetah in privilegijih, čeprav so skoraj v celoti kodificirana, »še naprej spreminjala glede na potrebe mednarodne skupnosti in odnosov v njej«, a so ne glede na to sorazmerno stabilna mednarodna družbena institucija.

⁶⁰ Do 19. 8. 2005 jo je ratificiralo 183 držav (United Nations 2005: III - 3).

⁶¹ Relativno pozno glede na to, da je bila sprejeta skoraj soglasno, to je z 98 glasovi za, nič proti, ena država članica pa se je glasovanja vzdržala (Murty 1989: 262).

Nahlik (1990: 309) meni, da večina določil konvencije predstavlja odsev občega običajnega mednarodnega prava.

4. 2. 3. Dunajska konvencija o predstavljanju držav v njihovih odnosih z mednarodnimi organizacijami univerzalnega značaja

Konvencija ureja materijo stalnih misij držav pri mednarodnih organizacijah univerzalnega značaja in delegacij pri njihovih organih in na mednarodnih konferencah, ki jih je sklicala mednarodna organizacija oziroma so bile sklicane pod njenim pokroviteljstvom. Do 19. 8. 2005⁶² še ni in, kot ugotavlja Klabbers (2002: 154), najverjetneje nikoli ne bo stopila v veljavo. Razloge za to gre iskati v dejstvu, da je kodifikacija DKPD, za razliko od DKDO in v manjši meri tudi KSM, »v mnogočem predstavljala samo progresivni razvoj mednarodnega prava« (Brglez 1998: 77), ter v neravnotežju znotraj konvencije v prid interesom držav pošiljateljic nasproti interesom držav sedeža. Slednje je našlo izraz na Konferenci ZN o predstavljanju držav v njihovih odnosih z mednarodnimi organizacijami⁶³ leta 1975, in sicer ob končnem glasovanju o besedilu konvencije, ko nobena izmed držav sedeža ni glasovala za sprejetje teksta, in to zaradi peščice spornih členih, pri katerih je večina vsilila rešitve, ki za države gostiteljice mednarodnih organizacij niso bile sprejemljive (Simoniti 1995b: 57).

A pričakovati gre, kot pravi Dembinski (1988: 12), da četudi konvencija ne bo nikoli postala pravno veljavna, bo kljub temu uporabna pri reševanju problemov izvirajočih iz odnosov držav z mednarodnimi organizacijami in državami sedeža ter bo s tem prispevala k poenotenju prakse tega področja diplomatskega prava. V nalogi, ki je pred vami, predpostavljamo, da bi primerjava sporazumov o sedežu mednarodnih organizacij, specifičnih konvencij o privilegijih in imunitetah povezanih z mednarodnimi organizacijami, »pravil mednarodne organizacije«⁶⁴ in te, še neveljavne mednarodne konvencije, pokazala na mnogo podobnosti v za nas relevantnih vsebinah. Zato obravnavamo DKPD kot kodifikacijo pravil mednarodnega prava raztresenih po več mednarodnopravnih instrumentih in dokaz prakse držav v njihovih odnosih z mednarodnimi organizacijami.

⁶² Do tega datuma jo je ratificiralo 31 držav (United Nations 2005: III - 11).

⁶³ Na konferenci je sodelovalo 83 držav, sedem specializiranih agencij, tri druge mednarodne organizacije in sedem osvobodilnih gibanj (Brglez 1998: 77).

⁶⁴ Glej zgoraj opombo 24.

4. 3. Osebna nedotakljivost

Že tisočletja pred pojavom stalnih diplomatskih odnosov, to je korakom, ki ga štejejo mnogi avtorji za »najpomembnejši trenutek v razvoju te ustanove«⁶⁵ (Bartoš 1956: 341), je bilo načelo nedotakljivosti v antični Grčiji, Indiji in Kitajski sprejeto kot nujno za izvajanje katerekoli oblike odnosov med neodvisnimi ljudstvi (Satow 1995: 120), saj je diplomatskim odposlancem omogočalo, da brez strahu pred motnjami izpolnijo svojo nalogo (Barker 1996: 33). Tako je v sodobnem diplomatskem pravu nedotakljivost izmed vseh privilegijev in imunitet misije in diplomatov najstarejša,⁶⁶ najbolj univerzalno priznana ter predstavlja temelje celotnega diplomatskega statusa, saj »ne obstaja nujnejši predpogoj za izvajanje mednarodnih odnosov, kot je nedotakljivost diplomatskih odposlancev in veleposlaništev«.⁶⁷

Nedotakljivost v sodobnem mednarodnem pravu je status podeljen prostorom,⁶⁸ osebam in lastnini,⁶⁹ fizično prisotnim na ozemlju suverene države, ki pa niso predmet njene jurisdikcije v običajnem, tj. teritorialnem smislu, saj se mora država sprejemnica vzdržati izvajanja nekaterih suverenih pravic⁷⁰ nad nedotakljivimi osebami, prostori in lastnino ter je obvezana zaščititi le te pred fizičnimi napadi ali motnjo njihovega delovanja, pred posegi v njihovo osebo, svobodo in dostojanstvo ter jih obravnavati z dolžnim spoštovanjem (Denza 1998: 112, 212).⁷¹ Iz členov relevantnih konvencij je jasno razviden dvojni aspekt načela osebne nedotakljivost, tj. izvzetost diplomatskega agenta kakršnikoli aretaciji ali pridržanju s strani

⁶⁵ Institut stalne diplomatske misije se je pojavil sredi 15. stoletja v medsebojnih odnosih med italijanskimi državicami in se dokončno uveljavil po Westfalskem miru (1648), ko so prakso stalnih diplomatskih misij sprejele praktično vse države Evrope, za kar gre predvsem kriviti spretno izkoriščanje ustanove s strani Francije v Tridesetletni vojni. Posledično je vedno hitreje rastoča mreža stalnih misij dobila takšen univerzalni karakter, da je v večji meri nadomestila najstarejšo obliko diplomacije, to je *ad hoc* misije (Berridge 2002: 105-8).

⁶⁶ Nahlik (1990: 248) celo pravi, da je osebna nedotakljivost odposlanca najstarejše znano načelo mednarodnega prava.

⁶⁷ Case Concerning United States Diplomatic and Consular Staff in Teheran (United States of America v. Iran), 1979 ICJ 7 (15. 12. 1979), str. 19, 38. odst.

⁶⁸ 22. čl. DKDO, 25. čl. KSM in 23. čl. DKPD podeljuje nedotakljivost prostorom (vključujoč pohištvo in drugo premoženje ter prevozna sredstva misije) dotičnih diplomatskih misij, medtem ko prostore delegacij na mednarodni konferenci sklicani s strani mednarodne organizacije oziroma organom mednarodnih organizacij eksplicitno DKPD ne omenja. A kljub temu slednja konvencija temu podeljuje nedotakljivost zasebnih nastanitev članov diplomatskega osebja delegacije (59. čl. DKPD). Lahko bi sklepali, da odsotnost določila o nedotakljivosti prostorov misije morda izvira iz kratkočasne narave teh oblik misij ter iz dejstva, da prav iz te časovne omejenosti misija svojih prostorov, kot jih poznamo v ostalih oblikah diplomatskih misij, nima.

⁶⁹ Arhivi in dokumenti misije (24. čl. DKDO, 26. čl. KSM ter 25. in 55. čl. DKPD), uradna korespondenca misije (27.(2) čl. DKDO, 28.(2) čl. KSM ter 27.(2) in 57.(2) čl. DKPD), zasebna rezidenca, dokumenti in korespondenca ter z manjšo izjemo vsa imovina diplomatskega agenta (30. čl. DKDO, 30. čl. KSM ter 29. in 59. čl. DKPD), vključujoč osebno prtljago (36.(2) čl. DKDO, 35.(2) čl. KSM ter 35.(2) in 65.(2) čl. DKPD).

⁷⁰ Predvsem izvajanja »izvršilnih ukrepov« (angl. *enforcement measures*).

⁷¹ Če obstaja dokaz grožnje varnosti diplomatskega agenta, npr. napadi množice ali načrt ugrabitve, lahko država pošiljateljica zahteva, da država sprejemnica zagotovi posebno zaščito, na primer v obliki oboroženega stražarja, ali pa sama zagotovi dodatno zaščito v dogovoru z državo sprejemnico (Satow 1995: 122).

oblasti države sprejemnice ter dolžnost le te, da diplomatskega agenta zaščiti. Tako 29. čl. DKDO (enako KSM) določa, da je oseba diplomatskega agenta nedotakljiva, ne more biti podvržena kakršnikoli obliki aretacije ali pridržanja s strani države sprejemnice, ter da slednja z diplomatskim agentom ravna z dolžnim spoštovanjem in sprejme vse primerne ukrepe,⁷² da bi preprečila napad na njegovo osebo, svobodo in dostojanstvo. K temu DKPD v 28. in 58. čl. dodaja obvezo sodnega preganjanja in kaznovanja napadalcev s strani države gostiteljice. Torej, vsi trije relevantni formalni mednarodnopravni viri praktično enako razumejo koncept osebne nedotakljivosti, kar seveda posledično pomeni, da med osebno nedotakljivostjo upravičencev do nje po DKDO, KSM in DKPD ni razlik.

4. 4. Diplomatska imuniteta

4. 4. 1. Diplomatska imuniteta in imuniteta države

Koncept diplomatske imunitete je tesno povezan s konceptom imunitete države, saj imata, kot ugotavlja Barker (1998: 950-1), skupno pravno ozadje, in sicer koncepte suverenosti, neodvisnosti ter dostojanstva. Caplan (2003: 777) dodaja, da je v skladu z občim običajnim mednarodnim pravom edini *raison d'etre* tako imunitete države kot tudi diplomatske imunitete učinkovito izvajanje javnih funkcij in zagotovitev mirnega in neproblematičnega vodenja mednarodnih odnosov. Vsesplošno sprejeto dejstvo, da državni uslužbenci v določenih okoliščinah uživajo imuniteto pred jurisdikcijo tujih držav, izvira v prvi vrsti iz občega običajnega mednarodnega prava imunitete države⁷³ ter tudi mednarodnega občega običajnega in pogodbenega diplomatskega prava, ki diplomatskim agentom podeljuje imuniteto pred jurisdikcijo držav, v katerih so akreditirani (Akande 2004: 409). Po drugi strani pa sta oba koncepta v nedavnem razvoju doživela premik proti bolj funkcionalno usmerjenemu pristopu, ki je v obliki funkcionalne nujnosti imunitete postal prevladujoča

⁷² V duhu »primernih ukrepov« je pomembno tudi samo postopanje s strani diplomatskega agenta, saj se ta naj ne bi prostovoljno izpostavljala nevarnim situacijam (npr. nasilnim množicam, izzivalno obnašanje,...), saj tudi njegovo postopanje tvori enega izmed dejavnikov opredelitve »primernih sredstev« v dani situaciji (Murty 1989: 369).

⁷³ Kot razmišlja Levi (1991: 89), imajo države na svojem območju izvajanja jurisdikcije pravico, da so njihova dejanja priznana kot suverena s strani drugih držav. Ta medsebojni odnos je imenovan suverena imuniteta oziroma imuniteta države, ki vključuje nedopustnost sojenja države pred sodnimi oblastmi druge. Wirth (2002: 882) mednarodnopravno natančneje opredeljuje imuniteto države kot pravico države ne biti podvržen izvajanju tuje jurisdikcije, njen namen pa je v prvi vrsti omogočanje opravljanja funkcij brez vmešavanja ostalih mednarodnopravnih subjektov, nadalje pa tudi varovanje dostojanstva države ter pospeševanje in ohranjanje mednarodnih odnosov.

teoretična osnova diplomatske imunitete,⁷⁴ medtem ko se je pojmovanje imunitete države v mednarodnem pravu iz absolutnega⁷⁵ prelevilo v restriktivni pristop⁷⁶ (Barker 1998: 951).

4. 4. 2. Dvojna narava imunitete državnih uslužbencev

Imuniteto diplomatskega agenta, kot tudi nekaterih drugih državnih uslužbencev, lahko v osnovi razdelimo na dva dela, in sicer:

- a.) **Osebna imuniteta** (lat. *ratione personae*) državnih uslužbencev, ki je povezana z določenim statusom oziroma državno službo in ki upravičenci posedujejo le dokler opravljajo funkcije svoje službe, tj. položaja primarne odgovornosti za izvajanje mednarodnih odnosov države (Akande 2004: 409-10). Razlog zanjo gre po Casseseju (2002: 862-3) iskati v nujnosti imunitete pred jurisdikcijo tujih držav za vsa dejanja, kajti le tako se lahko izognemo kršitvi suverenih pravic držav ali motnjam uradnih funkcij agentov pod pretvezo obravnavanja izključno zasebnih dejanj.
- b.) **Funkcionalna imuniteta** (lat. *ratione materiae*), ki se nanaša le na določeno vrsto dejanj, in sicer dejanja suverene narave oziroma uradna dejanja, za katera posameznik uživa imuniteto tudi po koncu svoje funkcije (Brownlie 1998: 361; McCorquodale in Dixon 2003: 301)⁷⁷ in tudi na ozemlju tretjih držav (Brglez 1996: 63). Državni uslužbenci, ki morda niso upravičeni do osebne imunitete, pa nedvomno uživajo imuniteto pred jurisdikcijo drugih držav za dejanja storjena v svoji uradni kapaciteti. V literaturi zasledimo dva razloga za funkcionalno imuniteto, in sicer (a) »državni uradnik ni odgovoren drugim državam za dejanja, ki jih izvede v svoji uradni funkciji in so po svojem učinku dejanja njegove države oziroma so ji lahko pripisana« (Cassese 2002: 862),⁷⁸ ter (b) da se z njo »onemogoča zaobiti imuniteto države in

⁷⁴ Preambula DKDO (enako KSM in DKPD) pravi, da namen privilegijev in imunitet ni koristiti posameznikom, temveč zagotavljanje uspešnega opravljanja funkcij diplomatske misije, misije ki predstavljajo države.

⁷⁵ Tj. država uživa imuniteto za vsa dejanja in pred vsemi oblikami sodnih procesov (McCorquodale in Dixon 2003: 302).

⁷⁶ Ta temelji na ločevanju med »dejanji javne državne oblasti *jure imperii*«, za katere država še vedno uživa imuniteto, ter »dejanji *jure gestionis*«, ki jih imuniteta države po restriktivnem pristopu ne pokriva (Degan 2000: 356). Ločnico med obema bi lahko najlažje potegnili z ločevanjem med dejanji države, ki spadajo v sfero javnega prava, in tistimi, ki se nahajajo na področju zasebnega prava (Sinclair v McCorquodale in Dixon 2003: 303). Shaw (1997: 496-511) obe skupini dejanj natančneje opredeljuje, in sicer so dejanja *jure imperii* dejanja suverene oblasti, tj. notranja administrativna, zakonodajna ter dejanja zadevajoč oborožene sile ali diplomatsko delovanje ter javna posojila, medtem ko se ne-suverena dejanja *jure gestionis* navezujejo predvsem na komercialne in »zločinske« dejavnosti države.

⁷⁷ Zadnji stavek 2. odst. 39. čl. DKDO (43.(2) čl. KSM, 38.(2) čl. in 68.(2) čl. DKPD) določa, da imuniteta posameznika, za dejanja storjena pri opravljanju svojih funkcij kot člana misije, ostane veljavna tudi ko njegova funkcija preneha.

⁷⁸ V primeru *Prosecutor v. Blaškić*, ki ga navaja Akande (2004: 413), je Pritožbeni senat Mednarodnega kazenskega sodišča za bivšo Jugoslavijo (ICTY - *International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia*) izjavil:

posreden nadzor njenega delovanja skozi sodni proces proti posamezniku, ki je po svoji uradni funkciji izvrševal dejanja matične države« (Akande 2004: 413).⁷⁹

Očitno je, da omenjeni obliki imunitet v primeru diplomatskih agentov obstajata sočasno in se na določenih mestih prekrivata,⁸⁰ saj ko diplomat opravlja svojo uradno funkcijo uživa tako funkcionalno kot tudi osebno imuniteto. Če smo se do sedaj izogibali natančne opredelitve obsega imunitet diplomatskih agentov po relevantnih konvencijah, je sedaj čas, da se z njimi vendarle soočimo.

4. 4. 3. Diplomatska imuniteta po DKDO, KSM in DKPD

4. 4. 3. 1. Imuniteta pred kazenskim sodstvom

»V 16. in 17. stoletju, ko je izmenjava stalnih veleposlanikov med državami Evrope postopoma postala vsesplošna praksa, je bilo v praksi držav in s strani pravnih piscev sprejeto načelo, da četudi so obstajali dokazi o veleposlanikovem sodelovanju v izdaji ali zaroti proti suverenu države sprejemnice, je užival imuniteto pred kazensko jurisdikcijo⁸¹ države

Državni uslužbenci so le instrumenti države in njihova uradna dejanja so lahko pripisana le državi. Niso predmet sankcij ali kazni za dejanja, ki niso zasebna, temveč so storjena v imenu države. Z drugimi besedami, državni uradniki ne trpijo posledic ilegalnih, nemoralnih ali nepravičnih dejanj, ki niso pripisane njim osebno, ampak državi v katere imenu so delovali: uživajo tako imenovano 'funkcionalno imuniteto'. Ta je uveljavljeno načelo občega običajnega mednarodnega prava, ki sega nazaj do 18. in 19. stoletja.

⁷⁹ Cassese (2003: 266) odlično povzema lastnosti obeh:

- funkcionalna imuniteta:
 - i. se nanaša na materialno pravo – četudi državni agent ni oproščen delovanja v skladu z mednarodnim pravom ali materialnim pravom tuje države, odgovornost za kršitev mednarodnega ali notranjega prava ni pravno pripisana njemu ampak njegovi državi;
 - ii. zajema vsa uradna dejanja agentov države;
 - iii. ne izgine po koncu opravljanja uradnih funkcij državnega agenta;
 - iv. ima *erga omnes* učinek, kar pomeni, da se nanjo lahko sklicuje nasproti katerikoli državi;
- osebna imuniteta:
 - i. se nanaša na procesno pravo, kar pomeni, da daje državnemu uradniku imuniteto pred civilno ali kazensko jurisdikcijo sodišč;
 - ii. zajema uradna ali zasebna dejanja izvršena v času na funkciji, kot tudi zasebna ali uradna dejanja storjena pred nastopom funkcije, torej zagotavlja popolno imuniteto;
 - iii. njen namen je varovati le določene kategorije državnih uslužbencev, kot so diplomatski agenti, šefi države, predsedniki vlad, zunanji ministri in morda drugi visoki člani vladnega kabineta;
 - iv. izgine po koncu uradne funkcije državnega agenta;
 - v. nima *erga omnes* učinka.

⁸⁰ Diplomatske agente kot funkcionarje države štiti ne samo diplomatska imuniteta (*ratione personae*), temveč tudi imuniteta države (*ratione materiae*), ki je predvsem pomembna v primerih tretjih držav, ki jih pravila diplomatske imunitete ne obvezujejo (Wirth 2002: 883).

⁸¹ Suverenost posameznih držav ima po Bavconu (v Zagorac 2003: 38) na področju kazenskega prava dve sestavini, in sicer (a) represivno oblast države, ki predstavlja pravico in moč države, da določi dejanja, katera šteje za protipravna in jim da naravo kaznivih dejanj, ter (b) jurisdikcijo, to je moč države, da dejanja, ki jih je razglasila za kazniva, podvrže pristojnosti svojih sodišč. Slednja je z imuniteto pred kazenskim jurisdikcijo, milo rečeno, ovirana.

sprejemnice« (Satow 1995: 106).⁸² V sodobnem diplomatskem pravu uživajo popolno imuniteto pred kazensko jurisdikcijo države sprejemnice vsi člani diplomatskega osebja stalnih diplomatskih misij,⁸³ specialnih misij⁸⁴ in stalnih misij pri mednarodnih organizacijah⁸⁵. A za razliko od ostalih obravnavanih kategorij diplomatskih agentov, imajo šef delegacije, drugi delegati in diplomatsko osebje delegacije pri organih mednarodnih organizacij in na konferencah sklicanih s strani mednarodne organizacije le imuniteto pred kazenskim sodstvom države gostiteljice za dejanja, storjena pri upravljanju uradnih funkcij.⁸⁶ Torej, če se navežemo na prejšnje podpoglavje, uživa ta kategorija diplomatskih agentov le funkcionalno kazensko imuniteto.

4. 4. 3. 2. Imuniteta pred civilnim in upravnim sodstvom

Imuniteta veleposlanika pred civilno jurisdikcijo države sprejemnice se je razvila med 17. stoletjem, ko veleposlanikom tistega časa države pošiljateljice dostikrat niso zagotavljale dovolj sredstev, da bi lahko brez zadolževanja in spuščanja v komercialne posle odražali prestiž vreden njihovih suverenov. Postalo je jasno, da neprijetni incidenti, v katere so vodile omenjene okoliščine,⁸⁷ in »povečana neodvisnost sodstva zahtevajo pravila, ki diplomatom izrecno dajejo imuniteto pred civilnimi tožbami in izvršbami proti njihovi lastnini.« (Satow 1995: 106)

Viri sodobnega diplomatskega prava določajo, da diplomatski agent uživa imuniteto pred civilno in upravno jurisdikcijo države sprejemnice.⁸⁸ Izjemo zopet predstavlja diplomatsko osebje delegacije pri organih mednarodnih organizacij in na mednarodnih konferencah sklicanih s strani mednarodne organizacije, ki uživa imuniteto pred civilnim in upravnim

⁸² O tem nazorno pričajo primeri španskega veleposlanika Bernardina de Mendoze v Angliji, osumljenega kovanja zarote proti kraljici Elizabeti I, ki ga je posledično leta 1584, ob nasvetu priznanih pravnih osebnosti tistega časa, Gentilija in Hotmana, ki sta zagovarjala možnost sojenja in kaznovanja s strani španskega suverena, le izgnala s svojega ozemlja; španskega veleposlanika Cellamare v Parizu leta 1718, ki so ga francoske oblasti po aretaciji zaradi zarote poslale iz države; ter francoskega veleposlanika Guerchya v Angliji, leta 1765 obtoženega umora na kraljevem sodišču, ki pa mu podeli *noli prosequi* (Murty 1989: 347-8, Nahlik 1990: 252; Hamilton in Langhorne 1995: 45-6). Očitno je bila absolutna kazenska imuniteta že leta 1765 trdno zakoreninjena v mednarodnem občem običajnem pravu in le potrjena v konvencijah sodobnega diplomatskega prava (Murty 1989: 348).

⁸³ 31.(1) čl. DKDO.

⁸⁴ 31.(1-2) čl. KSM.

⁸⁵ 30.(1) čl. DKPD.

⁸⁶ 60.(1) čl. DKPD.

⁸⁷ Na primer zaprtje in žaljivo ravnanje z veleposlanikom ruskega carja Andrejem Artemovičem Matvejevem leta 1709 zaradi njegovih finančnih dolgov (Brglez 1998: 66) ter incident leta 1772, ko je francoski zunanji minister zavnil vrnitev potnih listov tujim diplomatskim predstavnikom, dokler ti niso poravnali svojih finančnih obveznosti do lokalnih posojilodajalcev (Murty 1989: 351).

⁸⁸ 31.(1) čl. DKDO, 31.(1-2) čl. KSM, 30.(1) čl. DKPD.

sodstvom države gostiteljice le za uradna dejanja.⁸⁹ A za razliko od kazenske imunitete, tudi ostale obravnavane kategorije diplomatskih agentov ne uživajo neomejene civilne in upravne imunitete. Namen izjem, ki predstavljajo sodoben oziroma progresiven razvoj mednarodnega diplomatskega prava (Brownlie 1998: 360), je predvsem dati tožniku v sodnem postopku možnost, da ne ostane brez vsakršnega sodnega foruma v zadevah, ki resno ne ogrožajo dela in dostojanstva misije (Denza 1998: 162). Skupne izjeme civilne in upravne imunitete stalnih diplomatskih misij, specialnih misij in stalnih misij pri mednarodnih organizacijah so:⁹⁰

- a.) tožbe v povezavi z zasebno nepremičninsko lastnino na ozemlju države sprejemnice, razen če to poseduje v imenu države pošiljateljice v namene misije;⁹¹
- b.) postopki v povezavi z dedovanjem, v katerem je kot izvrševalec oporoke, upravitelj, naslednik ali pooblaščenec vpleten diplomatski agent, a ne v imenu države pošiljateljice, temveč kot zasebnik;⁹² ter
- c.) postopek v povezavi s kakršnokoli poklicno ali komercialno dejavnostjo diplomatskega agenta izven spektra njegovih funkcij v državi sprejemnici.⁹³

KSM⁹⁴ iz leta 1969 vsebujejo nadaljnjo izjemo sodne imunitete, tj. (č) v primerih tožb za škodo, nastalo v prometni nesreči, ki jo oseba povzroči zunaj opravljanja svojih uradnih funkcij. Diplomatski agenti delegacij, ki že tako ali tako uživajo le funkcionalno kazensko, civilno in upravno imuniteto pred sodno jurisdikcijo države sprejemnice, imajo le to še dodatno omejeno s 60.(4) čl. DKPD, ki določa, da ne uživajo civilne in upravne imunitete glede tožb za povračilo škode, do katere je prišlo zaradi prometne nesreče. Ta člen je edinstven, saj določa izjemo funkcionalne imunitete. Po drugi strani pa bi lahko tudi rekli, da ne določa izjeme funkcionalne imunitete, temveč da prometnih nesreč diplomatskega osebja delegacije ne priznava kot del njihovih uradnih dejanj.

⁸⁹ 60.(1) čl. DKPD.

⁹⁰ 31.(1) čl. DKDO, 31.(1-2) čl. KSM, 30.(1) čl. DKPD.

⁹¹ Logična osnova te izjeme civilne in upravne imunitete je omogočiti sojenje za dejanja, ki vplivajo na lastnino nepremičnin, dejanja za katere diplomatu ne more biti sojeno v njegovi domači državi (Satow 1995: 126) in za katere po mnenju ILC vse države zahtevajo izključujočo jurisdikcijo (Report of the International Law Commission covering the work of its tenth session, 28 April – 4 July 1958, UN Doc. A/3859 v Yearbook of the ILC, 1958, Vol. II, str. 98).

⁹² »Interes države sprejemnice pri uveljavljanju pristojnosti nad vsemi strankami vključenimi v vprašanje dedovanja se predpostavlja za najvažnejšega« (Satow 1995: 126).

⁹³ Po 42. čl. DKDO, 48. čl. KSM in 39. čl. DKPD diplomatski agenti stalnih diplomatskih misij, specialnih misij in stalnih misij pri mednarodnih organizacijah tako ali tako ne smejo opravljati poklicnih ali komercialnih dejavnosti za osebni zaslužek. Zato je »izjema civilne in upravne sodne imunitete za komercialne in poklicne dejavnosti posebnega pomena za diplomatovo družino, ki prav tako uživa diplomatsko imuniteto, ni pa objekt prepovedi po 42. čl. DKDO,« 48. čl. KSM in 39. čl. DKPD (Satow 1995: 126). Člani delegacij, katerih funkcija je kratkočasne narave, uživajo le funkcionalno civilno in upravno imuniteto in zato se morda takšna prepoved zdi v njihovem primeru nepotrebna, saj ovire sojenja za nelegalna dejanja storjena iz naslova poklicnih in komercialnih dejavnosti zunaj uradnih dejanj ne obstajajo.

⁹⁴ 31.(1d) čl. KSM.

Poleg zgoraj omenjenih izjem imunitete obstaja še ena izjema, izjema proceduralne narave. In sicer, če diplomatski agent ali katerakoli druga oseba, ki uživa sodno imuniteto, sproži sodni postopek, se ne more več sklicevati na sodno imuniteto glede kakršnekoli zahteve, ki neposredno izvirajo oziroma so v zvezi z glavnim zahtevkom.⁹⁵

In končno je treba na tem mestu poudariti pomembnem vidik diplomatskega statusa in s tem diplomatskega režima, tj. da diplomatski agent, četudi imun pred sodstvom države sprejemnice, te imunitete ne uživa pred sodišči države pošiljateljice.⁹⁶ A zgoraj opisane izjeme civilne in upravne imunitete neposredno izhajajo iz težavnosti izvajanja jurisdikcije sodišč države pošiljateljice nad temi konkretnimi vrstami primerov, še posebej ko gre za vprašanje nepremičnin v državi sprejemnici (Barker 1996: 78) in očitno tudi prometnih nesreč, ki so v kasnejših konvencijah našle svoje mesto med izjemami.⁹⁷

4. 4. 3. 3. Imuniteta pred izvršilnimi ukrepi

Danes po Brglezovem (1993: 1137) mnenju »prevladuje stališče, da je treba razlikovati imuniteto v sodnem postopku od imunitete v izvršilnem postopku«, saj je v slednjem potrebno upoštevati »poseben status nekaterih stvari in oseb«, ki so po mednarodnem pravu nedotakljive. Tako 31.(3) čl. DKDO daje diplomatskemu agentu imuniteto pred izvršitvijo sodnih odločitev, kar pomeni, da ne smejo biti sprejeti nikakršni ukrepi izvršitve v povezavi z diplomatskim agentom, razen v primerih zgoraj navedenih izjem civilne in upravne imunitete in pod pogojem, da ukrepi ne kršijo nedotakljivosti njegove osebe ali rezidence.⁹⁸ Določilo logično nadaljuje izjeme civilne in upravne imunitete ter hkrati varuje nedotakljivost osebe in rezidence diplomatskega agenta, kajti dovoljuje izvršitev sodb v izvzetih primerih s predpostavko spoštovanja nedotakljivosti njegove osebe in rezidence (Brownlie 1998: 360).

⁹⁵ 32.(3) čl. DKDO, 41.(3) čl. KSM ter 31.(3) in 61.(3) čl. DKPD. Glej spodaj str. 4.

⁹⁶ 31.(4) čl. DKDO, 31.(5) čl. KSM ter 30.(4) in 60.(5) čl. DKPD. Glej spodaj str. 4.

⁹⁷ ILC je za DKPD predlagal izjemo imunitete za tožbe iz naslova prometnih nesreč osebja stalnih misij pri mednarodnih organizacijah, a je bila le ta s strani Dunajske konference leta 1975 omejena le na člane delegacij pri organih in na konferencah, sklicanih s strani mednarodnih organizacij (Dembinski 1988: 208).

Predlog omejitve imunitete v primerih prometnih nesreč je bil obravnavan že na Dunajski konferenci o diplomatskih odnosih in imunitetah leta 1961 (Glej United Nations Conference on Diplomatic Intercourse and Immunities, Vienna 2 March – 14 April 1961. Official Records, Vol. II; A/Conf.20/14/Add.1; str. 59-60), a je bil zavrnjen z argumentom, da je civilnopravna tožba diplomatskega agenta v takšnih primerih omogočena v državi pošiljateljici (Glej United Nations Conference on Diplomatic Intercourse and Immunities, Vienna 2 March – 14 April 1961. Official Records, Vol. I; UN Doc. A/Conf.20/14, str. 169). Očitno se je to mišljenje, tako med pravnimi strokovnjaki kot tudi večino članic OZN, do leta 1969 spremenilo.

⁹⁸ Enako 31.(4) čl. KSM in 30.(2) DKPD, medtem ko 60.(2) čl. DKPD članom diplomatskega osebja delegacije praktično ne podeljuje imunitete pred izvršilnimi ukrepi države sprejemnice, temveč te le omejuje z dolžnostjo spoštovanja osebne nedotakljivosti in nedotakljivosti zasebnega stanovanja.

4. 4. 3. 4. Osebe upravičene do diplomatskih imunitet in privilegijev

Obseg privilegijev in imunitet, ki jih posamezna oseba uživa, je odvisen od kategorije oseb in tipa misije, ki ji pripada. Zgoraj smo opisali imunitete diplomatskega osebja obravnavanih oblik diplomatskih misij in jasno videli, da med njimi prihaja do razlik v obsegu imunitet in privilegijev glede na tip misije, katere člani so. Ostale osebe, upravičene do imunitet, ter razlike med kategorijami oseb znotraj posameznih misij bomo poskušali zajeti v naslednjih podpoglavjih.

4. 4. 3. 4. 1. Administrativno in tehnično osebje

DKDO je rešila problem dolgoletne neenotne prakse upravičenosti administrativnega in tehničnega osebja do diplomatskih privilegijev, in sicer tako, da so jim bili podeljeni enaki privilegiji kot jih uživajo diplomatski agenti dotične diplomatske misije (Nahlik 1990: 230),⁹⁹ a z naslednjo izjemo: uživajo le funkcionalno civilno in upravno imuniteto. Torej nimajo imunitete pred civilnim in upravnim sodstvom države sprejemnice za dejanja storjena zunaj svojih uradnih funkcij.¹⁰⁰

4. 4. 3. 4. 2. Podporno osebje

Glede na privilegije, ki jih uživa podporno osebje, je očitno, da je bilo v ospredju le efektivno izpolnjevanje njihovih funkcij, saj so upravičeni »le« do imunitet za dejanja storjena pri opravljanju svojih funkcij.¹⁰¹

4. 4. 3. 4. 3. Derivatni upravičenci

Po mnenju Jankovića (1988: 121) izvrševanje pritiska na diplomatskega agenta ni omejeno le neposredno na njegovo osebo, temveč je mogoče tudi posredno preko njegove družine. Zato člani družine diplomatskega agenta ter administrativnega in tehničnega osebja, ki so opredeljeni kot del njihovega gospodinjstva, uživajo bolj ali manj vse privilegije in imunitete

⁹⁹ Slednje je ILC upravičila z argumentom, da je potrebno vzeti v obzir funkcije misije kot organske celote ter dejstvo, da mnoge osebe (npr. veleposlanikov tajnik ali arhivar), ki sestavljajo del osebja pod vprašajem, opravljajo naloge, ki so glede na funkcije misije morda še pomembnejše in zaupnejše kot delo zaupano nekaterim članom diplomatskega osebja (Report of the International Law Commission covering the work of its tenth session, 28 April – 4 July 1958, UN Doc. A/3859 v Yearbook of the ILC, 1958, Vol. II, str. 101-2).

¹⁰⁰ 37.(2) čl. DKDO. Enako velja tudi za administrativno in tehnično osebje specialnih misij (36. čl. KSM), misij pri mednarodnih organizacijah (36.(2) čl. DKPD), medtem ko delegacije pri organih mednarodnih organizacij in delegacije h konferencam (66.(2) čl. DKPD), tako kot diplomatski agenti teh misij, uživajo le funkcionalno kazensko, civilno in upravno imuniteto.

¹⁰¹ 37.(3) čl. DKDO, 37. čl. KSM ter 36.(3) in 66.(3) čl. DKPD.

kot originalni upravičenec sam,¹⁰² a pod pogojem, da niso državljani države sprejemnice oziroma da v njej nimajo stalnega bivališča, ter če, v primeru delegacij ali specialnih misij, originalnega upravičenca do diplomatskih imunitet in privilegijev spremljajo na njegovi uradni poti.¹⁰³ Člani družin podpornega osebja in zasebne služinčadi ne uživajo po obravnavanih konvencijah nikakršnih privilegijev in imunitet.

Kot derivatne upravičence razumemo tudi člane zasebne služinčadi.¹⁰⁴ Ti uživajo le nekaj fiskalnih privilegijev¹⁰⁵ in tiste privilegije in imunitete, ki jim jih diskrecijsko podeli država sprejemnica. Kljub temu je slednja pri izvajanju svoje jurisdikcije nad temi osebami omejena na sredstva in načine, ki po nepotrebnem ne ovirajo opravljanje funkcij misije.¹⁰⁶

4. 4. 3. 4. 4. Vprašanje nacionalnosti

Kot smo opazili v določenih kategorijah oseb zgoraj, igra nacionalnost oziroma kraj stalnega bivališča dokaj veliko vlogo pri razjasnitvi vprašanja upravičenosti posameznika do diplomatskih imunitet in privilegijev. Ali tudi pri osebi diplomatskega agenta?

Sodobno diplomatsko pravo določa, da naj bi bili člani diplomatskega osebja misije načeloma državljani države pošiljateljice, medtem ko mora država sprejemnica ob imenovanju državljanov tretjih držav ali lastnih državljanov podati soglasje.¹⁰⁷ Diplomatski agenti državljani države sprejemnice ali s stalnim bivališčem v njej, uživajo imuniteto in nedotakljivost le glede uradnih dejanj storjenih pri opravljanju svojih funkcij, razen če država sprejemnica podeli dotični osebi dodatne privilegije.¹⁰⁸ Drugi člani osebja misije in zasebne služinčadi, ki so državljani ali imajo stalno bivališče v državi sprejemnici, so upravičeni le do imunitet in privilegijev, ki jim jih podeli država sprejemnica.¹⁰⁹ Ne glede na obseg podeljenih privilegijev in imunitet, država sprejemnica pri izvajanju jurisdikcije nad dotičnimi osebami

¹⁰² Člani diplomatskih misij uživajo privilegije in imunitete zaradi svojih funkcij kot uslužbenci oziroma predstavniki države pošiljateljice, zato lahko pojmuje te privilegije in imunitete oziroma njihove upravičence kot »originalne«, medtem ko privilegije in imunitete, ki pripadajo družinskim članom in zasebni služinčadi, obravnavamo kot »derivatne« (Denza 1998: 321).

¹⁰³ 37.(1-2) čl. DKDO, 39. čl. KSM ter 36.(1-2) in 66.(1-2) čl. DKPD.

¹⁰⁴ Zasebna služinčad so osebe, ki so v zasebni službi pri članu misije in niso uslužbenci države pošiljateljice (1.(g) čl. DKDO).

¹⁰⁵ Oziroma le enega, tj. da so oproščeni davkov in taks na plačo, ki jo prejemajo za svojo službo.

¹⁰⁶ 37.(4) čl. DKDO, 38. čl. KSM ter 36.(4) in 66.(4) čl. DKPD.

¹⁰⁷ 8. čl. DKDO, 10. čl. KSM ter 73. čl. DKPD.

¹⁰⁸ 38.(1) čl. DKDO, 40.(1) čl. KSM ter 37. in 67.(1) čl. DKPD. Nasprotno KPIZN, katere obseg je omejen na OZN, v IV. čl. 15. odst. določa, da predstavnik države članice, ki je državljan države gostiteljice, ne uživa nikakršnih privilegijev in imunitet. Slednje določilo kaže na že poprej omenjeno možno odstopanje prakse od določil DKPD (Glej zgoraj str. 4).

¹⁰⁹ 38.(2) čl. DKDO, 40.(2) čl. KSM ter 67.(2) čl. DKPD, medtem ko 37.(2) čl. DKPD članom administrativnega in tehničnega ter podpornega osebja stalnih misij pri mednarodnih organizacijah, z državljanstvom ali stalnim bivališčem v državi sprejemnici, dodatno podeljuje sodno imuniteto za vsa uradna dejanja, storjena pri opravljanju svojih funkcij, a ne osebne nedotakljivosti.

ne sme po nepotrebnem ovirati opravljanja funkcij misije. Člani njihovih družin ne uživajo nikakršnih privilegijev.

Lahko bi povzeli in rekli, da je diplomatskim agentom, ki so državljani države sprejemnice ali imajo v njej stalno bivališče, podeljen minimum privilegijev in imunitet, ki se obravnava kot nujen za učinkovito izvrševanje njihovih funkcij. Torej osebno nedotakljivost in imuniteto za dejanja storjena v njihovi uradni funkciji.¹¹⁰

4. 4. 3. 5. Prostorski obseg diplomatskih imunitet in privilegijev

V namene določanja teritorialnega obsega diplomatskih privilegijev in imunitet je potrebno ločiti tri območja, in sicer (a) ozemlje države pošiljateljice, (b) ozemlje države sprejemnice ter (c) ozemlje tretjih držav.

4. 4. 3. 5. 1. Ozemlje države pošiljateljice

Diplomat po diplomatskem pravu nima nikakršnega privilegiranega statusa na ozemlju lastne države. Slednje ne pomeni, da ne bo objekt posebne obravnave s strani lokalnih organov oblasti, četudi pravno gledano ni upravičen do posebnega obravnavanja (Nahlik 1990: 237). V primeru držav gostiteljic, le te niso obvezane, da svojim državljanom oziroma lastnim predstavnikom v stalnih misijah, delegacijah pri organih ali na konferencah mednarodnih organizacij podelijo kakršnekoli privilegije ali imunitete (McClanahan 1989: 79).

4. 4. 3. 5. 2. Ozemlje države sprejemnice

Ozemlje, na katerem diplomat uživa svoje privilegije v polni meri, je ozemlje države sprejemnice.¹¹¹ V primeru akreditacije k več subjektom mednarodnega prava,¹¹² lahko to ozemlje predstavlja kar zajeten košček sveta.

4. 4. 3. 5. 3. Ozemlje tretjih držav

Tudi na ozemlju tretjih držav diplomatski agent uživa določene privilegije in imunitete, a le pod pogojem, da se v teh državah nahaja na »uradni« pot. Natančneje, če diplomatski agent potuje skozi teritorij tretje države ali z namenom zavzetja oziroma vrnitve na svoj

¹¹⁰ Report of the International Law Commission covering the work of its tenth session, 28 April – 4 July 1958, UN Doc. A/3859 v Yearbook of the ILC, 1958, Vol. II, str. 102.

¹¹¹ Sporazum o sedežu med OZN in ZDA iz leta 1947 določa, da, medtem ko predstavniki držav članic pri OZN uživajo v splošnem enake diplomatske imunitete in privilegije kot običajni diplomati po DKDO na celotnem ozemlju ZDA, predstavniki držav, ki s strani ZDA niso priznane, te privilegije in imunitete uživajo le na območju sedeža OZN, v svojih rezidencah in pisarnah zunaj območja sedeža ter v tranzitu med slednjima in na uradni poti v ali iz ZDA (Klabbers 2002: 163).

¹¹² Država pošiljateljica lahko šefa misije ali druge člane diplomatskega osebja akreditira pri več državah oziroma mednarodnih organizacijah (oziroma specialno misijo pošlje v več držav), seveda ob odsotnosti nasprotovanja katerekoli med njimi (5. čl. DKDO, 4. čl. KSM ter 8. čl. DKPD).

službeni položaj ali ob vrnitvi v svojo državo,¹¹³ mu tretja država zagotovi nedotakljivost in vse druge imunitete potrebne za zagotovitev njegovega tranzita oziroma vrnitve.¹¹⁴ Enako velja za člane njihovih družin, medtem ko so tretje države zavezane ne ovirati prehoda članov administrativnega in tehničnega ali podpornega osebja misije ter njihovih družin.¹¹⁵ Poleg pogoja, da mora biti potovanje v tretji državi v neposredni povezavi z diplomatsko funkcijo v določeni državi sprejemnici, pa tretji državi ni potrebno izpolnjevati zgoraj navedenih obveznosti v primerih članov specialnih misij, če ta poprej o potovanju ni bila obveščena oziroma če je le temu nasprotovala.¹¹⁶

4. 4. 3. 6. Časovni obseg diplomatskih imunitet in privilegijev

Čas uživanja imunitet je seveda omejen z dvema časovnima točkama, začetkom in koncem diplomatskega statusa. In sicer uživa vsaka oseba, upravičena do diplomatskih privilegijev in imunitet, le te od trenutka, ko vstopi na ozemlje države sprejemnice z namenom zavzetja službenega položaja, oziroma, če se že nahaja na ozemlju države sprejemnice, ko je njegovo imenovanje sporočeno državi sprejemnici.¹¹⁷ Privilegije in imunitete upravičenec izgubi v trenutku, ko zapusti državo, ali po preteku določenega razumnega roka,¹¹⁸ ne glede na vzroke konca funkcije originalnega upravičenca do privilegijev in imunitet.¹¹⁹

Na tem mestu je potrebno ponovno poudariti, da diplomatska imuniteta prav tako onemogoča sprožitve sodnega postopka oziroma ima za posledico prekinitev že sproženih sodnih postopkov za dejanja storjena pred nastopom na funkcijo,¹²⁰ saj bi le ti bili v nasprotju z namenom imunitete, »ki je podeljena z namenom normalnega opravljanja diplomatske funkcije« (Bartoš 1956: 432)¹²¹ ter da ostane imuniteta veljavna za dejanja storjena pri opravljanju svojih funkcij kot člana misije,¹²² tj. za uradna dejanja.¹²³

¹¹³ Ali v primerih, ko se posameznik znajde na ozemlju tretje države zaradi višje sile (40.(4) čl. DKDO, 42.(4) čl. KSM ter 81.(4) čl. DKPD).

¹¹⁴ 40.(1) čl. DKDO, 42.(1) čl. KSM ter 81.(1-2) čl. DKPD.

¹¹⁵ 40.(2) čl. DKDO, 42.(2) čl. KSM ter 81.(3) čl. DKPD.

¹¹⁶ 42.(4) čl. KSM.

¹¹⁷ 39.(1) čl. DKDO, 43.(1) čl. KSM ter 38.(1) in 68.(1) čl. DKPD.

¹¹⁸ 39.(2) čl. DKDO, 43.(2) čl. KSM ter 38.(2) in 68.(2) čl. DKPD.

¹¹⁹ Smrt, upokojitev, potek mandata, bolezni, imenovanje na drugo delovno mesto ali odpoved, odpoklic, razglasitev za *persona non grata*, prekinitev diplomatskih odnosov ali izbruh vojne, itn. (več o možnih vzrokih konca funkcije v Bartoš 1956: 487-98).

¹²⁰ Če država pošiljateljica imenuje za diplomatskega agenta osebo, proti kateri v državi sprejemnici poteka sodni proces, dotična oseba postane upravičena do diplomatske imunitete, na osnovi katere se mora sodni proces prekiniti (Satow 1995: 130).

¹²¹ Ali se diplomatu sodi za dejanje storjeno pred ali med časom na funkciji ni relevantno, saj sodni proces za kateregakoli od omenjenih dejanj enako ovira delo in izvajanje funkcij misije (Bartoš 1956: 432).

¹²² 39.(2) čl. DKDO, 43.(2) čl. KSM ter 38.(2) in 68.(2) čl. DKPD.

S tem zaključujemo pregled režima diplomatskih privilegijev in imunitet DKDO, KSM in DKPD, obseg katerih je, kot smo videli zgoraj, odvisen od funkcije osebe znotraj misije, tipa te diplomatske misije in nacionalnosti oziroma stalnega prebivališča potencialnega upravičenca. Še enkrat gre poudariti, da smo se pri pregledu osredotočili na osebne privilegije in imunitete, ki onemogočajo aplikacijo v pravnem sistemu predvidenih mehanizmov preprečevanja, kaznovanja ali odškodovanja za kršitve materialnopravnih norm. Tako smo izpustili med drugim status prostorov in arhivov, svobodo komuniciranja, položaja diplomatove prtljage in diplomatske pošte, ki pa se jih bomo, vsaj v omejenem obsegu, dotaknili v nadaljevanju dela in jih takrat tudi podrobneje razložili.

¹²³ Imuniteta diplomatskega agenta za uradna dejanja, to je dejanja storjena pri opravljanju svojih funkcij kot član misije, je časovno neomejena in kot takšna ni osebna imuniteta diplomatskega agenta, temveč imuniteta suverene države pošiljateljice, zato je obstaja tudi, ko diplomat z zaključkom svoje misije izgubi imuniteto za dejanja v svoji zasebni kapaciteti (Satow 1995: 131).

5. Izraba osebne nedotakljivosti in imunitet diplomatskega agenta

V nobenem pravnem sistemu ne gre pričakovati in se najbrž tudi ne pričakuje, da bo vse potekalo brez kršitev pravil, ki jih sistem postavlja pred svoje subjekte. Tako kot v vsakem pravnem sistemu, prihaja do kršitev norm tudi v sodobnem režimu mednarodnega diplomatskega prava. A v primerjavi z ostalimi mednarodnopravnimi režimi obstaja presenetljivo visoka stopnja spoštovanja prava diplomatskih imunitet in privilegijev. Higginsova (1985: 641) to razlaga kot posledico dejstva, da so, za razliko od ostalih področij mednarodnega prava, recipročne koristi spoštovanja »pravil igre« jasno vidne in manifestne, kajti

vsaka država ima na tujem svoje diplomate, diplomatsko pošto, veleposlaništva in arhive, ki so pod zaščito mednarodnega prava, nadalje pa je spoštovanje dolžnosti vis-à-vis tujim diplomatom v lastni državi vsesplošno sprejeto kot močan dejavnik preprečevanja erozije mednarodnega prava diplomatskih imunitet in privilegijev.

Tako skupni interes držav sodobne mednarodne skupnosti, združen z načelom reciprocitete,¹²⁴ zagotavlja učinkovito aplikacijo diplomatskega prava in njegovo vsesplošno spoštovanje.¹²⁵ Dembinski (1988: 8) k razlogom visoke stopnje spoštovanja pravil sodobnega diplomatskega prava dodaja še relativno homogenost mednarodne ureditve, ki jo določajo dolgoletna praksa in pravila kodificirana v mednarodnih konvencijah, ki urejajo materijo diplomatskega prava.

Vse lepo in prav, ampak nas ne zanimajo kršitve pravil sodobnega diplomatskega prava s strani oblasti držav sprejemnic ali njenih državljanov, temveč s strani diplomatov, ki svoj privilegirani položaj izrabljajo v različne namene in kot posledico raznolikih vzgibov. Slednja skupina kršitev, za opis katerih bomo uporabljali pojem izraba, je tema poglavja pred vami.

5. 1. Koncept izrabe

Če se vrnemo k Satowi definiciji imunitet in privilegijev,¹²⁶ lahko pod izrabo diplomatskega statusa pojmuje kršitev materialnopravnih pravil, v katerih država sprejemnica nad kršiteljem nima jurisdikcije izvrševanja prava. Torej, kot je bilo že tolikokrat

¹²⁴ Na osnovi slednje lahko države na neprimerno postopanje držav nasproti njihovim diplomatskim agentom odgovorijo s podobnimi ukrepi naperjenimi proti diplomatom dotičnih držav.

¹²⁵ Report of the International Law Commission covering the work of its tenth session, 28 April – 4 July 1958, UN Doc. A/3859 v Yearbook of the ILC, 1958, Vol. II, str. 105.

¹²⁶ Glej zgoraj str. 4.

poudarjeno, če »diplomat prekrši materialno odredbo kazenskega prava države sprejema, imuniteta ne implicira neobstoja kaznivega dejanja, ampak procesno oviro organom države sprejema, da ne sprožijo postopka kazenskega pregona« (Brglez 1993: 1134). Zatorej pod izrabo pojmuje kršitve pravnih pravil, katerih diplomatski agent ni izvzet, temveč zanje uživa procesno pravno imuniteto in posledično za svoja dejanja ne more biti klican na odgovornost pred pristojnimi sodnimi organi države sprejemnice.¹²⁷

5. 2. Vrste izrab

V osnovi bi lahko izrabe po Ben-Asherju (2000: 8) razvrstili v dve široki kategoriji, in sicer (a) izrabe politične in teroristične narave ter (b) izrabe osebne narave. Že na tem mestu lahko poudarimo, da je temeljna razlika med obema v tem, da za prvimi stoji država pošiljateljica, medtem ko so izrabe osebne narave posledica osebnih vzgibov upravičenca do diplomatskih privilegijev in imunitet.

5. 2. 1. Politične oziroma teroristične izrabe

Izraba diplomatske imunitete je nedvomno hudo škodljiva podobi sodobne diplomacije, še posebej v primerih, ko se diplomatske misije in posamezni diplomati spustijo v starodavno prakso vohunstva¹²⁸ in novodoben pojav državno sponzoriranega terorizma¹²⁹ (McClanahan 1989: 159). To sta dve tipični izrabi diplomatskega statusa v politične namene, pod katerimi razumemo izrabe tolerirane oziroma celo spodbujene ali ukazane s strani države pošiljateljice. Gadafijeva Libija, Baasistična Sirija, Khomeinijev Iran in druge države¹³⁰ oziroma politični režimi, ki z akcijami, izhajajočimi iz diplomatskih misij, resno ogrožajo življenja ljudi v državi sprejemnici, predstavljajo moro mednarodnih odnosov in so v popolnem nasprotju s po

¹²⁷ Izraba se od »uporabe« diplomatske imunitete in privilegijev loči po tem, da gre v primerih izrab za situacije, ko se diplomatski agent zanaša na svoje pravice v nasprotju z namenom za katerega so mu bile podeljene.

¹²⁸ Zločina vohunstva, ki ni neredek pojav med diplomatsko srenjo, se v pričujočem delu le bežno dotikamo, predvsem zaradi nejasnega opredeljevanja pojma in zabrisane meje med legalnim zbiranjem informacij, kot eno osnovnih funkcij diplomatske misije in diplomata samega, ter ilegalnim zbiranjem informacij, kot bi lahko najpreprosteje opredelili vohunstvo. V ospredju bodo predvsem zločini, ki so sami po sebi jasni in jih kot kaznivo dejanje sprejema večina držav.

¹²⁹ Javno ogorčenje je izzvalo dogajanje leta 1987 v Parizu, ko so francoski policisti želeli izprašati Wahida Gordgija, zaposlenega na iranskem veleposlaništvu, v povezavi z vrsto terorističnih napadov, a je osumljenec dobil zatočišče na svojem delovnem mestu (Hamilton in Longhorne 1995: 216-7). Stvari so dosegle vrhunec, ko so Iranci triumfalno odgovorili z obtožbami proti francoskemu diplomatu v Teheranu, in spor je bil v končni fazi razrešen z dogovorom, da se oba vrmeta v svoji prestolnici (Hamilton in Longhorne 1995: 217).

¹³⁰ Ne gre zanemariti dejstva, da tudi demokratične države preko svojih diplomatskih misij (npr. preko članov osebja misije veleposlaništev, ki so agentje tajnih služb) močno posegajo v notranje zadeve držav in so nemalokrat celo sodelujejo pri državnih prevratih (npr. ZDA leta 1973 v Čilu) in celo nasilju nad lokalnim prebivalstvom (npr. ZDA v Iranu v času šaha Pahlavija).

diplomatskem pravu priznanimi funkcijami diplomatske misije (McClanahan 1989: 159). V nadaljevanju predstavljamo dva izstopajoča primera politične izrabe.

5. 2. 1. 1. Primer Dikko

6. julija 1984 so britanski cariniki na londonskem letališču, na osnovi nenavadnih vonjev ter v prisotnosti članov nigerijske misije v Veliki Britaniji, odprli zaboj, ki je nosil oznake nigerijske diplomatske pošte¹³¹ (Cameron 1985: 614).¹³² Našli so nadvse nenavaden in močno omamljen tovor – Umara Dikka, ministra padle nigerijske vlade. Zaboj naj bi vkrcali na letalo letalske družbe Nigerije, ki je letelo v domačo prestolnico. Tam je nova oblast ugrabljenca že pričakovala s kazenskimi obtožbami.¹³³

5. 2. 1. 2. Primer Fletcher

18. februarja 1984 je nadzor nad Libijskim ljudskim uradom¹³⁴ v Londonu, ob odobravanju libijske vlade, prevzela skupina revolucionarnih študentov, kar je pomenilo stopnjevanje kampanje libijskih oblasti proti libijskim izseljencem v Veliki Britaniji (Cameron 1985: 610).¹³⁵ Med mirnimi demonstracijami¹³⁶ slednjih proti oblasti v Tripoliju, dne 17. aprila, so bili iz libijskega predstavništva izstreljeni streli, ki so ranili enajst demonstrantov in ubili britansko policistko Yvonne Fletcher (Higgins 1985: 643). Urad so obkolile oborožene enote in v naslednjih petih dneh so se vsi napori, da bi se policiji dovolil vstop, preiskava in zaslišanje osumljencev, izjalovili (Cameron 1985: 610). Velika Britanija je 22. aprila z Libijo prekinila diplomatske odnose¹³⁷ in kot rok za odhod diplomatskega osebja in drugih oseb v uradu določila 29. april (Higgins 1985: 644). Ko je osebje urada 27. aprila, po enajstih dneh pogajanj, zapuščalo zgradbo,¹³⁸ so bili, na osnovi v britanskem in mednarodnem pravu veljavnega načela oziroma pravice samoobrambe,¹³⁹ objekt telesne preiskave z detektorjem kovin, medtem ko njihova diplomatska prtljaga ni bila predmet preiskave (House of Commons - Foreign Affairs Committee 1984: xxxii). O slednji so bili predhodno obveščeni in

¹³¹ Glej spodaj opombo 148.

¹³² Manjkal pa je natančen popis vsebine in uraden voščen ali svinčen pečat.

¹³³ Podoben primer navaja Satow (1995: 117), in sicer opisuje incident, v katerem so carinske oblasti v Rimu na osnovi pridušenega stokanja odprle diplomatski paket namenjen v Kairo in v njem našle omamljenega izraelskega državljana.

¹³⁴ Uraden naziv stalne diplomatske misije oziroma veleposlaništva Libije.

¹³⁵ Diplomatskim misijam Libije je bila s prihodom na oblast polkovnika Omara Moamerja el Gadafijeja bila dodana naloga preganjanja libijskih »idejnih nasprotnikov« (angl. *dissidents*) novega režima na tujem, vključujoč spodbujanje in organiziranje njihovih umorov (Nahlik 1990: 341).

¹³⁶ Dan poprej sta bila FCO in britansko veleposlaništvo v Libiji obveščena, da Libija ne bo odgovarjala za posledice, če bodo demonstracije s strani britanskih oblasti dovoljene (Higgins 1985: 643).

¹³⁷ Velika Britanija je kot razloge navedla »nesprejemljivo in neprecedenčno kršitev britanskega prava, mednarodnega prava in DKDO« (McClanahan 1989: 7). Glej spodaj str. 4.

¹³⁸ Med tem časom so žene libijskega osebja misije postorile zadnje nakupe v londonskih veleblagovnicah (Ben-Asher 2000: 18).

¹³⁹ Glej spodaj str. 4.

ne sami, ne diplomati držav nadzornic postopka¹⁴⁰ niso protestirali (Cameron 1985: 612-3). Politične omejitve, ki so vplivale na postopanje britanske oblasti, so bile dolgoročna potreba po spoštovanju določil DKDO o nedotakljivosti in polni imuniteti diplomatskih agentov, skrb glede blagostanja britanskih diplomatov in britanskih državljanov v Libiji¹⁴¹ ter britanski gospodarski interesi (McClanahan 1989: 7-8).

Diplomatska imuniteta je bila v tem primeru, kot še v mnogih drugih, uporabljena za varovanje izvoza nasilja, incident pa je dal je svež zagon javnim zahtevam v Veliki Britaniji in drugih zahodnih državah po koncu ali omejitvi diplomatske imunitete sojenja (Hamilton in Longhorne 1995: 216-7). Neplačevanje parkirnih kazni, eden najpogostejših prekrškov tujih diplomatov, je ena stvar, uboj policistke in nemoč sojenja ter kaznovanja s strani britanskih sodišč pa se je zdelo povsem v neskladju z idejo pravičnosti (Hamilton in Longhorne 1995: 216).

5. 2. 2. Osebne izrabe

Izrabe osebne narave, ki so posledica osebnih vzgibov upravičenca do diplomatskih privilegijev in imunitet, so seveda pogostejše, spekter materialnopravnih kršitev pa je širši kot pri političnih izrabah diplomatske imunitete. Nepravilno parkiranje z veliko prednostjo predstavlja najobsežnejšo vrsto izrabe diplomatske imunitete¹⁴² (Denza 1998: 236), med ostalimi prometni prekrški pa je v ospredju nevarna oziroma prehitra vožnja.¹⁴³ Nadalje so tu kraje, večinoma manjše tatvine v trgovinah s strani družinskih članov,¹⁴⁴ medtem ko so večji primeri redki. Dokaj pogoste so tudi kršitve uvoznih in izvoznih omejitev uzakonjenih v pravu države sprejemnice, predvsem tihotapljenje drog¹⁴⁵ in orožja ter ilegalen izvoz

¹⁴⁰ Turčija, Sirija in Saudska Arabija.

¹⁴¹ V času incidenta, so bili britanski diplomati zaradi demonstracij pred njihovo misijo praktično vseskozi v »hišnem priporu«. Nadalje pa bi bila 8.000 duš velika britanska skupnost v Libiji nedvomno tarča represalij (glej spodaj opombo 310), če bi se britanska oblast odločila za bolj odločno postopanje in bi na primer vdrla v poslopje misije ter aretirala njeno osebje (Higgins 1985: 645).

¹⁴² Na primer v letih 1974-84 so v Londonu letno v povprečju preklicali 71.000 parkirnih kazni na osnovi statusa kršitelja (Higgins 1985: 642), leta 1984 pa je številka narasla celo na 104.690 (Nahlik 1990: 335), kar je predstavljalo 4,3 odstoten delež vseh parkirnih prekrškov (Ben-Asher 2000: 10), medtem ko so osebe upravičene do diplomatskih privilegijev in imunitet predstavljale le približno 0,2 % vseh prebivalcev Londona.

¹⁴³ 28 primerov nevarne, prehitre vožnje ali vožnje pod vplivom alkohola v letu 1995 v ZDA (Ben-Asher 2000: 10).

¹⁴⁴ V Veliki Britaniji je bilo od srede sedemdesetih do srede osemdesetih prejšnjega stoletja približno 240 takšnih primerov (Nahlik 1990: 336), torej 24 na leto, medtem ko je omenjeni prestopok v obdobju od avgusta 1982 do konca februarja 1988 v ZDA predstavljal slabo polovico vseh kršitev kazenske zakonodaje, če ne upoštevamo prometnih prekrškov (McClanahan 1989: 170-1).

¹⁴⁵ Glej primere spodaj pod opombami 207, 217, 273 in 274.

umetniških del,¹⁴⁶ tako z izrabo položaja diplomatske osebne prtljage¹⁴⁷ kot tudi diplomatske pošte.¹⁴⁸ V manjšem obsegu med upravičenci do diplomatskega statusa najdemo tudi storilce hudih zločinov, npr. posilstev,¹⁴⁹ zlorab otrok,¹⁵⁰ »zaslužjevanja« hišnih pomočnic,¹⁵¹ fizičnih napadov, umorov.¹⁵²

V nasprotju s političnimi, za katerimi v večini primerov stoji država pošiljateljica, vključujejo osebne izrabe imunitet in privilegijev predvsem manjša kazniva dejanja, za katerimi stojijo osebni vzgibi. Hatano (v Nahlik 1990: 335) meni, da

¹⁴⁶ Izvoz umetniških del je danes v večini držav urejen z zakoni in uredbami, ki prepovedujejo izvoz umetnin posebnega pomena za nacionalno kulturno dediščino in zahtevajo posebno izvozno dovoljenje za umetniška dela (Nahlik 1990: 338).

¹⁴⁷ Osebna prtljaga diplomatskega agenta in članov njegove družine je oproščena pregleda, razen v primeru utemeljenega suma, da so v njej nedovoljeni predmeti, tj. predmeti, ki niso za uradno ali osebno rabo, oziroma katerih uvoz ali izvoz je v skladu z zakoni države sprejemnice prepovedan oziroma zanj veljajo karantenski predpisi. V slednjem primeru se sme prtljaga pregledati, a le v navzočnosti dotične osebe ali njegovega pooblaščenega predstavnika (36. čl. DKPD, 35. čl. KSM ter 35. čl. in 66. čl. DKPD). V zadnjem času se v ospredje postavlja vprašanje dopustnosti preverjanja diplomatske prtljage z elektronskimi in drugimi napravami, ki ne vključujejo odprtja ne fizične preiskave in bi lahko bili pogojno dopustni po diplomatskem pravu, a praksa jasno kaže na nizko podporo predloga med državami (McClanahan 1989: 158). Na večini modernih mednarodnih letališč s posebno izurjenimi psi, ki iščejo prepovedane substance, preverjajo prtljago in če psi kaj zaznajo, lahko varnostne službe prosijo za odprtje prtljage diplomatskega agenta (McClanahan 1989: 157).

¹⁴⁸ Diplomatska pošta je definirana kot paket, ki vsebujejo uradno korespondenco in dokumente ali predmete namenjene izključno za uradno rabo ter nosi vidne zunanje oznake svoje narave. Diplomatsko pošto ni dovoljeno odpirati ali zadrževati (27. (3-4) čl. DKDO, 28.(4-5) čl. KSM ter 27.(4-5) in 57.(4-5) DKPD). Diplomatskega kurirja oziroma drugega spremljevalca diplomatske pošte oziroma uradnega predstavnika veleposlaništva se lahko prosi, da pošto odpre, saj prepoved odpiranja njega ne obvezuje. A prošnja je ob splošnem ogorčenju v večini primerov kategorično zanikana in le ob resnično izjemnih primerih se zahteva, da se pošta vrne pošiljatelju (Cameron 1985: 617; Nick 1997: 27). ILC sprejema, a ne odobrava prakse odpiranja diplomatske pošte z dovoljenjem zunanjega ministrstva države sprejemnice in ob prisotnosti predstavnika dotične diplomatske misije ter odpiranja pošiljk v izjemnih in očitnih primerih kršitev dovoljene vsebine, saj je po mnenju komisije spoštovanje nedotakljivosti diplomatske pošte prednostnega pomena (Report of the International Law Commission covering the work of its tenth session, 28 April – 4 July 1958, UN Doc. A/3859 v Yearbook of the ILC, 1958, Vol. II, str. 97).

Vprašanje ali je elektronsko skeniranje diplomatske pošte dovoljeno, še vedno ni našlo pravega odgovora, a kot pravi Sir Francis Vallant (v Cameron 1985: 617) postopek ne rešuje problema, ampak sum izrabe le še poglobi. Cameron (1985: 617) vidi »nesrečo« kot edini zanesljivi način za ugotovitev ali diplomatska pošta vsebuje nedovoljeno vsebino. Leta 1980 se je maroška diplomatska pošta zaradi namerne ali nenamerne nerodnosti letaliških delavcev nesrečno odprla in razkrila večjo količino kanabisa v protivrednosti £500.000 (Cameron 1985: 617). Podoben primer navaja tudi Nahlik (1990: 339), ko je leta 1946 »nerodni« nosač v poljskem pristanišču razbil diplomatski zaboj, ki je vseboval neprecenljiva umetniška dela, katerih izvoz je bil prepovedan na osnovi njihove pomembnosti za dediščino poljskega naroda.

¹⁴⁹ Leta 1987 so newyorški policisti aretirali moškega, osumljenega vsaj petnajstih posilstev, ki sta ga pozitivno identificirali dve žrtvi, a je bil kasneje izpuščen, ko so ugotovili, da kot sin ganskega veleposlanika pri ZN uživa diplomatsko imuniteto (Wall Street Journal 1987: 1).

¹⁵⁰ Leta 2004 je bil 41-letni član diplomatskega osebja stalne misije Saudske Arabije v Veliki Britaniji osumljen spolnega nadlegovanja 11-letne deklice (Fresco 2004: 8; Peek 2004: 9)

¹⁵¹ Pariški Odbor za preprečevanje modernega suženjstva je leta 1998 poročal o 135-ih primerih izrab hišnih pomočnic, vključno z nasiljem in posilstvi, v zahodnih prestolnicah s strani mednarodno zaščitenih oseb v obdobju dveh let (Ben-Asher 2000: 3). Nick (1997: 194) navaja primer hrvaškega veleposlanika v Maleziji, ki je bil leta 1996 osumljen posilstva hišne pomočnice.

¹⁵² Upravičenci do diplomatske imunitete so bili na območju Washingtona v obdobju od začetka avgusta 1982 do konca februarja 1988 osumljeni 24-tih fizičnih napadov, treh vlomov, dveh izrab otrok, treh zločinov preprodaje drog, enega posilstva, 53-tih tatvin in devetih primerov nedovoljene posesti orožja (McClanahan 1989: 170-1).

tuji diplomati najbrž niso slabši vozniki kot navadni državljani, /zato gre/ razlog za visok delež nesreč med diplomati iskati v načinu vožnje. Zavedanje, da ne morejo biti aretirani, prisiljeni k plačilu finančne kazni ali biti subjekt drugih sodnih ali upravnih sankcij lokalnih oblasti, četudi kršijo prometno ureditev ali povzročijo nesrečo, v veliki verjetnosti vodi k nepremišljeni vožnji.

Slednje razmišljanje gre prenesti tudi na ostale oblike izrab, saj zavedanje »nedotakljivosti« najbrž ni nedolžen dejavnik diplomatskega zločina. Natančna preučitev vzrokov izrab, ki so tako različni in mnogoteri kot njeni storilci sami, je zaradi svoje narave in obširnosti zunaj obravnave dela pred vami.

5. 3. Naraščajoč obseg izrab?

Nahlik (1990: 332-4) navaja dva osrednja dejavnika, zakaj je število izrab privilegiranega statusa danes višje kot pred nekaj generacijami, in sicer je število oseb, ki uživa privilegiran status, nedvomno naraslo, in višje kot je število ljudi, večji je delež potencialnih kršiteljev.¹⁵³ Drugi razlog je pomanjkanje zadostnega števila resnično kvalificiranih ljudi za zapolnitev diplomatskih funkcij predvsem novo-nastalih držav tretjega sveta in vzhodne Evrope ter pomembnost lojalnosti režimu na oblasti, ki velikokrat prevlada nad intelektualnimi in moralnimi karakteristikami posameznika. Slednje je med diplomatsko srenjo prineslo ljudi, ki si s pripadnostjo tej ugledni skupnosti želijo predvsem izboljšati svoj družbeni in materialni položaj (McClanahan 1989: 142-6).

A zanimivo, statistični podatki¹⁵⁴ ne podpirajo teoretična predvidevanja o naraščajočem trendu izrab diplomatskega statusa. Tako je bilo v Veliki Britaniji v začetku osemdesetih let s strani oseb, ki so uživale diplomatske privilegije in imunitete, letno storjenih 54 resnih zločinov (Ben-Asher 2000: 9),¹⁵⁵ pod katerimi razumemo zločine, za katere je zagrožena zaporna kazen 6 mesecev ali več, leta 1989 40 (Marston 1991: 602), leta 1995 28 (Marston 1996: 568), in leta 2001 21 (UK Parliament 2002), in to kljub naraščanju diplomatske

¹⁵³ Leta 1913 je v Veliki Britaniji 500 oseb uživalo diplomatski status, leta 1938 1.000, 1985 okrog 15.000, leta 1997 približno 17.000 posameznikov ter leta 2002 okroglih 20.000 diplomatskih predstavnikov, medtem ko je leta 1997 v ZDA polne diplomatske imunitete privilegije imelo 18.350 oseb, več kot 30.000 pa jih je imelo, kot se je izrazil Nahlik, paradiplomatski status (Ben-Asher 2000: 9-10; Nahlik 1990: 332; Fresco 2004: 8). Očiten porast je predvsem posledica pojava novih držav, mednarodnih organizacij ter širjenja mednarodnega sodelovanja na področja, ki so bila poprej izven zanimanja večine vlad (McClanahan 1989: 141-2).

¹⁵⁴ Seveda je ob teh statistikah potrebno predpostaviti, da so avtorji statistik seznanjeni z vsemi primeri izrab. A glede na to, da avtorji povzetih sekundarnih virov večinoma povzemajo uradne statistike zunanjih ministrstev in drugih državnih organov, se zdijo te številke toliko bolj verodostojne.

¹⁵⁵ Več kot 80 % teh je predstavljalo manjše tatvine ter prometne prekrške, predvsem vožnjo pod vplivom alkohola.

skupnosti v državi.¹⁵⁶ Statistično gledano prestopki diplomatov niso niti v porastu niti, če izvezamo prometne prekrške,¹⁵⁷ niso pogostejši kot prestopki ostale populacije.¹⁵⁸

Skratka, če damo na stran problem parkirnih in ostalih manjših prometnih prekrškov, se izraba diplomatske imunitete ne zdi (pre)velik problem. In kje potem leži resnični problem izrabe diplomatskih privilegijev in imunitet? Nedvomno v oteženem, na trenutke oziroma na določenih področjih povsem onemogočenem iskanju reparacij, kaznovanju in preprečevanju izrab diplomatskega statusa. Kako se države spopadajo s temi oteženimi okoliščinami zagotavljanja delovanja notranjega pravnega reda in načela pravičnosti, katera sredstva in mehanizmi so jim pri tem v pomoč, bomo podrobneje preučili v naslednjem, šestem poglavju.

¹⁵⁶ Glej zgoraj opombo 153.

¹⁵⁷ Dembinski (1988: 159-60) navaja povprečno letno število storjenih prometnih prekrškov na vozilo v Ženevskem kantonu, in sicer 6,3 za vozila članov diplomatskih misij, 1 za vozila mednarodnih uslužbencev ter 1,8 za vozila ostale populacije.

¹⁵⁸ Reprezentativni vzorec 17.000 ljudi v Veliki Britaniji, številka enaka številu akreditiranih diplomatov in njihovih družin z diplomatsko imuniteto, je v letu 1996 storilo 109 resnih prestopkov (tj. kaznivih dejanj z zagroženo zaporno kaznijo šest mesecev ali več), medtem ko je v število zločinov enakih kategorij med skupino ljudi diplomatskega statusa bilo 34 (Ben-Asher 2000: 10).

6. Mehanizmi urejanja izrabe

Na prvi pogled se zdi, da obstaja popolna zaščita diplomatskega agenta pred vsakršno odgovornostjo za dejanja, ki predstavljajo kršitev materialnopravnih norm, saj izrabe »ne upravičujejo zanikanja in kršitve imunitet in nedotakljivosti« diplomatskega agenta (Brglez 1993: 1139). A pomembno je ločevati med imuniteto pred jurisdikcijo in izvzetostjo odgovornosti. Imuniteta predstavlja izvzetost uveljavitve sankcij notranjega prava in ne pravne odgovornosti kot take (de Than in Shorts 2003: 51). Seveda pa je klicanje na odgovornost posameznika, ki uživa diplomatske privilegije in imunitete, otežena, a ne povsem onemogočena. Kajti državam, tako pošiljateljici kot sprejemnici, ter posameznikom in drugim subjektom, so na voljo mehanizmi oziroma sredstva, s katerimi se lahko posamezne izrabe preprečujejo, odvrtaajo, kaznujejo oziroma so zanje oškodovanci odškodovani, ali materialno ali s preprostim zadoščenjem kazni. Predstavitev mehanizmov oziroma protiukrepov, ki so »vedno bili objekt pravnih nesoglasij« (Herdegen 1986: 735), in njihova kategorizacija so predmet šestega poglavja diplomskega dela pred vami.

6. 1. Mehanizmi urejanja izrabe po sodobnem diplomatskem pravu

Kot je ugotovilo Meddržavno sodišče leta 1980, »diplomatsko pravo zagotavlja potrebna sredstva za obrambo pred in sankcije za prepovedane dejavnosti članov diplomatske misije«. ¹⁵⁹ Če so ta sredstva resnično tako obetajoča, kot se morda začuti v izjavi ICJ, bomo videli v nadaljevanju. A dejstvo je, da zlorabe »sprožijo delovanje samoregulacijskih mehanizmov, ki jih vsebujejo mednarodne konvencije« (Brglez 1993: 1139). In prav te samoregulacijske mehanizme sodobnega diplomatskega prava želimo sedaj podrobneje predstaviti.

6. 1. 1. Dolžnosti diplomatskega agenta

Na tem mestu se zdi smiselno poudariti, da vsak pravni status sestavljata dva osnovna elementa, pravice na eni ter dolžnosti na drugi strani (Nahlik 1990: 217). In če smo se do sedaj ukvarjali izključno s prvimi, je pričujoče podpoglavje namenjeno dolžnostim diplomatskih agentov nasproti državi sprejemnici. ¹⁶⁰

¹⁵⁹ Case Concerning United States Diplomatic and Consular Staff in Teheran (United States of America v. Iran), 1980 *ICJ* 3 (23. 5. 1980), str. 39, 83. odst.

¹⁶⁰ Prostor, ki smo ga temu namenili, odseva razmerje med členi o pravicah na eni ter dolžnostih na drugi strani v obravnavanih konvencijah. Tako na primer DKDO obsega 20 členov, ki se ukvarjajo z materijo imunitet in

Imuniteta pred jurisdikcijo sodišč države sprejemnice ne pomeni, da je nosilec imunitete nad pravom oziroma deluje zunaj teritorialne jurisdikcije države sprejemnice, temveč da ga njegova imuniteta varuje pred uveljavljanjem obveznosti po notranjem pravu države sprejemnice (Malanczuk 1997: 128; Satow 1995: 133; Dembinski 1988: 158). Od države sprejemnice se zahteva, da spodbuja svobodno in učinkovito delovanje misije in njenega osebja, in sicer s priznavanjem določenih privilegijev in imunitet. A od nje ne gre pričakovati, da bo delovala skladno s podeljenimi izjemami, če bo omejitev njene teritorialne oblasti vir motenj javnega reda v državi (Murty 1989: 413). Da do teh motenj ne bi prišlo, država sprejemnica oziroma sodobno diplomatsko pravo zahteva spoštovanje določenih standardov vedenja in dolžnosti, ki se zdijo nujni za vzdrževanje javnega reda in miru. Za dolžnosti, ki jih diplomatskim agentom nalaga obče običajno mednarodno pravo, bi lahko rekli, da so komplementarne imunitetam, ki jih diplomatski agenti uživajo v državi sprejemnici (Satow 1995: 132). In po sodobnem diplomatskem pravu so dolžnosti diplomatskega agenta nasproti državi sprejemnice naslednje:

- a.) dolžnost nevmešavanja v notranje zadeve;¹⁶¹
- b.) dolžnost spoštovanja zakonov in ureditev države sprejemnice¹⁶² ter mednarodnega prava;¹⁶³
- c.) dolžnost uporabe dogovorjenih diplomatskih kanalov za opravljanje svojih diplomatskih funkcij;¹⁶⁴
- d.) dolžnost uporabe prostorov misije v namene skladne s funkcijami misije;¹⁶⁵

privilegijev, a le 2 člena, ki se dotikata njenih omejitev oziroma dolžnosti diplomatskih agentov (Nahlik 1990: 218)

¹⁶¹ 41.(1) čl. DKDO, 47.(1) čl. KSM in 77.(1) čl. DKPD. Natančen obseg obveznosti nevmešavanja je težko določiti, a možnost države sprejemnice, da razglasi diplomatskega agenta za *persona non grata* brez podajanja razlogov, daje načelu široke razsežnosti (Murty 1989: 413). Murty (1989: 413) navaja tri možne tipe dejanj, ki najverjetneje pripeljejo do obtožbe vmešavanja v notranje zadeve, in sicer (a) dajanje »nasvetov« predstavnikom vlade države sprejemnice v sklopu diplomatske komunikacije, (b) komuniciranje z osebami zunaj skupine pooblaščenih za komuniciranje z diplomatskim agentom ter (c) dejanja z razponom od tistih, ki imajo namen prevrata vlade države sprejemnice ter vohunstva, do izjav kritičnih do politik vlade države sprejemnice.

¹⁶² Potrebno je dodati, da naj bi bili zakoni in predpisi države sprejemnice v skladu s širšimi mednarodnimi standardi, še posebej tistimi, ki se nanašajo na diplomatske odnose (Murty 1989: 415). Tako so na primer ZDA leta 1973 zavrnile privolitev v tisti del šesttedenske uredbe nigerijske vlade o preiskavi ob vstopu v državo oseb in blaga brez izjem z namenom preprečevanja tihotapljenja valut, ki se nanaša na odprtje diplomatske in konzularne prtljage, ker naj bi bilo nasprotno določilom DKDO, DKKO ter bilateralne konzularne konvencije med državama (Murty 1989: 388).

¹⁶³ 41.(1) čl. DKDO, 47.(1) čl. KSM in 77.(1) čl. DKPD. Podobne dolžnosti diplomatskega agenta gre tudi razbrati iz 3. čl. DKDO, ki kot dve izmed funkcij diplomatske misije določa (3.(1b)) zaščito interesov države pošiljateljice in njenih državljanov v državi sprejemnici v *mejah določenimi z mednarodnim pravom* ter (3.(1d)) dognati z vsemi *pravno dovoljenimi sredstvi* stanje in razvoj dogodkov v državi sprejemnici ter o njih poročati državi pošiljateljici.

¹⁶⁴ 41.(2) čl. DKDO sicer kot kanale komuniciranja določa zunanje ministrstvo in ostala dogovorjena ministrstva države sprejemnice, a skozi prakso je bil ta člen presežen in se danes ne upošteva (Nahlik 1990: 269-7; Dembinski 1988: 237).

e.) prepoved opravljanja poklicnih ali komercialnih dejavnosti za osebni zaslužek;¹⁶⁶

f.) dolžnost izkazovanja spoštovanja.¹⁶⁷

Dodamo lahko tudi, da 3.(1e) čl. DKDO, ki kot eno izmed funkcij diplomatske misije navaja »poglabljanje prijateljskih odnosov med državo pošiljateljico in državo sprejemnico ter razvijanje medsebojnih gospodarskih, kulturnih in znanstvenih odnosov«, diplomatu, ki živi na ozemlju države sprejemnice, implicitno nalaga dolžnost sodelovanja z njo, kajti v nasprotnem primeru bi bile možnosti uresničevanja funkcij na omenjenih področjih vprašljive (Nahlik 1990: 295).¹⁶⁸ A kot je poudarilo Meddržavno sodišče v primeru *Haya de la Torre*,¹⁶⁹ kljub vsem zgoraj naštetim dolžnostim, diplomatski predstavnik ni obvezan k aktivni asistenci roki pravice v državi sprejemnici, kar je jasno razvidno tudi iz dejstva, da v skladu s sodobnim diplomatskim pravom diplomatskemu agentu ni potrebno nastopiti kot priča.¹⁷⁰

Zgoraj opisane dolžnosti so v občutno pomoč državam, ki želijo omejiti izrabo diplomatske imunitete, saj na njihovi osnovi zahtevajo od diplomatskih agentov akreditiranih v njihovi državi, da spoštujejo njihove zakone in ureditve, ter jih opominjajo, da imajo kljub imuniteti dolžnost spoštovanja lokalnih zakonov in ureditev (Denza 1998: 375). A neizpolnjevanje dolžnosti diplomatskega agenta nasproti državi sprejemnici, le te ne osvobodijo obveze spoštovanja pravic njegove osebe.¹⁷¹

¹⁶⁵ 41.(3) čl. DKDO, 47.(2) čl. KSM in 77.(3) čl. DKPD. Vsako dejanje, ki ne spada med oziroma ni združljivo s funkcijami misije ter zunaj njenih prostorov po zakonih države sprejemnice predstavlja zločin, ne sme biti storjeno v prostorih misije. Očitna uporaba prostorov v neprimerne namene upravičuje zahtevo misiji, da kršitev ustavi, in vsa druga sredstva primerna odgovoru misije na poprej podano zahtevo (Murty 1989: 417).

Na tem mestu gre omeniti institut diplomatskega azila, ki nedvomno zadeva vprašanje skladnosti uporabe prostorov s funkcijami diplomatske misije. Kot ugotavlja Dembinski (1988: 248-9), najdemo pravico do diplomatskega azila danes v Konvenciji o diplomatskem azilu sprejeti leta 1954, ki predstavlja zadnjo v seriji latinsko-ameriških konvencij s področja diplomatskega azila. Tako so le pogodbenice teh konvencij tiste, ki imajo v medsebojnih odnosih pravico podeliti azil v prostorih diplomatske misije (Report of the International Law Commission covering the work of its tenth session, 28 April – 4 July 1958, UN Doc. A/3859 v Yearbook of the ILC, 1958, Vol. II, str. 104.), saj le ta nima pravne osnove med obče običajnimi pravili mednarodnega prava (Nahlik 1990: 279). Tako ostale članice sodobne mednarodne skupnosti te pravice ne posedujejo, kar posledično pomeni, da je podeljevanje diplomatskega azila v prostorih misije neskladno s funkcijami le te.

¹⁶⁶ 42. čl. DKDO, 48. čl. KSM in 39. čl. DKPD. Glej zgoraj opombo 93.

¹⁶⁷ Od misije in njenega osebja se pričakuje izkazovanje primernega spoštovanja, vljudnosti oziroma uslužnosti oblasti države sprejemnice in države same (Murty 1989: 416). Iz pretekle prakse je znanih več primerov, ko je bilo obnašanje, ki je izražalo nespoštovanje, vzrok zahteve za odpoklic. Na primer, leta 1952 je Sovjetska Zveza zahtevala odpoklic veleposlanika ZDA v Moskvi, zaradi govora, ki ga je Sovjetska Zveza obravnavala kot žaljivega (Murty 1989: 416).

¹⁶⁸ Izvajanje funkcij diplomata je v veliki meri odvisno od njegove volje in sposobnosti ter verodostojnosti in spoštovanja, ki jih uživa v očeh države sprejemnice (Nahlik 1990: 295).

¹⁶⁹ *Haya de la Torre* (Colombia v. Peru), 1951 *ICJ* 71 (13. 6. 1951).

¹⁷⁰ Glej opombo 42 zgoraj.

¹⁷¹ Report of the International Law Commission covering the work of its tenth session, 28 April – 4 July 1958, UN Doc. A/3859 v Yearbook of the ILC, 1958, Vol. II, str. 104.

6. 1. 2. Omejitev velikosti diplomatske misije

Število osebja diplomatske misije ni enostranska odločitev države pošiljateljice, temveč je načeloma stvar dogovora z državo sprejemnico. A v praksi se večinoma na predhodnem dogovoru ne vztraja, saj večina držav (razen morda ZDA, Kitajska in Rusija) ohranja število osebja na nujnem minimumu, tj. številu, ki odgovarja finančnim zmožnostim in stvarnim potrebam medsebojnih diplomatskih odnosov (Mikolić 2002: 59). Kljub temu lahko država sprejemnica zahteva, da se število osebja misije giblje v razumnih mejah, določenih na osnovi okoliščin v državi sprejemnici ter potrebah dotične misije.¹⁷² Na nediskriminatorni osnovi lahko država sprejemnica zavrne sprejem uslužbencev posameznih kategorij,¹⁷³ kar ji daje ne samo vpliv na velikost misije, temveč tudi na njeno sestavo.

Omejitev velikosti misije s strani države sprejemnice je učinkovit mehanizem omejevanja obsega izrab posebej v primerih, ko obstaja skrb glede splošne narave delovanja misije, saj se z omejitvijo osebja misije državo pošiljateljico prisili, da izloči posameznike, ki za opravljanje funkcij diplomatskega predstavništva niso nujni, katerih dejavnosti po svoji vsebini ne spadajo med diplomatske oziroma bi predstavljale odstopanje od delovanja v skladu z zahtevami relevantnih konvencij (Higgins 1986: 139).¹⁷⁴ Četudi morda predstavlja obravnavani mehanizem učinkovito sredstvo preprečevanja izrab, se ga nekatere države vse manj poslužujejo, saj jih lahko recipročni ukrepi s strani države pošiljateljice prisilijo v

¹⁷² Kaj je razumno in normalno določa država sprejemnica sama.

¹⁷³ 11. čl. DKDO, podobno tudi 8. čl. KSM, medtem ko DKPD (14. in 46. čl.) državi gostiteljici ne daje pravice omejevanja diplomatskih misij, temveč določa dolžnost držav pošiljateljic, da njihove misije številčno naj ne presegajo meje razumnega in normalnega, upoštevajoč potrebe misije, funkcije subjekta akreditacije ter okoliščine in razmere v državi gostiteljici.

Leta 1986 so ZDA obvestile stalno misijo Sovjetske zveze pri OZN, da mora v roku dveh let število osebja zmanjšati z 275 na 170. Na zahtevo, ki nima osnove ne v Ustanovni listini ZN, ne v Sporazumu o sedežu iz leta 1947 med ZDA in OZN, sta ILC in *United Nations Legal Counsel* odgovorila, da ZDA ne morejo samostojno določiti velikosti misije, saj primeren postopek vključuje posvetovanja med državo gostiteljico, dotično državo članico in generalnim sekretarjem ter v končni fazi tudi ostala sredstva mirnega reševanja sporov (Bennett in Oliver 2002: 86).

¹⁷⁴ Libijske ljudske urade, kot so Libijci preimenovali svoje ambasade po državnem udaru leta 1969, so pogosto upravljali študentski revolucionarni odbori, katerih delovanje je vrglo slabo luč na diplomatski status, saj so tega izrabljali za skladiščenje terorističnega orožja ter teroristično korespondenco, tj. skozi diplomatske kanale so tekla šifrirana sporočila o nasprotnikih novega libijskega režima in potencialnih tarčah terorističnih napadov (McClanahan 1989: 145-6). Združene države Amerike so zapre libijski ljudski urad v Washingtonu maja 1981, medtem ko je aprila 1986 dvanajst članic Evropske skupnosti skrčilo število libijskih diplomatov na število nujno za opravljanje uradnih poslov ter omejilo njihovo gibanje (McClanahan 1989: 146). Te omejitve so morda v nasprotju z duhom DKDO, a so bile jasno izzvane z vztrajnim kršenjem javnega reda, navdihnjenega z libijskim pojmovanjem ideologije Gadafijeve revolucije.

zmanjšanje lastne misije v dotični državi.¹⁷⁵ To pa lahko negativno vpliva na delovanje in učinkovitost lastnih diplomatskih misij ter posledično diplomatskih odnosov v svoji celoti.

6. 1. 3. Načelo samoobrambe in stanje nujnosti

Že Grotius je menil, da je v primeru uporabe oborožene sile s strani diplomatskega agenta slednji lahko ubit, a ne kot kazen, temveč kot oblika naravne obrambe (Berridge, Keens-Soper in Otte 2001: 59-60). Nadalje je navedel izjemo osebne nedotakljivosti diplomatskega agenta, to je aretacije in zaslišanja v primeru očitne neposredne nevarnosti in odsotnosti primernih rešitev, a je nasprotoval kakršnemukoli izvajanju kazenske jurisdikcije in kaznovanja (Murty 1989: 366). Omenjena izjema prepovedi aretacije oziroma pridržanja izvira iz implikacij temeljne dolžnosti varovanja človeških življenj¹⁷⁶ ter načela samoobrambe (Denza 1998: 219).¹⁷⁷ Slednja dajeta državi sprejemnici pravico, da izvede preventivne ukrepe z namenom zagotavljanja lastne varnosti ter varovanja življenja in zdravja¹⁷⁸ svojih državljanov (Bartoš 1956: 434), saj kot ugotavlja Brglez (1993: 1139), zlorabe »ne upravičujejo zanikanja in kršitve imunitet in nedotakljivosti, če ne gre za zadeve nacionalne varnosti in hkrati ukrepe (tudi prisilne) proti zlorabam *in flagrante delicto*.«¹⁷⁹ Tako je v skladu z občim običajnim mednarodnim pravom »imuniteta omejena s pravico države sprejemnice, da uporabi razumno silo z namenom preprečitve ali zaključka dejavnosti, ki predstavljajo prekoračitev podeljenih pravic ali kako drugače predstavljajo kršitev mednarodnega prava« (Brownlie 1998: 325), saj državi sprejemnici nikakor ne gre zanikati zmogljivosti varovanja interesov javnega reda in odgovornega postopanja s tem namenom (Murty 1989: 347).¹⁸⁰ Tako je oseba diplomata nedotakljiva, razen ob fizičnemu napadu na drugo osebo ali izvrševanju drugih zločinov, ne

¹⁷⁵ Takšno igro sta se igrali Sovjetska Zveza in Velika Britanija leta 1985, ko je slednja na osnovi suma vohunstva izključila 25 sovjetskih državljanov in posledično je Sovjetska Zveza izključila enako število članov osebja britanskega veleposlaništva v Moskvi, Velika Britanija pa je odgovorila z zahtevo za odhod šestih nadaljnjih članov sovjetske misije v Londonu in določila skupno najvišje število osebja sovjetske misije na 205 oseb (Higgins 1986: 139).

¹⁷⁶ Glede primera Dikko je britanska vlada izjavila, da četudi bi diplomatska pošta nosila vse potrebne oznake in bi se tako nedvoumno kvalificirala kot upravičena do absolutne nedotakljivosti po 27. čl. DKDO, bi britanske oblasti dale prioriteto primarni odgovornosti ohranjanja in zaščite človeškega življenja (Herdegen 1986: 738).

¹⁷⁷ Doktrina samoobrambe v mednarodnem pravu je izredno omejena, kajti pravica do samoobrambe obstaja le v primerih resne grožnje ali obstoječe nevarnosti, ko ni možnosti, da bi se ji izognili ali jo drugače pripeljali h koncu, in dejanja v samoobrambi morajo biti sorazmerna nevarnosti in omejena le na najnujnejša (Shaw 1997: 787-90).

¹⁷⁸ Na primer preprečevanje širjenja smrtonosnih bolezni.

¹⁷⁹ Slednje bi lahko razumeli kot zasačenje pri izvedbi kaznivega dejanja.

¹⁸⁰ Takšen preventivni ukrep s sklicevanjem na v notranjem in mednarodnem pravu priznано načelo samoobrambe je izvedla Velika Britanija, ko je londonska policija fizično preiskala osebje libijske diplomatske misije, ko je le to 27. aprila 1984 zapuščalo prostore svojega urada (Barker 1996: 4). Preventivno iskanje orožja in eksploziva je bilo upravičeno v luči nujnosti zaščite policistov, ki so prisostvovali evakuaciji. Načelo samoobrambe bi tudi upravičilo takojšnje odprtje ognja kot povračilo za iz poslopja misije izstreljene strele (Herdegen 1986: 737).

glede na njegovo imuniteto ali nedotakljivost, kar velja tudi za primere nenamernih dejanj, ki lahko pripeljejo do nesreč s tragičnimi izidom (Degan 200: 337; Bartoš 1956: 434).

Slednje je našlo odmev v komentarju ILC, ki pravi, da načelo nedotakljivosti »ne izključuje ne pravice do samoobrambe, ne v izjemnih okoliščinah sredstev preprečevanja /.../ izvedbe zločinov«. ¹⁸¹ To načelo je v sodbi leta 1980 potrdilo Meddržavno sodišče, in sicer spoštovanje načela nedotakljivosti ne pomeni, da »diplomatski agent, zasačen pri izvedbi napada ali zločina, ne sme biti za kratek čas pridržan s strani policije države sprejemnice z namenom preprečitve izvedbe določenega kazenskega dejanja.« ¹⁸²

V praksi se načelo samoobrambe in stanja nujnosti največkrat udejanji v primerih diplomatov, ki vozijo pijani in jim izvršilni organi preprečijo nadaljnjo vožnjo in uredijo alternativni prevoz, ¹⁸³ ter na letališčih, kjer njihova nedotakljivost ne izključuje preiskave njihove osebe in prtljage (Denza 1998: 218-9). ¹⁸⁴ V podreditev postopku ne morejo biti prisiljeni, kakor tudi v diplomatov transport brez pregleda ne more biti prisiljena letalska družba. Torej če diplomatski agent ne dovoli pregleda prtljage s strani uslužbencev letalske družbe, le ta po vsesplošno sprejeti praksi preprečevanja ugrabitev in terorizma ni obvezana v njegov prevoz (Satow 1995: 140).

Mehanizem začasnih nujnih ukrepov, sprejetih na osnovi načel samoobrambe, je nujno in splošno priznано sredstvo preprečevanja izrabe v primerih grožnje nepopravljive škode osebi, lastnini in interesom države sprejemnice. A njegova uporabnost je izjemno omejena, saj se ga lahko država sprejemnica posluži le v primerih trenutne in neposredne nevarnosti, kateri se ni mogoče izogniti drugače kot s proporcionalno uporabo sile. ¹⁸⁵

6. 1. 4. Odpoved imuniteti

Od vseh obravnavanih mehanizmov se zdi odpoved imuniteti najbolj zadovoljiv in učinkovit, saj daje državi sprejemnici možnost izvajanja civilne, upravne in kazenske jurisdikcije, kar pomeni, da lahko sodi in krivega diplomata tudi kaznuje (Nahlik 1990: 347).

¹⁸¹ Report of the International Law Commission covering the work of its tenth session, 28 April – 4 July 1958, UN Doc. A/3859 v Yearbook of the ILC, 1958, Vol. II, str. 97.

¹⁸² Case Concerning United States Diplomatic and Consular Staff in Teheran (United States of America v. Iran), 1980 *ICJ* 3 (23. 5. 1980), str. 40, 86. odst.

¹⁸³ Glej spodaj opombo 249.

¹⁸⁴ »Pravica do pregleda osebne prtljage diplomata v izjemnih okoliščinah je pomembna izjema splošne nedotakljivosti diplomatskega agenta in njegove lastnine v državi sprejemnici« (Satow 1995: 140).

¹⁸⁵ 31. julija leta 1978 je bilo iraško veleposlaništvo v Parizu prizorišče zajetja talcev. Ko se je palestinski skrajnež na koncu vendarle predal in vklenjen zapuščal prostore misije v spremstvu dveh policistov, je bila sprožena vrsta strelav iz prostorov iraške misije, ki so ubili dva človeka, med njima enega policista, in ranili več drugih. Policija je v samoobrambi na strele odgovorila in pri tem ubila enega izmed strelcev. Prav tako so bili trije iraški diplomati aretirani in izgnani iz Francije (Värk 2003: 117).

Vsebujejo ga vse tri relevantne konvencije,¹⁸⁶ v skladu z določili katerih lahko država sprejemnica državo pošiljateljico zaprosi za odpoved imuniteti diplomatskega agenta za točno določeno zadevo. Če prošnji slednja ugodí ter imuniteto prekličé, ima to za posledico spremembo »neizvršljivih obligacij v izvršljive«¹⁸⁷ (Malanczuk 1997: 128).

Danes tako doktrina kot praksa podpirata načelo, da »diplomat sam ni gospodar svoje imunitete« (Nahlik 1990: 348),¹⁸⁸ ki je dana ne njemu osebno, temveč državi, ki jo agent predstavlja.¹⁸⁹ Zatorej se ji lahko odpove le država pošiljateljica, tudi v nasprotju z željami diplomatskega agenta, saj se v skladu z mednarodnim pravom pravici lahko odpove le tisti subjekt, kateremu je bila podeljena.¹⁹⁰ Odpoved imuniteti s strani diplomata samega je neveljavna,¹⁹¹ dokler je skozi diplomatske kanale ne potrdijo njegovi nadrejeni (Malanczuk 1997: 128).¹⁹² Če gre za člana osebja misije, se predpostavlja soglasje vodje misije kot zadovoljivo za potrditev odvzema imunitete s strani države pošiljateljice (Nahlik 1990: 349).¹⁹³

Odpoved imuniteti mora biti vedno izrecna, to je sporočena preko pristojnega organa. A ta pogoj pozna izjemo, in sicer sprožitve sodnega postopka s strani diplomatskega agenta.¹⁹⁴ V teh primerih je sklicevanje na imuniteto glede na vse nasprotne zahteve neposredno povezane z osnovnim, tj. diplomatovim zahtevkom, onemogočeno. Po Denzi slednje (1998: 281) predstavlja implicirano in ne izrecno odpoved diplomatski imuniteti. To je edini primer, ko se lahko predpostavlja, da se je diplomatu odvzela imuniteta brez predhodnega izrecnega soglasja države pošiljateljice (Nahlik 1990: 351). Povezava med prostovoljno podreditvijo

¹⁸⁶ 32. čl. DKDO, 41. čl. KSM ter 31. in 61. čl. DKPD.

¹⁸⁷ Ali kot se je v primeru *Gustavo J. L. v. Another* izrazilo špansko vrhovno sodišče, dvig imunitete s strani države pošiljateljice odstrani postopkovno oviro, ki jo imuniteta predstavlja, in tako omogoči sodnim oblastem države sprejemnice sojenje diplomatskemu agentu za zločine po notranjem pravu države sprejemnice (v Denza 1998: 257).

¹⁸⁸ Nahlik (1990: 47-8) navaja nekaj avtorjev iz časa pred drugo svetovno vojno, ki so zagovarjali tezo, da je diplomat tisti, ki odloča o odvzemu lastne imunitete.

¹⁸⁹ Preambule vseh treh konvencij določajo, da so imunitete in privilegiji podeljeni z namenom zagotavljanja učinkovitega delovanja misij kot predstavnic držav in ne za korist posameznikov.

¹⁹⁰ 37. čl. DKPP.

¹⁹¹ V primeru *Propend Finance Pty Ltd. v. Alan Sing and The Commissioner of the Australian Federal Police* je britansko pritožbeno sodišče odločilo, da četudi se je v primeru obravnavani diplomatski agent poprej podredil jurisdikciji sodišča prve instance, pred jurisdikcijo sodnih oblasti še vedno uživa imuniteto, saj za dejanje odpovedi ni imel pooblastila oziroma njegova diplomatska imuniteta ni bila odvzeta s strani države pošiljateljice (Barker 1998: 952).

¹⁹² Čilski veleposlanik v Belgiji leta 1906 je svojemu sinu, obtoženemu umora, odvzel imuniteto, a belgijske oblasti njegovo odpoved niso sprejele kot zadostno in so poiskale potrditev pri čilskemu ministru za zunanje zadeve (Bartoš 1956: 434). Šele ob njegovi potrditvi se je sojenje osumljencu lahko začelo. Danes se primeri posvetovanja države pošiljateljice z osrednjimi oblastmi države pošiljateljice zdijo redki (Nahlik 1990: 348).

¹⁹³ Nič v 32. čl. DKDO ne preprečuje državam, da svojim veleposlanikom podelijo avtoriteto odvzema imunitete članov njihovih misij v primerih, ki ne predstavljajo resne nevarnosti interesom države pošiljateljice in kjer pravici drugače ne bi bilo zadoščeno (Satow 1995: 128-9).

¹⁹⁴ 32.(3) čl. DKDO, 41.(3) čl. KSM ter 31.(3) in 61.(3) čl. DKPD.

jurisdikciji in podreditvijo jurisdikciji v primerih protizahtevkov, predstavlja načelo splošnega mednarodnega pojmovanja pravice, kajti le tako je obtožencu omogočena primerna obramba, ki neredko temelji na zahtevku danem v obliki protizahtevka (Denza 1998: 282-3).¹⁹⁵ Kot ugotavlja Brglez (1993: 1138), gre »za dejanja oseb, ki sprožijo sodni postopek in se s tem odrečejo imuniteti v možni protitožbi, domnevati, da so predhodno dobile pristanek oziroma pooblastilo države imenovanja«. ¹⁹⁶ A država sprejemnica ni obvezana preveriti ali je vlada države pošiljateljice odpoved odobrila (Satow 1995: 129).

Podobno izrecen preklic imunitete na sodišču prve instance zajema tudi pritožbe izvirajoče iz te sodbe, saj, kot je izjavil ILC, je potrebno »sodni postopek obravnavati kot nedeljivo celoto«. ¹⁹⁷ To pomeni, da se diplomatski agent ne more sklicevati na imuniteto v primerih pritožb na višjih sodiščih. Torej, ko je odpoved imuniteti za neko zadevo enkrat podana, je nepreklicna (Malanczuk 1997: 129).

Drugače je z izvršilnimi ukrepi, ki izvirajo neposredno iz sodbe v dani zadevi. Diplomatski agent uživa imuniteto pred izvršilnimi ukrepi, kar pomeni, da četudi se država pošiljateljica odpove imuniteti pred jurisdikcijo svojega diplomata, je lahko končna sodba izvršena le ob ločenem odvzemu imunitete pred izvršilnimi ukrepi. ¹⁹⁸ Pripeti se lahko, da država pošiljateljica državi sprejemnici dovoli začetek sodnega postopka ugotavljanja kazenske odgovornosti svojega diplomata, ki se zagovarja kot nedolžen, a ob njegovi obsodbi ni pripravljena dovoliti izvršitev npr. zaporne kazni, zato je ga odpokliče (Denza 1998: 285). A odvzem imunitete pred jurisdikcijo, a ne imunitete pred izvršitvijo sodbe, je redka praksa, čeprav bi takšno postopanje morda bilo celo pravičnejše do obtoženca in do žrtve zločina kot uveljavljena praksa takojšnjega odpoklica osumljenega diplomata (Denza 1998: 285).

Nadalje se postavlja tudi vprašanje, kaj se zgodi v primeru, če država pošiljateljica v določeni civilnopравни zadevi odvzame tako imuniteto pred sojenjem kot tudi izvršbo, a diplomatski agent vseeno neče poravnati svojih obveznosti, ki iz sodbe izvirajo. Denza (1998:

¹⁹⁵ Tako se odpira možnost, da v primerih spora glede lastnine, ki pa trenutno ni v posesti diplomatskega agenta, nasprotna stran počaka, da diplomatski agent sam začne pravni postopek na sodišču, nakar diplomat na protizahtevke toženega ne bo več užival imunitete.

¹⁹⁶ Države lahko po notranjem pravu ali poklicnem kodeksu pogojujejo sprožitev sodnega procesa v državi sprejemnici s predhodno odobritvijo, a nobeno določilo sodobnega diplomatskega prava diplomatskega agenta ne zavezuje k posvetovanju s svojo vlado pred začetkom sodnega postopka ali onemogoča državi sprejemnici, da proces razume kot pravnomočen, četudi diplomat deluje na lastno pest (Denza 1998: 281-2).

¹⁹⁷ Report of the International Law Commission covering the work of its tenth session, 28 April – 4 July 1958, UN Doc. A/3859 v Yearbook of the ILC, 1958, Vol. II, str. 99.

¹⁹⁸ 32.(4) čl. DKDO, 41.(4) čl. KSM ter 31.(4) in 61.(4) čl. DKPD določajo, da odpoved imunitete pred sodno jurisdikcijo glede civilnih in upravnih sporov ne implicira dvig imunitete pred izvršitvijo sodbe, saj le ta zahteva posebno odpoved. Slednje ne velja za primere, ki spadajo med izjeme imunitete diplomatskega agenta pred civilno in upravno jurisdikcijo, saj le te predstavljajo tudi izjemo imunitete pred izvršilnimi ukrepi (Shaw 1997: 536).

264) pravi, da je skrajno neverjetno, da se diplomatski agent, proti kateremu je sodišče države sprejemnice sprejelo sodbo, ne bi prostovoljno podredil njenim določilom, kajti v nasprotnem primeru bi ministrstvo za zunanje zadeve, ob nezadovoljivem pojasnilu države pošiljateljice, sprejelo zavračanje podreditvi sodbi resneje kot samo zavrnitev prošnje za odpoved imuniteti in bi zahtevalo odpoklic dotičnega diplomata.¹⁹⁹

Dunajska konferenca o diplomatskih odnosih in imunitetah leta 1961 je sprejela resolucijo »*Consideration of Civil Claims*«, ki je priporočila, da »država pošiljateljica odvzame imuniteto v primerih civilnopravnih zahtevkov oseb v državi sprejemnici, ko je to lahko storjeno brez oviranja opravljanja funkcij misije«, in nadalje priporočilo, »da v odsotnosti odvzema imunitete, država pošiljateljica po svojih najboljših močeh poskuša doseči pravično rešitev zahtevkov«.²⁰⁰ Dunajska konferenca leta 1975 je naredila še en korak naprej, in sicer je omenjena določila resolucije iz leta 1961 vključila v 31.(5) in 61.(5) čl. DKPD in tako države pošiljateljice obvezala k prizadevanju pravične razrešitve spora v odsotnosti odpovedi imuniteti za civilne tožbe. Nahlik (1990: 351) meni, da je ta obveza izjemnega pomena, kajti državi pošiljateljici je naprtla breme reševanja sporov, v katere je vpleten njihov diplomat, ter nedvoumno postavila na prvo mesto urejanja izrab odpoved diplomatski imuniteti in s tem v diplomatsko pravo vpeljala idejo velikega pomena, četudi konvencija formalno še ni stopila v veljavo.²⁰¹

V praksi je kljub priporočilom in »dolžnostim« odpoved imuniteti še posebej v kazenskih postopkih malo verjetna. Četudi (a) so zakoni države sprejemnice in pošiljateljice materialnopravno primerljivi, (b) ni dvoma o nepristranskosti in učinkovitosti lokalnih sodnih postopkov, (c) ne obstaja sum o politični motiviranosti sodnega postopka proti dotičnemu diplomatu, (č) ni resnih varnostnih razlogov za zavrnitev prošnje odpovedi²⁰² in (d) morebitnih negativnih vplivov na opravljanje funkcij misije,²⁰³ »nosijo drugi dejavniki zadostno težo, da je prošnja za odpoved sodni imuniteti zavrnjena« (McClanahan 1989:

¹⁹⁹ Leta 1995 je kanadski zunanji minister odpoklical kanadskega diplomata v Avstraliji, ki se je izogibal poravnavi 30.000 dolarjev preživninskega dolga, ki ga je ukazalo avstralsko sodišče (Maclean's 1995: 25).

²⁰⁰ Resolutions adopted by the Conference, II. - Considerations of Civil Claims; UN Doc. A/Conf.20/10/Add.1. UN Conference on Diplomatic Intercourse and Immunities, Vienna 2 March – 14 April 1961. Official Records Volume II, UN Doc. A/Conf.20/14/Add.1, str. 90.

²⁰¹ KPIZN, ki je v veljavi in ima 150 pogodbenic, a se nanaša le na OZN, v IV.(14) čl. podobno nalaga državam članicam ZN dolžnost odpovedi imuniteti njihovega predstavnika v primerih, ko bi imuniteta onemogočala izvajanje pravice in se ji lahko odpove brez negativnega vpliva na izvajanje funkcij misije.

²⁰² Pri tem mislimo predvsem na možnost, da ima dotična oseba dostop do za varnost države občutljivih podatkov, zaupnost katerih bi lahko bila v primerih intenzivnega zaslišanja ogrožena.

²⁰³ Dejavniki vpliva na odločitve o odpovedi imuniteti so povzeti po okrožnici FCO (*Circular No. 117/96*, z dne 14. 3. 1996, delno objavljeni v Marston 1996: 740-6).

138).²⁰⁴ Kljub temu je odpoved »rutinsko iskana in le občasno odobrena« (Shaw 1997: 536). Prošnja za odpoved običajno pomeni, da je dotična zadeva tako resna, da če država pošiljateljica prošnji ne ugotovi, država sprejemnica ne bo več pripravljena obravnavanega diplomata priznavati kot diplomatskega agenta (Värk 2003: 118). Praksa držav kaže, da svoje diplomate na tujem raje odpokličejo, kot da jim odvzamejo imuniteto²⁰⁵ in jih tako prepustijo na milost ali nemilost sodnega sistema države sprejemnice. Razen v primeru prošenj za nastop v sodnem postopku v vlogi prič (Denza 1998: 287).²⁰⁶ A obstajajo svetle izjeme,²⁰⁷ ki pričajo o številnih prednostih sojenja v državi, na ozemlju katere je bil obravnavani zločin storjen. Tako so dokazi običajno lažje dostopni, stroški preiskave in transporta prič so minimalizirani, sodni proces pa uživa najvišjo stopnjo legitimnosti in najjasnejši učinek v očeh za razrešitev spora najbolj zainteresirane družbe (Broomhall 2003: 84).

²⁰⁴ Politika ZDA glede odpovedi imuniteti se je jasno izrazila v incidentu decembra 1985, ko naj bi bil James Myers Ingely, duhovnik čigar žena je bila diplomatska agentka ameriškega veleposlaništva v Londonu, osumljen hudih nespodobnosti z mladoletnico, staro manj kot trinajst let (McClanahan 1989: 137-8). Ameriško veleposlaništvo je na osnovi preučitve primera in v skladu z dolgoletno prakso vlade ZDA glede podobnih zadev zavrnilo prošnjo za odpoved diplomatski imuniteti, izrazilo globoko obžalovanje in dodalo, da se je vpletena oseba vrnila v Washington na zdravljenje (McClanahan 1989: 138).

²⁰⁵ Med leti 1974 in 1983 so v Veliki Britaniji zabeležili 546 resnih zločinov, domnevno storjenih s strani oseb upravičenih do diplomatskih imunitet in privilegijev, a proti nobenemu od njih ni bil sprožen sodni postopek (Barker 1996: 130).

²⁰⁶ Velika Britanija se je leta 1987 strinjala z dvigom imunitete 28-im diplomatom oziroma članom njihovih družin, od katerih je bilo 25 primerov, ki so vključevali le pričanje na sodišču države sprejemnice, ostali trije pa so bili primeri manjših prometnih prekrškov (Denza 1998: 287).

²⁰⁷ Predsednik Zambije Kenneth Kaunda je februarja 1985 diplomatskemu agentu, ko je izvedel, da ga londonska policija sumi izrabljanja diplomatske pošte za tihotapljenje mamil, nemudoma odvzel imuniteto. Po navedbah McClanahana (1989: 156) je v javnem pismu zapisal, da namen diplomatske imunitete nikoli ni bil preprečitev preiskave resnih zločinov, da se je počutil obvezanega zaščititi svoje in državljane Velike Britanije, da se zaveda redkosti svojega dejanja, a je kljub temu prepričan v svoj prav.

Kolumbijska vlada je Jairu Soto-Mendozi, 44-letnemu diplomatu odvzela njegovo diplomatsko imuniteto za umor 23-letnika pred supermarketom v zahodnem Londonu (Times 2002: 7).

Leta 1992 je tajška vlada odvzela imuniteto drugemu sekretarju londonskega veleposlaništva obtoženemu in kasneje obsojenemu na zaporno kazen dvajsetih let za ilegalen uvoz heroina v vrednosti več kot sedem milijonov britanskih funtov (Denza 1998: 287).

Gueorgui Makharadze, diplomatski agent Gruzije v ZDA, je bil 3. januarja 1997 v enem od washingtonskih krožnih križišč vpleten v tragično prometno nesrečo petih avtomobilov, v enem izmed katerih je življenje izgubila šestnajstletnica (Whitelaw 1997: 14). Domnevno naj bi vozil več kot 130 kilometrov na uro in pod vplivom alkohola. Zaradi pritiskov javnosti ter domnevnih groženj s strani senata ZDA o odtegnitvi \$30 milijonov finančne pomoči Gruziji, je šest tednov po nesreči gruzijski predsednik Eduard Shevardnadze storil moralno gesto in Makharadzeju odvzel njegovo diplomatsko imuniteto (Congressional Quarterly Weekly Report 1997: 135). Diplomata je pred ameriškim sodiščem priznal krivdo za nenamerni uboj, se opravičil prizadetim, ameriškemu in lastnemu narodu ter bil obsojen na 21 let zapore (People 1997: 168). Po manj kot štirih letih je bil pogojno izpuščen in se vrnil nazaj v domovino (Seper 2005: 3).

Leta 1989 je Belgija odvzela imuniteto članu osebja svoje misije v Washingtonu, potem ko so se ZDA strinjale, da za priznan uboj dveh oseb na Floridi ne bodo zahtevale smrtne kazni (Ben-Asher 2000: 52).

Avstralsko zunanje ministrstvo je leta 2000 odvzelo imuniteto, ter tako omogočilo sprožitev kazenskega postopka za zločin napada z nožem, partnerju avstralskega atašeja v Novi Zelandiji, slednjega pa je odpoklicalo nazaj v domovino (Australian 2000: 5).

6. 1. 4. 1. Vnaprejšnja odpoved imuniteti

Vnaprejšnja odpoved imuniteti se morda na prvi pogled zdi malce sporen mehanizem preprečevanja izrabe diplomatske imunitete, saj ga relevantne konvencije ne omenjajo, medtem ko ga mi omenjamo na tem mestu, ker se neposredno navezuje na institut odpovedi diplomatski imuniteti. Možnost vnaprejšnje odpovedi imuniteti podpirata praksa držav in tudi akademska skupnost, znotraj katere mehanizem uživa dokaj visoko podporo. Tako Bartoš (1956: 437) razume izrecno odpoved imuniteti kot »dejanje izjave o odpovedi ali s sklepanjem pogodbe, ki vsebuje takšno klavzulo«. Torej, če država pošiljateljica jasno in premišljeno sprejme vnaprejšnjo odpoved sodni imuniteti v določenih primerih potencialnih sporov in se kasneje pojavi sodni postopek, ki zadeva prav to poprej določeno zadevo, ni razloga, zakaj država, ki ima suvereno pravico odreči se imuniteti svojih diplomatskih subjektov, ne bi bila s predhodno dano obvezo pravnomočno vezana (Murty 1989: 423; Denza 1998: 281). Tako lahko najemodajalec od svojega podnajemnika, ki uživa diplomatsko imuniteto, zahteva odpoved imuniteti za spore, izvirajoče iz najemne pogodbe, kar po mnenju Satowa (1995: 129) ni neskladno s sodobnim diplomatskim pravom in ima pravno veljavo,²⁰⁸ če je seveda odobreno s strani države pošiljateljice.

Mehanizem vnaprejšnje odpovedi imuniteti tako omogoča, da se posameznikom, ki stopajo v pravne posle z upravičenci do diplomatskih imunitet, ne odvzamejo možnosti sodne razrešitve spora, za katero bi bili v primeru sklicevanja na diplomatsko imuniteto najverjetneje prikrajšani. Tako se posameznik lahko zavaruje pred naporno potjo iskanja rešitve spora oziroma odškodnine na osnovi ostalih mehanizmov urejevanja izrabe diplomatskega položaja, saj ima vnaprej zagotovljeno možnost razrešitve spora pred lokalnimi sodišči, ki so nedvomno za to najbolj primerna. Po drugi strani, pa lahko vnaprejšnja odpoved imuniteti morda celo koristi diplomatom samim, saj onemogoča njihovo diskriminacijo, npr. pri najemu stanovanja, katerega lastnik, zaradi praktično onemogočene tožbe ali nasilne izselitve najemnika z diplomatskim statusom, ne bi želel oddati stanovanja po diplomatskem pravu privilegirani osebi.

6. 1. 5. Sodni postopek v državi pošiljateljici

Sodobno diplomatsko pravo, po katerem diplomatski agent uživa imuniteto pred jurisdikcijo države sprejemnice, diplomata ne izvzema izpod jurisdikcije države

²⁰⁸ Glede sodne prakse, ki v veliki meri idejo podpira, glej Denza (1998: 279-81).

pošiljateljice.²⁰⁹ Torej, četudi je diplomat odpoklican ali je še vedno na funkciji, ne more ubežati pravni tožbi, ki bi jo na primer proti njemu v državi pošiljateljici sprožili prizadeti državljani države sprejemnice ali tretjih držav ali neredko tudi države pošiljateljice (Barker 1996: 112).

A civilnopravni proces proti diplomatskemu agentu pred sodiščem države pošiljateljice običajno ne predstavlja zadovoljivega sredstva urejanja spora za tožnika iz države sprejemnice in tretjih držav (Denza 1998: 265), predvsem zaradi naslednjih ovir normalnemu poteku sodnega postopka:

- a.) *Proces vročitve poziva diplomatu.* Dokler ostaja na funkciji, mu oblasti države sprejemnice zaradi njegove nedotakljivosti poziva ne morejo vročiti, medtem ko morda drugi načini poziva, na primer s pismom ali oglasom, niso v skladu z zakoni države pošiljateljice (Satow 1995: 131-2).
- b.) *Stroški.* Tožnik mora kriti stroške odvetnikov in sprožitve sodnega procesa v tuji državi ter transportne stroške prič, ki so se pripravljene pojaviti pred tujim sodnim forumom, k čemur pa seveda ne morejo biti prisiljene (Satow 1995: 132).
- c.) *Odsotnost jurisdikcije.* Država pošiljateljica nad primerom morda ni sposobna izvajati jurisdikcije, ker primer ne spada pod materialnopravno pristojnost lokalnih sodišč, ali ker njeni zakoni ne določajo lokalnega sodnega foruma, pred katerim je lahko zahtevek vložen.²¹⁰

Verjetno pa tudi sodišča države pošiljateljice niso najprimernejši forum za ugotavljanje dejstev dejanj, storjenih v državi sprejemnici, pri čemer tudi ne gre pozabiti na možnost, da tožniku sodišče ne bo naklonjeno v tolikšni meri, kakor bi mu bilo sodišče domače države. Torej, civilnopravna tožba na sodišču države pošiljateljice večinoma predstavlja le teoretično, in ne realno, zadoščenje za tožnika, a obstajajo primeri, denimo ločitve in družinska vprašanja, v katerih so le ta primernejša kot sodni proces v državi sprejemnici (Denza 1998: 266).

Ovire v primerih kazenskih sodnih procesov v državi pošiljateljici se zdijo še večje, saj (a) diplomatskega agenta zaradi njegove nedotakljivosti država sprejemnica ne more izročiti državi pošiljateljici, da bi fizično prisostvoval sojenju v slednji; (b) priče v državi sprejemnici ne morejo biti prisiljene v potovanje v državo pošiljateljico z namenom pričanja; (c)

²⁰⁹ 31.(4) čl. DKDO, 31.(5) čl. KSM ter 30.(4) in 60.(5) čl. DKPD.

²¹⁰ ILC je bil mnenja, da morajo države poskrbeti za ustanovitev kompetentnega sodnega foruma, ter dodal, da so nekatere države rešile problem s prakso, ki določa, da kljub službovanju na tujem diplomatski agenti ohranijo stalno bivališče v svoji domovini (Report of the International Law Commission covering the work of its tenth session, 28 April – 4 July 1958, UN Doc. A/3859 v Yearbook of the ILC, 1958, Vol. II, str. 99). Nahlik (1990: 357-8) navaja primer te praktične rešitve, in sicer poljsko ureditev uvedeno med svetovnjima vojnama. Po poljski praksi se vsakega poljskega diplomata, ne glede na njegovo mesto službovanja, obravnava kot da ima stalno bivališče v Varšavi, in posledično lahko oškodovani tujci iščejo pravico pred kompetentnimi varšavskimi sodišči.

vprašljivo je tudi obravnavanje dokaznega gradiva zbranega s strani pristojnega organa države sprejemnice (Mikolić 2002: 86); (č) obravnavanje določenih deliktov ni enako v vseh kazenskih sistemih ter (d) sodišča države pošiljateljice bi lahko vsaj v nekaterih vrstah primerov sprejele bolj popustljiv nazor (Denza 1998: 266).²¹¹ A kljub temu obstajajo države, ki bi dokaj strogo kaznovale svoje diplomate, ne samo zaradi kršenja prava države sprejemnice, temveč tudi zaradi omadeževanja podobe države pošiljateljice (Nahlik 1990: 357). V državah, kjer je oblast pazljiva glede svojega slovesa v povezavi z vedenjem v skladu s pravnimi normami, ima lahko diplomatsko zavedanje o možnosti sodnega preganjanja s strani lastne države dodaten zastraševalen učinek (McClanahan 1989: 136). A zavedanje oteženega izvajanja mehanizma in dejstva, da bo v večini primerov država pošiljateljica izvajala svojo pristojnost najverjetneje le, ko diplomatska izraba diplomatske imunitete prizadene tudi njene interese in ne samo interese države sprejemnice,²¹² ta učinek nedvomno zmanjšujejo (McClanahan 1989: 136).

Razumljivo je, da medtem ko diplomatski agent naj ne bi pobegnil civilni ali kazenski odgovornosti na osnovi svoje imunitete pred civilno in kazensko jurisdikcijo države sprejemnice, v praksi obstajajo resne omejitve zanašanja na civilno in kazensko jurisdikcijo države pošiljateljice, in sicer stroškovne in logistične ovire, primernost oziroma kompetenca sodišč kot tudi splošna kulturna in politična klima²¹³ v državi pošiljateljici ter vprašljivost celotnega izida (Barker 1996: 119). Mehanizem, četudi ga spremlja veliko negotovosti in ovir pri njegovi uporabi, pa tožniku, ob razsodbi v njegov prid, zagotovo daje zadoščenje oziroma

²¹¹ Januarja 2001 je Andrei Knyazev, prvi sekretar ruskega veleposlaništva v Kanadi, na poti domov s celodnevnega ribiškega izleta zbil sprehajalki (Weir 2001: 8). Eno je resno, drugo pa smrtno ranil. Njegov ribiški in diplomatski kolega, Yevgeny Blokhin, je le 30 minut kasneje prav tako povzročil prometno nesrečo, na srečo brez resnih posledic (Weir 2001: 8). Oba sta, po navedbah policije, komaj stoječa na nogah zavrnila alkotest ter se sklicevala na diplomatsko imuniteto. Moskva je dva dni kasneje oba diplomata odpoklicala, poprej pa še zavrnila kanadsko prošnjo za odpoved imunitete Knyazevu, ki mu je po kanadskem kazenskem zakoniku grozila zaporna kazen 25 let ali več (Weir 2001: 8). Mesec dni po incidentu je rusko zunanje ministrstvo Knyazeva odpustilo, kar je za rusko diplomatsko prakso izredno redka, huda in nadvse ponižujoča kazen za poklicnega diplomata (Harper 2001: 2). Pod izrednim kanadskim pritiskom so ruske oblasti sprožile kriminalno preiskavo, celoten pravni postopek proti Knyazevu pa je bil vseskozi pod budnim očesom kanadskega veleposlaništva v Moskvi (Thompson 2001a: 11). Kanadske oblasti so poskrbele za prevod vseh relevantnih dokumentov v ruščino ter poravnale stroške ruske skupine preiskovalcev, ki je maja prišla v Kanado zbirat dokaze proti obtoženemu diplomatu (Thompson 2001b: 11). Marca 2002 je rusko sodišče Knyazeva spoznalo za krivega nenamerne uboja in ga obsodilo na štiriletno zaporno kazen (Toronto Star 2002: 13).

²¹² Francoski diplomat je 1984 ubil svojega kolega na misiji v Angoli, nakar ga je francoska policija ob prihodu v domovino aretirala in proti njemu je bil sprožen kazenski postopek (Denza 1998: 267). Ameriško sodišče je leta 1973 pričelo s sojenjem odpravnika poslov ZDA v Ekvatorialni Gvineji, in sicer zaradi umora člana misije (Denza 1998: 266).

Leta 1960 so ZDA pred vojaškim sodiščem obsodile, finančno kaznovale, znižale čin in premestile sedem Marinev, poprej stacioniranih na veleposlaništvu v Londonu, in sicer zaradi prodaje večje količine cigaret in žganja, ki so ga bili uvažali v Veliko Britanijo kot del brezcarinskega blaga za potrebe veleposlaništva (McClanahan 1989: 137).

²¹³ Težko si je predstavljati, da bi žrtve, tj. libijski demonstranti proti Gadafijemu režimu v zgoraj opisanem primeru Fletcher, iskale pravico pred libijskimi sodišči.

kompenzacijo za izrabo imunitet in privilegijev, saj slednje ne predstavljajo oviro prisilnega plačila kompenzacije ali izvršitve kazni, kajti premoženje upravičenca do diplomatske imunitete in njegova oseba se nahajata pod jurisdikcijo sodišč države pošiljateljice.

6. 1. 6. *Persona non grata*

Obče pravilo diplomatskega prava, staro kot moderne oblike diplomatskih odnosov, daje državi sprejemnici avtoriteto zavrniti prisotnost diplomatskega agenta, ki ga zaradi kateregakoli razloga šteje za nesprejemljivega (Dembinski 1988: 142). Sprva je bil takšen nezaželen agent preprosto izgnan, v 19. stoletju pa se je izoblikovala praksa zahteve, naslovljene na državo pošiljateljico, da diplomata, ki ga je država pošiljateljica razglasila za *persona non grata*,²¹⁴ odpokliče (Dembinski 1988: 142).

Tako lahko država sprejemnica v skladu z 9.(1) čl. DKDO in 12.(1) čl. KSM v kateremkoli trenutku in brez pojasnila razglasi kateregakoli člana diplomatskega osebja misije za *persona non grata* oziroma kateregakoli člana osebja misije za nesprejemljivo osebo.²¹⁵ S tem državo pošiljateljico prisili, da diplomata odpokliče. Če država pošiljateljica v »razumnem roku« ne izpolni zahteve države sprejemnice po odpoklicu, lahko le ta spornega diplomata preneha obravnavati kot del diplomatske misije,²¹⁶ temveč kot navadnega tujca, brez privilegijev in imunitet, oziroma ga lahko celo nasilno izžene (Mikolić 2002: 69). Kot ugotavlja Malanczuk (1997: 124), je *persona non grata* mehanizem, ki se lahko izvede kot sankcija za izrabo imunitet,²¹⁷ čeprav ima država sprejemnica glede tega popolno diskrecijsko pravico in se ga lahko posluži tudi v drugih okoliščinah.

Pravice do instituta *persona non grata* DKPD državi gostiteljici eksplicitno ne podeljuje,²¹⁸ saj njen 77.(2) čl. določa le, da mora država pošiljateljica kršitelja,²¹⁹ v primerih resnih in

²¹⁴ Poimenovano tudi izgon (do 18. stoletja), zahteva po odpoklicu, odstavitev (velja za državo pošiljateljico), vračilo potnega lista (nekoč je bil običaj, da potne liste diplomatov hrani zunanje ministrstvo), medtem ko se izmed naštetih dandanes največkrat uporablja dokaj nevtralen izraz »zahteva za odpoklic« ali »nezaželena oseba« (Mikolić 2002: 69). Mi se bomo v pričujočem delu oklepali latinskega izraza *persona non grata*.

²¹⁵ Dembinski (1988: 144) glede razglasitve za *persona non grata* člana diplomatove družine ugotavlja, da je njihov posebni status le podaljšan status diplomata in odvzem tega statusa družinskemu članu bi pomenilo omejitev diplomatskih pravic. A po drugi strani diplomatski agent nosi polno odgovornost za vedenje svoje družine in je posledično lahko razglašen za *persona non grata* zaradi dejanj kateregakoli od njegovih družinskih članov. Država sprejemnica lahko kljub temu zahteva odhod člana diplomatove družine (Dembinski 1988: 144).

²¹⁶ 9.(2) čl. DKDO, 12.(2) čl. KSM.

²¹⁷ Oktobra 1976 so na osnovi dokazov o obsežnem tihotapljenju in ilegalni prodaji drog, alkohola in cigaret severnokorejskih diplomatov v Skandinaviji prizadete države razglasile vodje in del diplomatskega osebja severnokorejskih misij za *persona non grata* zaradi resne izrabe njihovih diplomatskih imunitet in vpletenosti v očitne kriminalne dejavnosti (Satow 1995: 186). Zaseženih je bilo 175 kg hašiša v Kopenhagnu, 4,000 steklenic alkohola in 140,000 škatlic cigaret v Oslu, itn. v skupni protivrednosti več kot milijon dolarjev (Dembinski 1988: 160).

²¹⁸ Vzrok za slednje gre predvsem iskati v želji, da država sprejemnica ne bi izrabljala mehanizma za izvajanje pritiska nad delegati na mednarodnih konferencah oziroma pri mednarodnih organizacijah in njihovih organih.

očitnih kršitev kazenske zakonodaje ter vmešavanja v notranje zadeve države gostiteljice, če se ne odpove njegovi imuniteti, odpoklicati. A isti člen v 4. odst. poudarja, da omenjeno določilo ne omejuje izvajanja ukrepov s strani države gostiteljice same, ki so nujni za njeno lastno varnost. Pri izvajanju le teh se mora poprej posvetovati z državo pošiljateljico, da zagotovi, da z njimi ne bo ovirala delovanja dotične misije.²²⁰ Omejitev instituta *persona non grata* po DKPD se zdi vprašljiva, saj kot ugotavlja Bartoš (1956: 367), suverene države ni mogoče prisiliti, da na svojem ozemlju trpijo dejavnost osebe, katere prisotnost je nezaželena. Zatorej, kot ugotavlja Nahlik (1990: 353), »pravice države gostiteljice, da razglasi za *persona non grata* predstavnika države pri mednarodni organizaciji, ki se nahaja na njenem ozemlju, ni mogoče zanikati.« A DKPD, kljub morda le navidezni omejitvi njene suverene pravice izгона nezaželene osebe, odpira državi gostiteljici možnost, da po neplodnih konzultacijah z mednarodno organizacijo in dotično državo pošiljateljico²²¹ z odločitvijo na nivoju vlade²²² »sprejme vse ukrepe, ki so potrebni za njeno zaščito«. ²²³ Tako lahko, v skladu s konvencijo določenim postopkom, tudi izžene nezaželenega diplomata, ki ga država pošiljateljica noče odpoklicati. A do tega dejanja redko pride, ker se podobni zapleti največkrat rešijo s posvetovanjem treh vpletenih subjektov in v resnih primerih država pošiljateljica sama spornega diplomata odpokliče (Janković 1988: 202). Takšna oblika postopanja je nekakšna varovalka pred naglimi, nepremišljenimi in neutemeljenimi dejanji lokalnih oblasti, a kljub temu, če država pošiljateljica ne izpolni svoje dolžnosti po 77.(2) čl. DKPD,²²⁴ ne omejuje države sprejemnice pri izvedbi »nujnih« ukrepov (Murty 1989: 280, 487).

6. 1. 6. 1. *Persona grata*

Iz dejstva, da je lahko posameznik vsak trenutek razglašen za *persona non grata*, lahko izvedemo tudi instituta *agremana* in *persona grata*. Vsak član osebja misije, ki želi imeti priznan svoj uraden status in posledično uživati iz njega izhajajoče privilegije in imunitete, mora biti za vlado države sprejemnice sprejemljiv.²²⁵ Slednje zagotavlja proces *agremana* vodij misij oziroma sprejemanje kot *persona grata* v primeru drugih diplomatskih

²¹⁹ Tj. člana stalne misije pri mednarodni organizaciji ali delegacije pri organu mednarodne organizacije ali mednarodni konferenci sklicani s strani mednarodne organizacije.

²²⁰ Janković (1988: 164) pod tem pogojem razume, da mora biti državi pošiljateljici dano dovolj časa, da lahko, če je to nujno potrebno, pošlje zamenjavo za spornega diplomata.

²²¹ V skladu z 84. in 85. čl. DKPD.

²²² To je s strani pristojnega ministra (77.(5) čl. DKPD).

²²³ 77.(4-5) čl. DKPD.

²²⁴ Tj. samoiniciativen odpoklic kršitelja lokalnih zakonov in ureditev s strani države sprejemnice.

²²⁵ To iskanje soglasnosti je koristno tako za državo sprejemnico kot pošiljateljico, saj je tudi v interesu slednje, da jo predstavlja oseba, ki ima vse osebnostne predpogoje, da vpliva na vlado pri kateri je akreditirana, kajti jasno je, da nezaželena oseba ne bo sposobna opraviti večjega in tudi najpomembnejšega dela svojih diplomatskih nalog (Bartoš 1956: 367).

uslužbencev (McClanahan 1989: 124).²²⁶ Kot pravi Satow (1995: 89), ima vsaka država »pravico zavrniti sprejetje določenega diplomatskega agenta, bodisi na osnovi njegovega osebnega značaja bodisi njegovega dosedanjega dela.«²²⁷ A v nasprotju s stalnimi diplomatskimi misijami in specialnimi misijami, država gostiteljica obravnavnega mehanizma nima, kar morda izhaja iz dejstva, da dotična misija in njeno osebje niso akreditirani k njej, temveč pri mednarodni organizaciji oziroma konferenci sklicani s strani le te, in posledično ne more preprečiti imenovanje določene osebe za vodjo misije oziroma člana njenega osebja, razen če gre za njenega državljan²²⁸ oziroma državljan tretje države.²²⁹

Delovanje mehanizma, ki ga obravnavamo kot vidik instituta *persona non grata*, daje možnost omejevanja izrabe diplomatskega statusa, kajti nobena oseba ne more uživati diplomatskih imunitet in privilegijev, če je država sprejemnica ne sprejme kot diplomatskega predstavnika. Slednje se nemalokrat zgodi, če sprejemna država upravičeno sumi, da obstaja dobršna možnost, da jih bo dotična oseba resno izrabila.

Nasprotno pa učinkovitost instituta *persona non grata* leži v dejstvu, da se z njim prepreči nadaljnje zločine oziroma kršitve notranjih ureditev države sprejemnice s strani diplomata, ki že živi in deluje na ozemlju države sprejemnice, ki pa ob njegovi akreditaciji ni bil obravnavan kot tveganje njenemu pravnemu in javnemu redu. A po drugi strani države, razen v primerih nacionalne varnosti, sredstva ne uporabljajo pogosto, predvsem zaradi bojzani reciprocitete, tj. strahu, da bo država pošiljateljica odgovorila s podobnimi ukrepi proti njihovim diplomatom.²³⁰ Mehanizem tudi ne zagotavlja prizadetim posameznikom zadoščenja, ki bi jim pripadalo ob običajnem, neoviranem pravnem postopku.

Februarja 2005 je ameriški *State department* našel novo uporabno vrednost instituta *persona non grata*. Ameriška policija je tistega meseca v sklopu nacionalne kampanje proti pedofiliji zasačila Salema Al-Mazrooeija, diplomatskega agenta Združenih arabskih emiratov, pri zločinu nagovarjanja 13-letnice, v resnici odrasle policistke v civilu, k spolnemu odnosu (Seper 2005: 3). Ko so Združeni arabski emirati zavrnili možnost odpovedi imuniteti, je

²²⁶ Glej zgoraj opombo 35. Indija je leta 1981, ko je izvedela, koga nameravajo ZDA imenovati na mesto svetovalca misije, izrazila svoje nezadovoljstvo in prosila, da se ZDA imenovanja vzdržijo, zaradi vpletenosti kandidata v boj za neodvisnost Bangladeša (Nahlik 1990: 355).

²²⁷ Bartoš (1956: 370-4) med mnogimi razlogi za zavrnitev sprejetja diplomatskega predstavnika omenja tudi sovražno nastopanje nasproti državi sprejemnici oziroma njenimi interesi ali interesi njenih državljanov ter nečastna dejanja njega ali njegovih družinskih članov v preteklosti. Navaja tudi primer angleškega diplomata, ki ga Nizozemska ni želela sprejeti, ker je bil leta poprej v Nizozemski Indiji obsojen na telesno kazen.

²²⁸ 73.(2) čl. DKPD, ki predvideva eksplicitno soglasje.

²²⁹ 73.(3) čl. DKPD predvideva možnost implicitnega soglasja, tj. da je bila o imenovanju obveščena in temu ni ugovarjala.

²³⁰ Na ta način pokažejo, da se določena obtožba šteje za lažno in razglašanje za *persona non grata* v danem primeru za neupravičeno (Nick 1997: 196).

Kurtis Cooper, tiskovni predstavnik *State department*-a, omenil možnost, po kateri bi osumljenega diplomata razglasili za *persona non grata*, ga izgnali, izdali mednarodni nalog za njegovo aretacijo ter nadalje postopali po običajnem postopku izročitve oseb osumljenih kaznivih dejanj (Seper 2005: 3). Tako bi, če bi Združeni arabski emirati delovali v skladu s svojimi mednarodnopravnimi obveznostmi, bil osumljenec predan sodnim oblastem ZDA, ki bi mu v odsotnosti diplomatske imunitete lahko sodila za zločin.

Kljub temu ostaja osnovna značilnost postopka razglasitve diplomata za *persona non grata*, da je diplomatski agent osebno tisti, ki si je nakopal nenaklonjenost vlade države sprejemnice, kajti če so vzrok nezadovoljstva dejanja oziroma politika države pošiljateljice, je primernejši postopek prekinitve diplomatskih odnosov oziroma njihova zaostritev, kateri bomo več besed namenili v naslednjem podpoglavju. Prav tako se institut naj ne bi uporabljal za zmanjševanje diplomatskega osebja misije države pošiljateljice (Satow 1995: 179). V izrabah statusa s strani diplomatskega agenta in ne države pošiljateljice, je tako institut *persona non grata* osnoven mehanizem urejevanja izrabe, ki jih diplomatsko pravo daje na voljo. V praksi se je izkazal kot ključno sredstvo, ki daje državi sprejemnici zaščito pred številnimi oblikami nesprejemljivih dejavnosti s strani članov diplomatskega osebja ter predstavlja pomembno protiutež imunitetam, podeljenim v skladu s konvencijami (Denza 1998: 62). A v primerih, ko je bilo sporno dejanje diplomatskega agenta predhodno ukazano ali vsaj odobreno s strani njegove vlade, incident ne more biti zadovoljivo rešen z uporabo instituta razglasitve *persona non grata*,²³¹ saj predstavlja globoke razlike med vladama glede pojmovanja vsebinskih zadev, na primer glede vmešavanja v notranje zadeve države sprejemnice, glede gospodarskega sodelovanja oziroma zaščite domačih podjetij, izvajanja pritiskov skozi diplomatske kanale, itn. (Satow 1995: 181-2).

6. 1. 7. Zaostritev diplomatskih odnosov

Kot je leta 1980 v svoji sodbi poudarilo Meddržavno sodišče, ima država sprejemnica, poleg zgoraj obravnavanih sredstev urejevanja izrabe diplomatske funkcije s strani posameznega člana misije, v »svojih rokah bolj radikalno sredstvo za primere izrab resnejšega

²³¹ V večini primerov vohunstva in vpletenosti v državne prevrate ali terorizem, je nesprejemljiva dejavnost pooblaščenca ali vsaj dopuščenca s strani države pošiljateljice, zato le ta običajno v primerih izgnanih diplomatov brani njihovo nedolžnost, opisuje zahtevo po umiku kot neutemeljeno ter izvede recipročne izključitve (Denza 1998: 67). Ker pravica do razglasitve osebe za *persona non grata* ni omejena z objektivnim tehtanjem razlogov oziroma dokazov, se uporaba reprisalij ne more razumeti kot kršitev konvencije (Denza 1998: 67). Kjer pa je odpoklic zahtevan na osnovi vpletenosti v kriminalna dejanja različna od vohunstva, podtalnih dejavnosti ali terorizma, je verjetnost reprisalij manjša, saj običajno država pošiljateljica ni pooblastila spornih dejavnosti in odpoklicanim diplomatom morda celo grozijo disciplinski ukrepi ali odpust iz službe (Denza 1998: 70).

obsega«, tj. diskrecijsko pravico vsake države »prekiniti diplomatske odnose z dotično državo ter zahtevati takojšnje zaprtje« njene stalne misije.²³² V ekstremnih primerih lahko pride do popolne prekinitve odnosov med dotičnima državama.²³³

Ta mehanizem, ki ga obravnavamo kot zadnjega in najbolj ekstremnega znotraj mehanizmov, ki jih predvideva sodobno diplomatsko pravo, je na voljno državam le v njihovih bilateralnih diplomatskih odnosih. Tako države gostiteljice po 82. čl. DKPD podeljevanje oziroma priznavanje diplomatskega statusa članom stalnih misij pri mednarodnih organizacijah oziroma delegacij pri organih mednarodnih organizacij in na mednarodnih konferencah ne morejo pogojevati z medsebojnim priznanjem oziroma obstojem diplomatskih odnosov med njima. Torej je tudi v odsotnosti medsebojnega priznanja oziroma v primerih zaostrenih ali celo prekinjenih diplomatskih odnosov, dolžna vsaki državi pošiljateljici delegacije oziroma stalne misije pri mednarodni organizaciji omogočiti delo in jo obravnavati kot vse druge (Janković 1988: 164). Iz tega je jasno razvidno, da mehanizma obravnavanega v tem podpoglavju država gostiteljica na voljo nima.

Koraka prekinitve oziroma degradacije diplomatskih odnosov, ki vpliva na celoten spekter meddržavnih odnosov, od političnih in ekonomskih do kulturnih, se države redko poslužujejo kot posledico izrabe diplomatske imunitete (Nahlik 1990: 356). Resnično mora iti za posebno resno izrabo imunitete, v katero ni vpleten le en posamezen diplomat, ampak celotno osebje misije.²³⁴ Skratka, mehanizma se, zaradi pomembnosti diplomatskih odnosov med državami in vpliva na odnose med državami in interese državljanov na tujem, ne uporablja pogosto.

6. 2. Upravni ukrepi

Država sprejemnica »ob rastočem številu prekrškov ne more zgolj tolerirati storilcev, zato sprejema tudi ostrejšje ukrepe, katerih bistvena značilnost je in mora biti nediskriminatorna uporaba« (Brglez 1993: 1136). McClanahan (1989: 131) je mnenja, da »največji potencial omejevanja obsega diplomatskih privilegijev in imunitet ne leži le v starodavnem načelu

²³² Case Concerning United States Diplomatic and Consular Staff in Teheran (United States of America v. Iran), 1980 *ICJ* 3 (23. 5. 1980), str. 40, 85. odst.

²³³ Več o stopnjevanju zaostrovanja odnosov glej Janković (1988: 97-105), James (1991: 346-87) in Simoniti (1994: 23).

²³⁴ Enajst ranjenih demonstrantov in smrt policistke izpod streliv iz oken libijske ambasade v Londonu 17. aprila 1984 je imelo za posledico zaostritev odnosov med Veliko Britanijo in Libijo, in sicer so bili diplomatski odnosi zaradi nesprejemljivih in nezaslišanih kršitev britanskega in mednarodnega prava ter določil DKDO degradirani na stopnjo sil zaščitnic (McClanahan 1989: 5-7).

recipročnosti, temveč v novejšem posrednem mehanizmu 'upravnih ureditev'« (angl. *regulations*).²³⁵

6. 2. 1. Strožja uporaba mehanizmov sodobnega diplomatskega prava

Samo po sebi v tem podpoglavju ne obravnavamo nekega novega mehanizma urejanja izrab, temveč odločitev in posledično politiko države sprejemnice, da sredstva, ki so ji na voljo po sodobnem diplomatskem pravu za preprečevanje in sankcioniranje izrabe, uporablja bolj dosledno oziroma strogo. Takšna politika je na primer bila sprejeta s strani Velike Britanije po primeru Fletcher.²³⁶ Vsebovala je revidiranje in poostreitev pogojev in postopkov notifikacije osebja diplomatske misije, doslednejše vodenje evidence izrab diplomatskega statusa, nadaljevanje diskrecijske politike omejevanja števila osebja misije, zaostreitev politike postopanja s sumljivo diplomatsko prtljago in pošto ter pogostejšo uporabo instituta *persona non grata* ob očitnih izrabah diplomatskih privilegijev in imunitet (Higgins 1986; 136-7).²³⁷

Strožja praksa Velike Britanije glede prometnih ureditev,²³⁸ uvedena po dogodkih aprila 1984, je vidno zmanjšala število prekrškov s strani diplomatskih agentov, saj se je število parkirnih prekrškov s strani upravičencev do diplomatske imunitete v Londonu zmanjšalo iz 108.845 leta 1984 na 23.331 leta 1986, 14.437 leta 1987, 6.282 leta 1990 (Marston 1991: 602), do leta 1993 pa je padlo na 2.328 (Barker 1996: 10). Uvedena politika, ki je bila v skladu s

²³⁵ Pod slednjimi razumemo »dejanje oziroma izjavo volje/.../ upravnega organa, ki ima pravne posledice« in splošno ureja določena družbena razmerja že določena s strani višjih pravnih norm (Aubelj in Pavčnik 2003: 388-9).

²³⁶ Glej zgoraj str. 4. Podobno je Kanada po incidentu Knyazev (glej opombo 211 zgoraj) sprejela politiko nične tolerance do diplomatov osumljenih vožnje pod vplivom nevarnih substanc. Le to je uveljavljala v primeru japonskega diplomata, ki se je vidno vinjen skoraj zaletel v avtomobil poln najstnikov in na koncu pristal v prometnem semaforju (Toronto Star 2002: 13). Kanadska vlada je prosila za odpoved imunitete, ki jo je Japonska zavrnila, sprejela pa je odvzem diplomatovega vozniškega dovoljenja, saj je Kanada v nasprotnem primeru zagrozila z razglasitvijo storilca za *persona non grata* (Toronto Star 2002: 13). V času pred implementacijo nove strožje politike bi kanadske oblasti dogodek preprosto prezrle.

²³⁷ Po sprejeti politiki Velike Britanije vodijo naslednje kategorije kaznivih dejanj ob odsotnosti odpovedi imunitete k prošnji za odpoklic: (a) kazniva dejanja s strelnim orožjem, (b) posilstvo in ostala resna spolna kazniva dejanja, (c) goljufije, (č) drugi prekršek vožnje pod vplivom alkohola ali prvi ob povzročitvi resnih poškodb tretji stranki, (d) drugi prometni prekrški s smrtnim izidom ali resnimi poškodbami, (e) vožnja brez obveznega zavarovanja, (f) kraja vključujoč večje tatvine v trgovinah, (g) manjše tatvine (drugi prekršek) ter (h) ostala kazniva dejanja za katerega je predvidena zaporna kazen nad 12 mesecev (Denza 1998: 68).

²³⁸ V nekaterih državah, kot so na primer Velika Britanija, ZDA in Danska, se vodi evidenca prometnih prekrškov s strani diplomatskih agentov, o vsakem kršitelju se obvesti vodjo diplomatske misije ter vztrajni kršitelj je lahko proglašen za *persona non grata* (Mikolić 2002: 87). V ZDA so tako sredi osemdesetih v sklopu novoustanovljenega Urada za tuje misije uvedli program spremljanja prometnih prekrškov, ki vsebuje sistem točkovanja, na osnovi katerega se lahko diplomatskemu agentu odvzame vozniško dovoljenje v primeru resnega preziranja varnosti, vztrajne brezbrizne vožnje ali vožnje pod vplivom alkohola (McClanahan 1989: 105-6). Program je del sistema izdajanja vozniških dovoljenj, ki omogoča nadzor nad tem, kateri diplomati lahko vozijo, kako pridobijo dovoljenja in zavarovanja, kako so njihovi avtomobili registrirani ter najpomembneje, tj. kako strogo se držijo prometnih zakonov in ureditev (McClanahan 1989: 106). Neumornim kršiteljem prometnih predpisov lahko tako *State Department* preklične njihovo vozniško dovoljenje (Kamil 2001: 5)

pravicami vlade države sprejemnice po sodobnem diplomatskem pravu, je vključevala razglašanje diplomatskih agentov za *persona non grata* zaradi prekomernih parkirnih prekrškov,²³⁹ kar je predstavljalo prakso poprej brez primere (McClanahan 1989: 14; Denza 1998: 69-71). Morda gre del zaslug tudi vsakoletni objavi liste najbolj nesposobnih diplomatov v Londonu s strani FCO v poskusu, da bi jih s tem prisilila v plačilo dolgov.²⁴⁰ Podobno so v Veliki Britaniji, kljub naraščanju števila oseb z diplomatsko imuniteto,²⁴¹ zabeležili upad števila resnih zločinov storjenih s strani le teh, iz 54 resnih zločinov letno v začetku osemdesetih (Ben-Asher 2000: 9), na 40 leta 1989 (Marston 1991: 602), 28 leta 1995 (Marston 1996: 568) in celo 17 leta 1997 (Marston 1998: 425). Iz izkušnje Velike Britanije je očitno, da morajo države sprejemnice biti pripravljene na nepopustljivo in odločno uporabo mehanizmov, kot sta med drugim omejevanje velikosti misije in razglašanje diplomatov za *persona non grata*, da bi vsaj delno lahko preprečile izrabo diplomatskega statusa (Higgins 1985: 651). A pri stalnih misijah pri mednarodnih organizacijah je situacija težja, saj kot smo videli zgoraj, imajo države gostiteljice omejene pravice glede omejevanja števila članov misije in razglašanja oseb za *persona non grata*.²⁴²

6. 2. 2. Shema obveznega zavarovanja vozil

Večina zahtevkov nasproti posameznikom, ki uživajo diplomatsko imuniteto, izvira iz prometnih nesreč, zato se v večini držav od diplomatov pričakuje,²⁴³ da svoja vozila zavarujejo za škodo storjeno tretjim osebam, s čimer se velikokrat pogojuje izdajanje

²³⁹ Leta 1988 je Velika Britanija izgnala diplomatskega agenta Tunizije zaradi vztrajnega zavračanja plačevanja parkirnih kazni, ki so skupaj znašale £700 (Economist 1997: 44).

²⁴⁰ Leta 2002 sta misiji Angole in Sierra Leone imeli vsaka skoraj £100.000 neplačanih komercialnih dolgov, medtem ko je bila tudi Angola na vrhu liste neplačnikov parkirnih kazni, saj je veleposlaništvo samo za prometne prekrške dolgovalo £44.470 (Malvern 2002: 22). Sistem »imenuj in očrni« (angl. *name and shame*) očitno deluje, saj je leta 2001 prvo-uvrščena Nigerija poravnala vse svoje dolgove (Malvern 2002: 22).

²⁴¹ Glej opombo 153 zgoraj.

²⁴² New York je s svojimi 289 konzulati in stalnimi misijami pri OZN ter preko 2.500 avtomobilov z diplomatskimi registracijskimi tablicami prizorišče »enega najdaljših diplomatskih sporov: New York v. ostalemu svetu« (Adler in Gegax 1997: 49). V primerjavi z Washingtonom, kjer diplomatske misije oziroma njihovi člani poravnajo približno 97 % vseh parkirnih kazni, so tuje misije mestu New York za časovno obdobje od leta 1997 do 2002 dolgovale za 186.000 parkirnih kazni (od tega le Rusija več kot 30.000) več kot \$22 milijonov (Wasserman 2002). In poskušali so že marsikaj, vključno s sprejetjem federalnega zakona leta 2002, ki bi od uradne finančne pomoči ZDA določeni državi odštel 110 % zneska, ki ga za neplačane parkirne kazni njihova stalna misija pri OZN dolguje mestu New York (Neary 2003). Kasneje so režim še poostri in uvedli avrmittev podaljšanja diplomatskih tablic avtomobila, če tri ali več neplačanih parkirnih kazni, izdanih na dotični avtomobil po 1. septembru istega leta, niso plačane v roku stotih dni (Murphy 2003: 191).

²⁴³ Leta 1958 je zunanje ministrstvo Velike Britanije opomnilo vse diplomatske misije o obveznosti zavarovanja vozil, leta 1984 pa je objavilo pismo, v katerem se je zavezalo k resnemu obravnavanju vsakega diplomata, ki vozi brez ustreznega zavarovanja tretjih oseb ter da bo v teh primerih zahtevalo njegovo odstranitev iz države (McClanahan 1989: 134). Politika obveznega zavarovanja vozil diplomatskih misij in njenega osebja je bila v ZDA poostrena leta 1985 z namenom preprečitve upravljanja vozila s strani diplomatskega agenta, ki ni ustrezno zavarovan (McClanahan 1989: 104).

diplomatskih tablic ali vozniških dovoljenj, skratka upravljanje prevoznih sredstev. Da pa bi bil mehanizem učinkovit, se zavarovalnice ne smejo skrivati za imuniteto svojih strank z namenom izogibanja poravnave škode, povzročene v prometni nesreči, saj so se s pristankom na zavarovanje osebja in lastnine diplomatske misije, vsaj z implikacijo, odrekle pravici zanašanja na upravičenost svojih strank do diplomatske imunitete (Denza 1998: 235; Malanczuk 1997: 125).²⁴⁴ V takšnih režimih so zahtevki, izvirajoči iz prometnih nesreč, v katerih so vpleteni diplomatski agenti, poravnani med zavarovalnicami samimi (Denza 1998: 233-4). Kot rezultat te prakse, imajo žrtve voznikov z diplomatsko imuniteto večje možnosti doseči pravično kompenzacijo za škodo, četudi diplomatova imuniteta po sodobnem diplomatskem pravu ostaja nedotaknjena in njen funkcionalni namen priznan (McClanahan 1989: 131).²⁴⁵

Ena od obravnavanih konvencij, tj. DKPD, celo eksplicitno določa, da člani stalnih misij pri mednarodnih organizacijah in člani delegacij pri njihovih organih in na konferencah delujejo v skladu z obveznostmi prava in ureditev države gostiteljice glede zavarovanja proti odgovornosti do drugih oseb za vsa prevozna sredstva, ki jih uporabljajo oziroma imajo v lasti.²⁴⁶

Države so v praksi skozi zavarovalne sheme zagotovile, da so prizadeti redko okradeni vsakega sredstva odškodovanja kot posledica imunitete pred civilno jurisdikcijo v zadevah, izvirajočih iz prometnih nesreč. A če diplomatski agent zanika odgovornost za nesrečo in ne dovoli svoji zavarovalnici sklenitev poravnave oziroma kompromisa glede zahtevka proti njemu, je oškodovancu pot do pravične odškodnine otežena (Denza 1998: 234-7).

6. 2. 3. Mednarodno sodelovanje in izmenjava informacij

Zgoraj smo že omenili, da sum vpletenosti v kriminalne ali teroristične aktivnosti, resne kršitve človekovih pravic ali druge oblike izrab diplomatske imunitete predstavlja utemeljen razlog za zavrnitev agremana predlaganemu šefu misije oziroma sprejemanje kot *persona*

²⁴⁴ V Veliki Britaniji je že v letu 1930 v primeru *Dickinson v. Del Solar* sodišče zaključilo, da zavarovalnice ne morejo izrabiti posebnega položaja zavarovanca upravičenega do diplomatske imunitete z namenom izogibanja plačila zahtevka tretje stranke, kajti njihova stranka je odgovorna v primeru povzročitve škode (Satow 1995: 133). Sodbi so sledile s strani zunanjega ministrstva zahtevana zagotovila zavarovalnic, da se, v primerih svojih strank iz diplomatskih krogov, ne bodo zanašale na njihov privilegiran položaj (McClanahan 1989: 134).

²⁴⁵ Belgijska sodišča so leta 1970 v zadevi *Bonne and Company X v. Company Y* menila, da po belgijskem pravu o obveznem avtomobilskem zavarovanju lahko oškodovanec začne postopek za povračilo škode, povzročene s strani voznika avtomobila madagaskarskega veleposlaništva, kajti četudi postopek vključuje razsodbo malomarnosti voznika, le ta ne vključuje omejevanja osebe ali lastnine diplomatskega agenta (Denza 1998: 235).

²⁴⁶ 78. čl. DKPD.

grata ostalega osebja misije (Denza 1998: 42-3).²⁴⁷ A da lahko država sprejemnica upravičeno zavrne imenovanje dotične osebe na določeno funkcijo znotraj diplomatske misije, mora imeti verodostojne informacije o njenem preteklem delovanju. Te informacije pa je možno pridobiti s povečanim mednarodnim sodelovanjem na tem področju, predvsem z navezovanjem stikov z državami, v katerih je bil dotični diplomat v preteklosti akreditiran ter iskanjem informacij o potencialni problematičnosti njegovega delovanja v tej kapaciteti (Värk 2003: 119).

S tem namenom je maja 1984 notranji minister Velike Britanije Sir Leon Brittan, le slab mesec po uboju britanske policistke pred Libijskim ljudskim uradom v Londonu, zaprosil evropske pravosodne ministre k dogovoru o poglobitvi medsebojne izmenjave informacij in na osnovi le teh skupno nastopanje nasproti diplomatov, ki so bili »odslovljeni« iz katerekoli izmed evropskih držav na osnovi suma vpletenosti v terorizem (Denza 1998: 67). Ti bi bili posledično obravnavani kot nesprejemljivi za delovanje v diplomatskih misijah k državam Evropske unije.²⁴⁸

Takšno sodelovanje lahko le še utrdi preprečevalno vlogo obravnavanega mehanizma, saj se z njim oži možnost nadaljnje kariere diplomata, ki je v preteklosti izkazal vedenje, na osnovi katerega gre sklepati, da bi ob morebitni akreditaciji v njihovi deželi prinesel s seboj več težav kot bi država sprejemnica morda želela.

6. 2. 4. Posredovanje državnih organov

6. 2. 4. 1. Policija

Polijske sile v vsaki državi imajo občutljivo odgovornost uveljavljanja zakona, četudi so kršilci diplomatski agenti (McClanahan 1989: 114). Načelo nedotakljivosti preprečuje policiji pridržanje diplomata osumljenega kršitev po splošnem kriminalnem pravu in preiskavo njegove osebe z namenom iskanja orožja ali eksploziva ter tako omejuje njihovo zmožnost preprečevanja nadaljnje kršitve s strani dotične osebe (McClanahan 1989: 116). Policija lahko v izjemnih okoliščinah sprejme ukrepe z namenom preprečitve nadaljnjih kršitev²⁴⁹ in

²⁴⁷ Glej zgoraj str. 4.

²⁴⁸ Podobno je vrh G7 v Tokiu 5. maja 1986 sprejel izjavo, ki predvideva mehanizem zavrnitve vstopa v državo vsem osebam, vključujoč diplomatske agente, ki so bile izgnane iz katerekoli izmed prisotnih držav, in sicer na osnovi suma vpletenosti v mednarodni terorizem, ali so bile za takšen zločin obsojeni (Denza 1998: 67).

²⁴⁹ V ZDA je praksa, da se diplomata, zasačenega pri vožnji pod vplivom alkohola, prosi, da prostovoljno pristane na test alkoholiziranosti ter ga ob prekomerni opitosti v njegovo lastno varnost in varnost drugih odvedejo na policijsko postajo, da si opomore, stopi v kontakt s sorodniki ali svojo misijo oziroma mu je ponujen prevoz domov (McClanahan 1989: 114; Denza 1998: 218-9). Ob tem ne sme biti vključen ali prisiljen podrediti se alkotestu, uporabljena je lahko minimalna sila, a le z namenom preprečitve poškodbe diplomata in drugih posameznikov (McClanahan 1989: 114-5).

oviranja toka prometa,²⁵⁰ ter lahko prosi, da jih oseba, ki se sklicuje na diplomatsko imuniteto, spremlja na policijsko postajo z namenom uradne potrditve njegove imunitete (Satow 1995: 121).

Po drugi strani, pa je tudi policija tista, od katere se pričakuje, da varuje in tako zagotavlja nedotakljivost tako osebja kot tudi prostorov diplomatskih misij pred možnimi posegi oziroma napadi s strani posameznikov in skupin. Torej, policija je tisti organ države, ki se zdi najbolj ključen za izpolnjevanje aktivnega, tj. zaščita, in spoštovanje pasivnega vidika osebne nedotakljivosti diplomatskega agenta, tj. odsotnost izvajanja izvršilnih in prisilnih ukrepov.

6. 2. 4. 2. Ministrstvo za zunanje zadeve

Za oškodovanega posameznika je najverjetneje najplodnejša opcija obrniti se na zunanje ministrstvo države sprejemnice v upanju, da bo le to po preučitvi primera²⁵¹ izvedlo pritisk skozi diplomatske kanale z namenom iskanja ali odpovedi diplomatske imunitete²⁵² ali dogovora o zasebni arbitraži. Seveda pa je MZZ tisto, ki razglasi dotične osebe za *persona non grata*, in sicer v primerih, v katerih obstajajo jasni dokazi o izrabi diplomatske imunitete, kjer se vsi naporji za zadovoljivo rešitev spora izkažejo za jalove ter v primeru ponavljajočih se pritožb glede delovanja ali izogibanja pravnim obveznostim upravičenca do diplomatskih imunitet in privilegijev (U.S. Department of State Dispatch 1993: 471). »V mnogih zadevah, ki jih prevzame ministrstvo za zunanje zadeve, je zastopanje samo zadostno« (Satow 1995: 132), saj večinoma vodi vsaj v *ex gratia* plačilo odškodnine s strani diplomatskega agenta ali njegove vlade (McClanahan 1989: 86).²⁵³ McClanahan (1989: 15) citira izjavo zunanjega ministrstva ZDA v primeru *da Silveira*:²⁵⁴

²⁵⁰ Reševanje problema napačnega parkiranja z uporabo pajkov ni v nasprotju z nedotakljivostjo transportnih sredstev (po 22.(3) čl. DKDO, 25. čl. KSM ter 23. in 59. čl. DKPD) diplomatske misije, a se v praksi uporablja večinoma v ekstremnih primerih, ko transportno sredstvo resno ovira tok prometa (na glavnih prometnicah ob prometnih konicah, pred hidranti, na reševalnih poteh, pločnikih, območjih za avtobuse,...), torej ne z namenom kaznovanja, temveč zagotavljanja normalnega toka prometa (Denza 1998: 134-5, 228). Satow (1995:110-1) navaja prakso v Londonu, kjer je diplomatsko vozilo, ki predstavlja resno oviro prometu in katerega voznika ni mogoče najti, lahko odstranjeno pod pogojem, da odstranitve ne spremlja obtožba ali finančna kazen. Tako se ob dvigu diplomatskega avtomobila ne sme zahtevati plačilo odvoza, parkirnine ali kazni kot pogoj za vrnitev vozila (Letter Dated 24 September 2002 from the Chairman of the Committee on Relations with the Host Country Addresses to members of the Committee, UN Doc. A/AC.154/358, annex v Murphy 2003: 192).

²⁵¹ Praksa Zunanjega ministrstva Velike Britanije je posredovati le v primerih, ko so zadovoljeni trije pogoji, in sicer morajo biti predloženi zadovoljivi dokazi za *prima facie* pravni primer, vse druge metode poravnave spora morajo biti izčrpane ter obstajati morajo jasne indikacije, da se dotična oseba skriva za zaveso diplomatske imunitete (Satow 1995: 132).

²⁵² Zunanje ministrstvo Velike Britanije je leta 1986 z izvajanjem pritiska, tj. z grožnjo razglasitve za *persona non grata*, doseglo, da se je sirski diplomat podvrgel odločbi sodišča o njegovi izselitvi iz najemniškega stanovanja, ki poprej ni mogla biti izvršena na osnovi načela nedotakljivosti njegove rezidence (Higgins 1986: 137).

²⁵³ Pri plačilu škode *ex gratia* (lat.) odgovoren subjekt da zadoščenje, tj. plača odškodnino, pri tem pa ne prizna svoje odgovornosti. Takšna oblika poravnave se zdi primerna, ko subjekt ve, da je za določeno dejanje

Postopek mediacije poravnave med tujimi diplomati in ameriškimi državljani se prične s pisno zahtevo oškodovanega državljana, vključujoč dokazne podrobnosti, poslano oddelku za protokol zunanjega ministrstva. /...Zunanje ministrstvo/ opozori na zadevo diplomatsovo veleposlaništvo s prošnjo, da le ta po svojih najboljših močeh spodbudi pravično poravnavo spora.

»Če med strankami v sporu obstajajo izrazita nesoglasja, lahko ministrstvo v omejenem obsegu uporabi svoje dobre usluge pri doseganju sporazuma, a v večini primerov je pri postavljanju se v položaj arbitra zadržano, saj bi slednje lahko škodovalo odnosom z dotično vlado.« (Satow 1995: 132)

Znotraj ministrstva za zunanje zadeve je odgovornost obravnavanja vprašanj diplomatske imunitete večinoma v rokah protokola MZZ. V proces se ob interpretaciji prava in pravnih primerov vključuje tudi pravni sektor ministrstva, kakor tudi geografski sektor oziroma posameznik pristojen za določeno državo, saj lahko imajo določeni načini urejanja izrab za posledico politične povračilne ukrepe in v teh primerih je mnenje specialistov za dotične države neprecenljivo (McClanahan 1989: 84). Urad protokola s pošiljanjem okrožnic vodjem misij, le te obvešča o politikah in praksah,²⁵⁵ nenazadnje tudi tistih, ki zadevajo materijo diplomatske imunitete, oziroma opozarjajo na morebitne izrabe le teh s strani njihovih diplomatov (Barker 1996: 150-1). Protokol je tako odgovoren za formalnosti, ceremonije, privilegije in imunitete tujih diplomatskih misij ter vodi evidenco posameznikov upravičenih do diplomatskih privilegijev in imunitet imenovano, tj. diplomatska lista.²⁵⁶ Iz zakonodaje Republike Slovenije je jasno razvidno, da sta MZZ, in tako implicitno tudi njegov protokol, v primerih dvoma dolžna dati ostalim državnim organom »pojasnila o obstoju in obsegu

odgovoren, a tega ne želi priznati, druga stranka v sporu pa se s tem zadovolji in ne zahteva priznanja odgovornosti (Andrassy 1978: 308).

²⁵⁴ 29. novembra 1982 je Antonio da Silveira Jr., 23-letni sin brazilskega veleposlanika v Washingtonu s strelnim orožjem hudo ranil vratarja lokalnega nočnega kluba (McClanahan 1989: 14). Ko se je izkazalo, da uživa diplomatsko imuniteto, je bil nemudoma izpuščen iz pripora, vse obtožbe proti njemu so bile ovržene in samovoljno je zapustil ZDA (McClanahan 1989: 15). Naknadno je bila zadeva *ex gratia* poravnana s finančno odškodnino (McClanahan 1989: 16).

²⁵⁵ Na primer, 31. oktobra leta 1978 so bile diplomatske misije v Washingtonu z okrožnico obveščene, da določilo Akta iz leta 1790, ki je določeval, da je tuj veleposlanik in njegovo osebje lahko toženo le pred Visokim sodiščem, neveljavno ter da so tožbe proti diplomatom v pristojnosti okrožnih sodišč (McClanahan 1989: 125).

²⁵⁶ Slednja je le informativne narave in ne pomeni formalnega priznanja diplomatskega statusa osebe oziroma njenega zanikanja (Dembinski 1988: 112).

imunitetne pravice.«²⁵⁷ Vsa »uradna dejanja, ki se tičejo oseb z imuniteto,« se opravljajo z njunim posredovanjem.²⁵⁸

Ker diplomatske agente ni mogoče kaznovati kot vsakega drugega kršitelja, se je izoblikoval običajni postopek, po katerem policija o zadevi poroča ministrstvu za zunanje zadeve, slednje preko svojega protokola na kršitve opozori šefa misije (Brglez 1993: 1136).

6. 2. 5. Obveščanje vodij diplomatskih misij

Kot je že bilo omenjeno, diplomatska misija deluje pod teritorialno jurisdikcijo tuje države, zato uživa večjo avtonomijo od osrednje uprave države pošiljateljice, je v svojem delu bolj samostojna kot večina ostalih organov države, in posledično ima vodja misije širšo avtoriteto nad osebjem misije in njihovimi družinami (Dembinski 1988: 28). Z obzirom na to lahko oškodovanec, ki je na primer s pisnim obvestilom vodjo misije seznanil s problemom, upa na njegovo pomoč pri razjasnitvi spora ali na aplikacijo notranjih disciplinskih ukrepov (Dembinski 1998: 158). Kot pravi Murty (1989: 348-9), je vsesplošno sprejeta praksa, da diplomatski protokol MZZ dotične vodje misij obvešča o nezaželenem delovanju njegovih varovancev, opomni diplomatsko misijo o potrebi po spoštovanju lokalnih zakonov in ureditev ter od vodje misije pričakuje reagiranje, tj. izvajanje disciplinske ukrepov ali zanašanje na njegovo avtoriteto, uporabljeno z namenom prekinitve spornega delovanja oziroma neredko tudi odpoklic dotičnega diplomata. Nick (1997: 195) meni, da ima vodja misije posebno odgovornost, da prepreči izrabo diplomatskih privilegijev in imunitet, ter da v skrajnem primeru od svojega zunanjega ministra razrešitev dolžnosti, kršiteljev odpoklic in po potrebi tudi začetek sodnega procesa.²⁵⁹ A ko se reagiranje vodje misije zahteva na osnovi vpletenosti v kriminalna dejanja vohunstva, podtalnih dejavnosti ali terorizma, je verjetnost reagiranja manjša, saj običajno država pošiljateljica te vrste spornih dejavnosti pooblasti oziroma spodbuja, pri čemer pa dotičnim diplomatom ne grozijo disciplinski ukrepi (Denza 1998: 70).

²⁵⁷ 24.(2) čl. Zakona o splošnem upravnem postopku, Ur. l. RS, št. 22/2005 (8. 3. 2005). 141.(2) čl. Zakona o kazenskem postopku, Ur. l. RS, št. 96/2004 (30. 8. 2004).

²⁵⁸ 24.(3) čl. Zakona o splošnem upravnem postopku. Podobno 124.(3) čl. Zakona o kazenskem postopku določa o vročitvi sodnega poziva.

²⁵⁹ Mesec dni po incidentu Knyazev je rusko zunanje ministrstvo poprej že odpoklicanega diplomata odpustilo, kar je v ruski diplomatski praksi izredno redka, huda in nadvse ponižujoča kazen za poklicnega diplomata. Sprožen pa je bil tudi kazenski postopek ugotavljanja njegove odgovornosti za nenamerni uboj kanadske državljanke (glej zgoraj opombo 236). Precejšnje vlogo je pri tem odigral tudi ruski veleposlanik v Kanadi Vitaly Churkin, ki naj bi od svojega ministra zahteval strogo postopanje z dotičnim diplomatom (Beltrame 2001: 32).

Diplomatovo napredovanje je neredko odvisno tudi od njegovega brezmadežnega vedenja in izraba imunitet ima tako lahko negativen učinek na njegovo podobo v očeh nadrejenih,²⁶⁰ zato je bo pripravljen poravnati zasebne zahteve proti njemu, preden le ti pridejo na ušesa vodji misije (Malanczuk 1997: 125). Če ni kompleksnih pravnih ali fiktivnih vprašanj, bo ta strah pred vplivom na nadaljnjo kariero zavaroval hitro poravnavo, saj član misije, ki je pri poravnavi dolga ali zahtevku po odškodnini ravnal neustrezno, ne bo ravno navdušen nad poročanjem o zadevi domači vladi z možnimi negativnimi komentarji s strani njegovega veleposlanika in posledično negativnimi vplivi na njegove možnosti za napredovanje (Satow 1995: 132).

6. 3. Mehanizmi urejanja izrabe zunaj sodobnega diplomatskega prava

Če smo do sedaj analizirali mehanizme, ki jih izrecno predvideva sodobno diplomatsko pravo v svojih formalnopravnih virih, ter upravne mehanizme, ki morajo dosledno spoštovati okvire določene s pravom diplomatskih odnosov, pa bomo v tem poglavju obravnavali mehanizme urejanja izrabe »zunaj okvirov sodobnega diplomatskega prava«. Z naslovom tega poglavja ne mislimo na sredstva, ki jih morda diplomatsko pravo ne bi dopuščalo, temveč na specifične mednarodnopravne situacije, v katerih se oseba ne more sklicevati na diplomatske privilegije in imunitete. Posledično te ne predstavljajo procesne ovire izvedbi sodnega postopka.

6. 3. 1. Sodni postopek po izgubi imunitete diplomatskega agenta

Imuniteta pred jurisdikcijo ne pomeni, da sodni postopek proti diplomatskemu agentu ne more biti sprožen v državi sprejemnici, ko oseba ne uživa več diplomatskih privilegijev in imunitet.²⁶¹ Slednje izhaja iz dejstva, da je učinek izgube imunitete odstranitev proceduralne ovire in s tem omogočeno sodno preganjanje nekdanjega diplomata za dejanja, ki so v času njihove domnevne izvršitve predstavljala zločin po lokalni pravni ureditvi (Värk 2003: 113). A potrebno je izpostaviti nekaj okoliščin oziroma pravic, ki jih oseba upravičena do diplomatskega statusa uživa tudi v primeru konca njegove funkcije.

²⁶⁰ Na primer razglasitev diplomata za *persona non grata*, stalne pritožbe s strani države sprejemnice ali njenih državljanov, veliko število prometnih prekrškov, itn. ne govori v prid vzornega vedenja.

²⁶¹ V primeru *Empson v. Smith* je angleško sodišče poudarilo, da četudi morajo biti vsi sodni postopki proti osebi, ki uživa diplomatsko imuniteto, ustavljeni, to ne pomeni, da ne morejo biti obnovljeni, ko obtoženec izgubi pravico do posebnega statusa (*Empson v. Smith* (1966) 1 Queen's Bench Division 426 v *McCorquodale in Dixon* 2003: 346).

Praksa glede konca pravice do imunitete diplomatskega agenta je že dolgo izoblikovana. Angleško sodišče je že leta 1859 v primeru *Magdalena Steam Navigation Company v. Martin* ugotovilo, da proti diplomatskemu agentu ne morejo biti sprejeti izvršilni ukrepi, dokler je ta akreditiran, niti ko je odpoklican, niti če za razumen čas po odpoklicu ostane v državi (Satow 1995: 130).²⁶² A četudi po prenehanju funkcije začasno zapusti državo²⁶³ in se kasneje vrne, je še vedno upravičen do diplomatskega statusa, saj mora, da le tega izgubi, preteči dogovorjen razumen časovni rok oziroma mora državo sprejemnico zapustiti z namenom vrnitve v državo pošiljateljico (Denza 1998: 358-9). In tudi v primerih, ko država pošiljateljica ob informacijah o resnih kriminalnih obtožbah enega svojih diplomatov, le tega razreši funkcije, mu kljub temu po sodobnem diplomatskem pravu pripada razumno obdobje pred izgubo svojih privilegijev in imunitet. V takšnih primerih je posledično nujna odpoved imuniteti s strani države pošiljateljice, preden je diplomat lahko aretiran oziroma se proti njemu lahko začne sodni postopek.

Sodišče odloči o vprašanju imunitete glede na dejstva dneva, ko se o zadevi pred sodnim forumom razpravlja, in ne glede na dejstva v času dejanja, ki je vzrok zahtevka, ali v trenutku začetka sodnega postopka (Denza 1998: 256).²⁶⁴ Nasprotno lahko v primeru izgube upravičenosti do imunitete zaradi sprememb okoliščin,²⁶⁵ sodišče nadaljuje s postopkom, četudi je bil obtoženec upravičen do imunitete ob storitvi dejanja ali začetku procesa (Denza 1998: 256),²⁶⁶ razen seveda za uradna dejana v imenu misije, za katera uživa imuniteto tudi po koncu njegove funkcije.

13. februarja 1987 je prišlo do incidenta, ki po McClanahanovem (1989: 132) mnenju predstavlja korak naprej pri kaznovanju diplomatov, krivih resnih kriminalnih dejanj v njihovi zasebni, neuradni kapaciteti. Veleposlanik Papue Nove Gvineje Kiatro Abisinio se je v domnevno močno vinjenem stanju zaletel v več parkiranih avtomobilov in eno osebo resno ranil (Barker 1996: 7). Na dan nesreče mu je bilo odvzeto njegovo vozniško dovoljenje, in kljub temu da je njegova imuniteta onemogočala začetek sodnega procesa, in da je bil

²⁶² V nasprotju z običajnim pojmovanjem »razumnega obdobja« s strani države sprejemnice, je diplomatskim agentom, ki so bili razglašeni za *persona non grata* za hude izrabe diplomatske imunitete, dana nenavadno kratka časovna doba za odhod iz države sprejemnice (npr. en teden ali celo 48 ur, medtem ko je drugače običajno najmanj 1 mesec).

²⁶³ Na primer le za nekaj dni.

²⁶⁴ Torej, če obtoženec postane upravičen do imunitete, se lahko nanjo sklicuje v povezavi s predhodnimi dejanji ali postopki, ki so že v teku proti njemu, sodišča pa morajo, če seveda sprejmejo njegovo upravičenost do diplomatskih imunitet in privilegijev, postopke prekiniti.

²⁶⁵ Npr. konca njegovega imenovanja ali odpovedi imunitete s strani države pošiljateljice.

²⁶⁶ Leta 1979 je angleško višje sodišče v primeru *Shaw v. Shaw* dovolilo nadaljevanje ločitvenega postopka proti amerišskemu diplomatu na osnovi dejstva, da v času, ko je zadeva prišla pred sodišče, zakonec, ki je zapustil svoje mesto na veleposlaništvu ZDA in se vrnil v svojo državo, ni bil več upravičen do diplomatske imunitete pred sodišči Velike Britanije (Denza 1998: 257).

veleposlanik nemudoma odpoklican, so na tožilstvu pripravili vso potrebno dokumentacijo, da vložijo tožbo ob njegovem morebitnem povratku v ZDA, ko ne bo več užival imunitete za dejanja storjena v zasebni kapaciteti (McClanahan 1989: 133).²⁶⁷ Intervencija zunanjega ministrstva in nova politika ZDA ustvarjata pomemben zgled, katerega sestavni del so tudi navodila ameriškim policistom, da naj nadaljujejo z običajnimi postopki zbiranja informacij za obtožnico oziroma naloga za aretacijo, četudi so ti brez takojšnjih pravnih učinkov, saj predstavljajo osnovo za sodno obravnavo v bližnji ali daljni prihodnosti (McClanahan 1989: 136).

Očitno 39.(2) čl. DKDO, 43.(2) čl. KSM ter 38.(2) in 68.(2) čl. DKPD omogočajo, da se primeri, storjeni zunaj uradnih funkcij diplomatskega agenta, po koncu njegovih funkcij znajdejo pred kompetentnimi sodišči oziroma jurisdikcijo države sprejemnice. Mehanizem močno omejuje dejstvo, da mora biti osebi, ki uživa diplomatske privilegije in imunitete, dovoljeno zapustiti ozemlje države sprejemnice po koncu njegove diplomatske funkcije. Torej, oseba, ki uživa diplomatske privilegije in imunitete, se mora vrniti na ozemlje države pošiljateljice ali ostati v državi sprejemnici preko meja pojmovanja razumnega obdobja, preden se proti njej lahko začnejo sodni postopki pred sodišči države sprejemnice (Barker 1996: 133).

Negativna značilnost tega mehanizma je nedvomno tudi dejstvo, da se, predvidevamo, dobršen del diplomatov ne odloča za krajše pustolovščine v diplomatski sferi, temveč gre za poklicno kariero, v toku katere jih diplomatski privilegiji in imunitete spremljajo iz ene države sprejemnice v drugo vse do njihove upokojitve. Zatorej žrtve njihovih dejanj, če bi se odločili za postopanje po tem mehanizmu urejevanja, najverjetneje čaka dolgo čakanje in spremljanje kariere osumljenega, da bi prepoznal trenutek, ko dotični diplomat ne bo več upravičen do diplomatske imunitete. To je sredstvo urejanja sporne zadeve samo za tiste najbolj potrpežljive.

6. 3. 2. Sodni postopek v tretjih državah

Kot je že bilo omenjeno, morajo države tranzita²⁶⁸ diplomatskemu agentu, vključno s člani njegove družine,²⁶⁹ zagotovi nedotakljivost in vse druge imunitete potrebne za zagotovitev

²⁶⁷ »State Department v danih okoliščinah ne obravnava vožnje veleposlanika Abisinita v času prometne nesreče kot izvajanje funkcije člana misije /ter zavrača/, da mednarodno pravo izključuje sodno preganjanje nekdanjega diplomata za neuradna dejanja storjena v obdobju njegove akreditacije.« (US Department of State 1987: 938-9)

²⁶⁸ Tj. tretje države skozi teritorij katerih potuje z namenom zavzetja oziroma vrnitve na svoj službeni položaj, ali ob vrnitvi v svojo državo.

²⁶⁹ Tretje države prav tako naj ne bi ovirale prehoda članov administrativnega in tehničnega ali podpornega osebja misije ter njihovih družin.

varnosti njegovega tranzita.²⁷⁰ Torej, v tretjih državah uživa diplomatski agent imunitete in privilegije le, če je njegovo potovanje v tretji državi v neposredni povezavi z diplomatsko funkcijo v določeni državi sprejemnici ali pa je morda posledica višje sile.²⁷¹ Tako je diplomatski agent v državah tranzita upravičen do posebne zaščite in svobodo pred aretacijo ali zadržanjem implicirano v njegovi nedotakljivosti,²⁷² a kakršnikoli civilnopravni sodni postopki se lahko proti njemu sprožijo pod pogojem, da ne vključujejo njegove aretacije (Satow 1995: 153).²⁷³ Po drugi strani pa, razen če bi diplomatski agent v tranzitni državi posedoval lastnino, ne obstaja prave spodbude za začetek civilnih procesov, kajti sodba ne more biti izvršena dokler je v funkciji diplomatskega agenta (Denza 1998: 368).

V državi, ki ni ne država sprejemnica, ne država tranzita med domačo državo in državo sprejemnico, diplomatski agent ne uživa nikakršnih imunitet (Shaw 1997: 535).²⁷⁴ Tako po Satowu (1995: 154)

vsesplošno sprejeto pravilo občega običajnega mednarodnega prava /določa/, da diplomat v tretji državi z rekreacijskimi ali drugimi zasebnimi nameni oziroma če prekine svoj tranzit na ali iz svojega mesta imenovanja zaradi podaljšanih osebnih počitnic, ni upravičen do nobenih imunitet.

V takšnih primerih se lahko diplomatski agent zanaša »le na pravila vljudnosti, a ne na pravna pravila« (Nahlik 1990: 242).

Skratka, obravnavani mehanizem se le v redkih primerih izkaže za uporabnega, saj diplomatski agenti po zdravi pameti ne potujejo skozi države, v katerih so iskani zavoljo kazenskih obtožb ali finančnih dolgov oziroma se v njih ne zadržujejo dovolj dolgo, da bi

²⁷⁰ 40.(1) čl. DKDO, 42.(1) čl. KSM ter 81.(1-2) čl. DKPD.

²⁷¹ Tretji državi ni potrebno izpolnjevati zgoraj navedenih obveznosti, če ne priznava države pošiljateljice (Denza 1998: 370) ter v primerih članov specialnih misij, če poprej o potovanju ni bila obveščena oziroma če je le temu nasprotovala (42.(4) čl. KSM).

²⁷² Dokaz omejene zaščite je primer alžirskega diplomata, ki so mu na Nizozemskem pri njegovem tranzitu v Brazilijo zasegli prtljago, ki je vsebovala več granat, pušk, revolverjev in eksploziv, medtem ko je sam lahko nadaljeval pot po kratkem zaslišanju, kajti Nizozemska oblast je zavzela stališče, da ga ne morejo aretirati ali obtožiti (Satow 1995: 153).

²⁷³ V primeru kazenskih postopkov je potrebna izrecna odpoved imunitete s strani države pošiljateljice. 21. februarja 1964, je policija v hotelu sredi New Yorka zasegla 61 kilogramov heroina ter aretirala tri tihotapce mamil, med njimi veleposlanika Mehike v Boliviji ter veleposlanika Urugvaja v Moskvi. Slednja so obravnavali kot »diplomata v tranzitu«, zato sta jima njune vlade nemudoma odpovedale imuniteto (Nahlik 1990: 337).

²⁷⁴ Diplomatski agent zambijskega veleposlaništva v Keniji je bil aretiran ob svojem potovanju na Nizozemskem, kajti ni se ne vračal v svojo državo in ne v državo imenovanja, zato je so ga nizozemske oblasti aretirale in mu sodile zaradi tihotapljenja heroina (Denza 1998: 372).

V primeru *US v. Rosal* leta 1960 gvatemalskemu veleposlaniku v Belgiji in na Nizozemskem ni bila priznana imuniteta za zločin tihotapljenja drog na osnovi dejstva, da je obiskal New York zaradi osebnih poslov in se ni direktno vračal na svoj položaj, ampak je letel v Pariz (Denza 1998: 371).

lahko oblasti na njihovo prisotnost reagirale, kajti v primeru postanka zaradi osebnih razlogov, bi bili izgubili pravico do osebne nedotakljivosti in imunitete.

6. 3. 3. Mednarodno kazensko pravo v. diplomatski imuniteti

V tem poglavju bomo predvsem poskušali odgovoriti na naslednje vprašanje: Ali diplomatska imuniteta onemogoča sojenje osebam tudi za dejanja, ki veljajo za kriminalna po mednarodnem pravu? Obravnavano področje predstavlja prepletanje dveh sfer mednarodnega prava, in sicer vsesplošno uveljavljenega in sprejetega prava, ki podeljuje državi in njenim agentom imuniteto pred jurisdikcijo drugih držav, ter mednarodnim kazenskim pravom, ki obsega novejša načela mednarodnega prava, ki temeljijo na človekoljubnih vrednotah in označujejo določena dejanja kot zločine po mednarodnem pravu²⁷⁵ (Akande 2004: 407). V mednarodni zločin so skozi proces kriminalizacije, v katerem se ustvarijo specifični in pravno zavezujoči mednarodni kazenski predpisi, prerasle nekatere teh človekoljubnih vrednot, ki jih bolj splošno poznamo pod nazivom človekove pravice (Bassiouni v D'Amato 1994: 227), in sicer preko mednarodnega pogodbenega²⁷⁶ ali občega običajnega mednarodnega prava (Bianchi 1999: 238). Mednarodne pogodbe o specifičnih mednarodnih zločinih²⁷⁷ med drugim izrecno ali implicitno določajo, da osebne imunitete uradne osebe ne razrešijo odgovornosti za mednarodne zločine, ki jih te pogodbe obravnavajo (Cassese 2003: 272).

Nekateri mednarodni zločini so del občega običajnega mednarodnega prava oziroma so celo priznani kot del *jus cogens*.²⁷⁸ Njihov status v nasprotju z zločini po mednarodnem pogodbenem pravu obvezuje vse države, da ali kaznujejo ali predajo (lat. *aut punire aut*

²⁷⁵ Cassese (2003: 23) jih definira kot zločine, ki imajo za posledico odgovornost posameznika, in za katere obstaja vsesplošen interes za njihovo represijo, saj predstavljajo kršitve tistih mednarodnih obče običajnih pravil, katerih namen je zaščita vrednot, ki jih mednarodna skupnost kot celota obravnava kot temeljne.

²⁷⁶ Med t. i. »zločine pogodb« (angl. *treaty crimes*) Schabas (2001: 21, 60) uvršča piratstvo, trgovanje s sužnji, trgovanje z ženskami in otroci, trgovino s prepovedanimi narkotiki, ugrabitve in druge nevarnosti letalskemu prometu, napade na diplomatske agente, apartheid, terorizem in pranje denarja. Z njimi se ukvarja široka materija mednarodnih pogodb, ki obravnavajo omenjene zločine, katerih represija zahteva posebno mednarodno dimenzijo, tj. poglobljeno sodelovanje med državami ali specifična pravila jurisdikcije, pod čimer Schabas (2001: 60) razume tudi univerzalno oziroma realno načelo jurisdikcije (glej zgoraj opombo 38).

²⁷⁷ Poleg statutih ad hoc mednarodnih sodišč ter eksplicitnega 27.(2) čl. Rimskega statuta (glej spodaj str. 4), Cassese (2003: 272-3) navaja Konvencijo o genocidu iz leta 1948 (člen IV), Konvencijo o prepovedi mučenja iz leta 1984 (1-4. čl.) ter celo vrsto mednarodnih pogodb o terorizmu.

²⁷⁸ *Jus cogens* so norme mednarodnega prava, ki se obravnavajo kot najpomembnejše, odstopanje (angl. *derogation*) od katerih ni mogoče in ki so obvezujoče za vse države in/ali posameznike ne glede na njihov predhoden pristaneček nanje (de Than in Shorts 2003: 9). Kot je v svoji sodbi v primeru *Prosecutor v. Anto Furundzija* (ICTY Case No. IT-95-17/1-T, Trial Chamber, Judgement, 10 December 1998, 153. odst.; v de Than in Shorts 2003: 10) izjavil sodni senat ICTY, je *jus cogens*

norma, ki uživa višji status v mednarodni hierarhiji kot pogodbeno pravo in celo 'navadna' pravila občega običajnega prava. Najbolj razvidna posledica višjega statusa je onemogočanje odstopanja od načela /.../ s strani držav skozi mednarodne pogodbe ali z lokalnimi oziroma posebnimi običaji ali celo občimi običajnimi pravili, ki niso obdarjene z enakovredno normativno težo.

dedere) storilca, upravičuje pa tudi izvajanje univerzalne jurisdikcije nad kršiteljem norm *jus cogens* (de Than in Shorts 2003: 9-10).²⁷⁹ Vprašanje obstoja le teh je leta 1969 s sprejetjem Dunajske konvencije o pogodbenem pravu (DKPP) postalo nesporno, kar pa ne velja za naravo in obseg koncepta (Teraya 2001: 918). Kljub temu, da si pravni strokovnjaki niso enotni glede vprašanja, katera pravila mednarodnega prava so prerasla v *jus cogens*, se prepovedi naslednjih zločinov običajno predpostavljajo za del najvišje obvezujočih norm: genocid, zločini proti človeštvu, vojni zločini, piratstvo, suženjstvo, mučenje ter zločin agresije (de Than in Shorts 2003: 10).²⁸⁰

Skratka, mednarodni zločin je protipravno dejanje, ki ga mednarodna skupnost obravnava ne le kot kršitev kazenskega prava, temveč kot tako zaskrbljujočega, da zadeva mednarodno skupnost kot celoto. Zdi se, da je osebna odgovornost za te zločine vsesplošno sprejeta,²⁸¹ ter da je sama ideja mednarodnih zločinov nezdržljiva z uveljavljanjem imunitet in posledično odsotnostjo jurisdikcije notranjih sodišč.²⁸² Slednje potrjuje tudi pojav in utrditev ideje *jus cogens* in obligacij *erga omnes*, ki dajejo trdno osnovo izvajanju jurisdikcije nad storilci zločinov, univerzalno sprejetih kot napad na skupne interese in vrednote mednarodne skupnosti (Bianchi 1999: 277).

6. 3. 3. 1. Univerzalna jurisdikcija notranjih sodišč

Eden glavnih izzivov mednarodnega kazenskega prava je razvoj mednarodnih in notranje pravnih mehanizmov klicanja na odgovornost storilcev za hudodelstva po mednarodnem pravu. Ker države nemalokrat ne sprožijo sodnih procesov pred domačimi sodišči proti svojim

²⁷⁹ ICTY je v primeru *Prosecutor v. Anto Furundzija* (ICTY Case No. IT-95-17/1-T, Trial Chamber, Judgement, 10 December 1998, 157. odst.; v de Wet 2004: 98) poudarilo, da ima v primerih mednarodnih zločinov (v obravnavanem primeru je šlo za prepoved mučenja), ki predstavljajo del *jus cogens*, »vsaka država pravico do preiskave, sojenja in kaznovanja ali predaje obtoženih, ki se nahajajo na ozemlju pod njeno jurisdikcijo.«

²⁸⁰ Prepovedi teh zločinov izhajajo iz človekovih pravic, ki nedvomno spadajo v skupino mednarodnopravnih norm *jus cogens*, in sicer pravica do življenja, prepoved nehumanega ravnanja oziroma mučenja in prepoved suženjstva, saj predstavljajo presek neodtujljivih pravic, ki jih kot takšne določajo trije temeljni mednarodnopravni viri človekovih pravic, tj. Evropska konvencija o človekovih pravicah, Ameriška konvencija o človekovih pravicah ter Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (Teraya 2001: 920).

²⁸¹ Kot je že leta 1946 poudarilo Mednarodno vojaško sodišče v Nürnbergu, so »zločini proti mednarodnemu pravu /.../ storjeni s strani oseb, ne abstraktnih entitet« (v Meron 1998: 22). In prav ta razvoj individualne odgovornosti za kršitve človekovih pravic in humanitarnega prava, tako v smislu kodifikacije (Statuti ICTY, ICTR in ICC) kot tudi njenega uveljavljanja (sodno preganjanje nekdanjih šefov držav, kot so Augusto Pinochet, Hissene Habre in Slobodan Milošević), pričajo o vse širšem konsenzu glede nujnosti končanja prakse nekaznovanja storilcev mednarodnih zločinov (Popovski 2000: 405).

²⁸² Italijansko vrhovno sodišče je novembra 2003 v zadevi *Ferrini v. Federal Republic of Germany* izjavilo, da je potrebno pravila »imunitete, kot vse ostale norme mednarodnega prava, interpretirati sistematično v skladu z ostalimi načeli dotičnega pravnega reda.« (v De Sena in De Vittor 2005: 102). Tako imajo »hierarhično višje norme« (angl. *hierarchically superior norms*) *jus cogens* prioriteto nad priznavanjem imunitet, ki bi v nasprotnem primeru »ovirala varovanje vrednot, katerih zaščita se predpostavlja /.../ kot bistvena za celotno mednarodno skupnost« (v De Sena in De Vittor 2005: 102).

uslužbencem in agentom, osumljenih mednarodnih zločinov, je možnost sojenja državnim agentom pred tujimi notranjimi sodišči ali pred mednarodnimi sodišči pridobila na pomenu (Akande 2004: 407). A da pride do sojenja državnim uslužbencem pred tujimi (ali mednarodnimi) sodišči, morata biti zadovoljena dva temeljna pogoja, in sicer (a) mora sodišče imeti pristojnost nad zločini storjenimi v tujini s strani tujcev proti tujcem (tj. univerzalna pristojnost) ter (b) posedovati jurisdikcijo nad agenti države (tj. odsotnost imunitet po mednarodnem pravu) (Akande 2004: 407).²⁸³

Cassese (2002: 857-62) meni, da je univerzalna jurisdikcija, če zadovoljuje določene predpogoje,²⁸⁴ dovoljena po splošnem mednarodnem pravu, ter da lahko »vsaka država sodi tujim državljanom, storilcem hudodelstva na tujem ozemlju, brez kakršnegakoli obstoja teritorialne ali personalne povezave z državo foruma sojenja, če zločin predstavlja napad na in resno kršitev univerzalnih vrednot.« To jasno potrjuje tudi sodna praksa notranjih sodišč,²⁸⁵ ki nakazuje na postopno naraščanje obsega in sprejemanja ideje univerzalne jurisdikcije, ki jo tudi mednarodno pogodbeno pravo vse pogosteje dovoljuje za zločine, ki zadevajo mednarodno skupnost kot celoto (Meron 1998: 20-1).

Stališče, da imajo sodišča držav univerzalno jurisdikcijo za mednarodne zločine storjene na tujem ozemlju, ter da so aktualni oziroma bivši državni uslužbenci za ta hudodelstva lahko predmet obravnave sodišč tujih držav, v mednarodni skupnosti ni vsesplošno sprejeto (Akande 2004: 407, 411). O tem pričajo tudi primeri pred Meddržavnim sodiščem, saj je ICJ v primeru *Arrest Warrant of 11 April 2000*²⁸⁶ poudarilo, da »imunitete, ki jih po

²⁸³ Potrebno je ločiti med imuniteto ter »nesposobnostjo sojenja« (angl. *non-justiciability*), kajti slednja pomeni, da nacionalno sodišče nad primerom nima pristojnosti, medtem ko imuniteta predstavlja situacijo, v kateri sodišče nad zadevo ima pristojnost, a v danih okoliščinah identiteta oziroma status ene izmed strank preprečuje izvajanje pristojnosti. Sklepati gre, da se imunitete kot ovira lahko ob spremembi okoliščin (npr. odpoved imunitete) odpravijo, a nesposobnost sojenja je absolutna ovira procesa pred domačimi sodišči (Shaw 1997: 129-30, 492).

²⁸⁴ Pogoje univerzalne jurisdikcije domačih sodišč so v svojem ločenem mnenju v primeru *Arrest Warrant of 11 April 2000* pred Meddržavnim sodiščem podali sodniki Higgins, Kooijmans in Buergenthal (Cassese 2002: 856-7): (a) država, ki namerava soditi posamezniku, mora najprej ponuditi državi nacionalnosti osumljenca možnost, da sama postopa obtožbam primerno; (b) obtožnico mora vložiti javni tožilec ali preiskovalni sodnik, neodvisen od državnih oblasti; (c) tožba se mora vložiti na prošnjo osebe, ki jo primer neposredno zadeva, tj. na zahtevo žrtve ali njenih sorodnikov; (č) kazenska pristojnost se izvaja nad kršitvami, ki jih mednarodna skupnost pojmuje kot najhujša vrsta hudodelstva; (d) jurisdikcija se ne izvaja vse dokler je predvideni obtoženi na uradnem položaju, po koncu njegove funkcije pa zapade pod jurisdikcijo le za dejanja v svoji zasebni kapaciteti.

²⁸⁵ Za komentarje glede sodne prakse Španije in Nemčije glej Cassese (2002: 860-2). V primeru *Demjanjuk v. Petrovsky* je federalno sodišče ZDA leta 1985 izjavilo, »da so nekateri zločini tako univerzalno obsojani, da so njihovi storilci sovražniki vseh ljudstev, zatorej lahko katerikoli država storilce, ki jih ima v priporu, kaznuje v skladu s svojim pravom.« (v Schabas 2004: 707)

²⁸⁶ *Arrest Warrant of 11 April 2000* (Democratic Republic of the Congo v. Belgium), 2002 *ICJ* 3 (14. 2.) str. 22, 61. odst.

mednarodnem pravu uživa minister za zunanje zadeve,²⁸⁷ ne predstavljajo oviro kazenskemu sodnemu postopku«, ko (a) država pošiljateljica sama uvede sodni postopek proti svojemu državnemu uslužbencu,²⁸⁸ če (b) mu država pošiljateljica odvzame imuniteto; ko (c) oseba konča oziroma izgubi svojo funkcijo oziroma do imunitete upravičeno državno službo,²⁸⁹ in če (č) je upravičenec do imunitete obtožen pred mednarodnim kazenskim sodiščem, ki ima nad primerom pristojnost.²⁹⁰ Meddržavno sodišče je implicitno potrdilo, da za dejanja, storjena po uradni dolžnosti, posameznik ne more biti podvržen kazenski jurisdikciji tuje države, tudi ko zapusti svojo uradno funkcijo (Spinedi 2002: 896). A iz slednjega ne gre sklepati, da ICJ ne priznava izjem imunitete *ratione materiae*, ko gre za mednarodne zločine (Wickremasinghe 2003: 781). Orakhelashvili (2002: 684) tako pravi, da sodba ICJ v primeru *Arrest Warrant of 11 April 2000*

v splošnem podpira progresiven trend zavračanja imunitete države v primerih resnih kršitev človekovih pravic in humanitarnega prava /.../, pozitivno sporočilo v ozadju pa je, da kakršenkoli bodi uraden položaj oseb, ki so zakrivile resne kršitve človekovih pravic in humanitarnega prava, se jim lahko sodi pred tujimi sodišči in le v zelo omejenem številu primerov lahko posameznikova uradna funkcija odloži, ampak nikakor pa ne prepereč, sodne obravnave teh zločinov.

Sodna praksa nacionalnih sodišč nazorno priča, da četudi so bivši ali trenutni državni uslužbenci upravičeni do imunitete *ratione materiae* za svoja uradna dejanja, njihova funkcionalna imuniteta pred jurisdikcijo tujih sodišč ne predstavlja ovire sodnemu postopku, če je obravnavana oseba obtožena mednarodnega zločina.²⁹¹ Četudi soočen s to izjemo,

²⁸⁷ Res, da se dotični primer ukvarja z vprašanjem imunitet zunanjega ministra, a glede na to, da slednji skupaj z drugimi visokimi predstavniki države uživa pravni status praktično identičen tistemu diplomatskih agentov, lahko povlečemo določene vzporednice relevantne za našo temo.

²⁸⁸ »Oseba ne uživa kazenske imunitete po mednarodnem pravu v lastni državi ter ji je posledično lahko sodijo sodne instance te države v skladu z relevantnimi pravili notranjega prava.« (Ibid.).

²⁸⁹ »Pod pogojem, da ima pristojnost po mednarodnem pravu, lahko sodišče države sodi nekdanjemu Ministru za zunanje zadeve tuje države (enako velja za diplomatske agente, op. BP) za dejanja, storjena pred ali po njegovem mandatu, kot tudi za zasebna dejanja, storjena med mandatom« (Ibid.).

²⁹⁰ Meddržavno sodišče kot primer navaja ICTY in ICTR, ustanovljenima s strani Varnostnega sveta OZN, ter ICC, ustanovljenega z Rimsko konvencijo leta 1998, in še posebej izpostavlja 27.(2) čl. njegovega Statuta (*Arrest Warrant of 11 April 2000* (Democratic Republic of the Congo v. Belgium), 2002 *ICJ* 3 (14. 2.) str. 22, 61. odst.).

²⁹¹ Pravno podlago daje pravilo občega običajnega mednarodnega prava, ki ne priznava funkcionalne imunitete za dejanja mednarodnih zločinov, torej v primerih zločina genocida, zločinov proti človeštvu, vojnih zločinov, mučenja (Cassese (2002: 684) dodaja tudi resne zločine mednarodnega in s strani države sponzoriranega terorizma). Dejanja, ki jih v uradni funkciji stori državni uslužbenec, se pripisejo državi v imenu katere je storilec deloval, vključujejo pa tudi kazenska odgovornost posameznika. Torej, za ta hudodelstva so obstaja odgovornost države ter kazenska odgovornost posameznika. Cassese (2002: 870-4) obstoj norme občega običajnega mednarodnega prava, ki onemogoča sklicevanje na funkcionalno imuniteto v primeru mednarodnih zločinov tudi pri obravnavi pred sodišči držav, dokazuje z obširnimi seznamom primerov iz notranje sodne

diplomatski agent uživa nedotakljivost in imuniteto pred sodnim postopkom na tujih nacionalnih sodiščih na osnovi mednarodnih pravil imunitete *ratione personae*, a le dokler ne zapusti svojega uradnega položaja (Cassese 2002: 684).²⁹² Če je diplomatski agent osumljen vpletenosti v zločin po notranjem pravu ali celo v mednarodni zločin, ga država sprejemnica kljub temu ne more aretirati ali zaslišati (de Than in Shorts 2003: 61). Torej, čeprav je obtožen mednarodnih zločinov, je diplomatski agent upravičen do osebnih imunitet ter tako nedotakljiv in imun pred sodnim preganjanjem (Cassese 2003: 271). Nacionalna sodišča tako v primerih sojenja mednarodnih zločinov niso obvezana k upoštevanju funkcionalne imunitete, na katero se osumljenec morda sklicuje, a sklicevanje obtoženca na osebno oziroma diplomatsko imuniteto veže sodišče k spoštovanju le te, pod pogojem, da jo na ozemlju dotične države uživa²⁹³ (Cassese 2003: 321-2). A v trenutku, ko agent države zapusti svojo funkcijo in tako ne uživa več osebne imunitete, je lahko proti njemu sprožen sodni postopek za katerikoli mednarodni zločin, ki ga je bil storil med časom na funkciji ali pred njim (Cassese 2003: 273).

Skratka, na osnovi univerzalne jurisdikcije, dejstvo, da se zločin ni zgodil na teritoriju države foruma, s strani ali proti njenemu državljanu, ne predstavlja ovire sodnega postopka s strani sodnih oblasti dotične države (Broomhall 2003: 106). Podpora koncept nedvomno črpa iz same logične osnove mednarodnega kazenskega prava, tj. da so resni zločini stvar mednarodne skupnosti kot celote. A po drugi strani praktične ovire, kot so (a) problem zbiranja dokazov in preiskav na kraju zločina, (b) varovanje prič in žrtev, (c) težavnost izročitve osumljenca, (č) možnost zavračanja sodelovanja države, na ozemlju katere je bil zločin storjen, (d) finančni stroški ter (e) spornost same doktrine, nedvomno negativno vplivajo na naklonjenost nacionalnih oblasti sodnemu preganjanju kršitev mednarodnopравnih prepovedi na osnovi obravnavane doktrine univerzalen jurisdikcije (Broomhall 2003: 105-26).

6. 3. 3. 2. Mednarodna sodišča

»Ker imuniteta države in diplomatskih agentov izvira iz ideje enakopravnosti držav, in ker so imunitete podeljene za potrebe horizontalnih meddržavnih odnosov, gre sklepati, da se

prakse, resolucij Generalne skupščine OZN ter sodnih odločitev ICTY, ki obravnavajo 7. čl. Statuta Mednarodnega vojaškega tribunala v Nürnbergu in 7.(2) čl. Statuta ICTY kot normo občega običajnega mednarodnega prava.

²⁹² Wirth (2002: 888) zagovarja priznavanje imunitete *ratione personae* tudi v primeru mednarodnih zločinov. Kot pravi, je ena najvišjih vrednot v hierarhiji mednarodnega prava ohranjanje mednarodnega miru. Imuniteta *ratione personae*, ki varuje funkcionarje države, ki slednjo predstavljajo v njenih mednarodnih odnosih, »pomaga ohranjati sposobnost države prispevati k ohranjanju mednarodnega in notranjega miru« (Wirth 2002: 888).

²⁹³ V primeru diplomatskih agentov je to država akreditacije oziroma tranzita. Glej zgoraj str. 4.

nanje ni možno sklicevati pred mednarodnimi sodišči« (Akande 2004: 415-6).²⁹⁴ Načelo osebne nedotakljivosti in diplomatske imunitete omejuje le jurisdikcijo države sprejemnice in držav tranzita ter tako nima *erga omnes* učinka, zato je so diplomatski agenti lahko subjekt kazenskega sodnega procesa pred določenimi mednarodnimi kazenskimi sodišči (Värk 2003: 118). Tako je tudi Meddržavno sodišče v primeru *Arrest Warrant of 11 April 2000* prišlo do zaključka, da se na imunitete po mednarodnem pravu ni mogoče sklicevati pred mednarodnimi kazenskimi sodišči.²⁹⁵ K zaključkom Meddržavnega sodišča Akande (2004: 416-8) dodaja, da morajo mednarodna sodišča ob tem zadovoljiti dva temeljna pogoja, in sicer (a) mora instrument, ki je ustvaril sodišče, izrecno ali implicitno odstraniti relevantne imunitete,²⁹⁶ ter da mora (b) biti mednarodnopravno obvezujoč za državo²⁹⁷ obtoženega

²⁹⁴ Kot pravi Gaeta (v Cassese, Gaeta in Jones 2002: 991):

Po mednarodnem pravu so posamezniki upravičeni do uživanja osebnih imunitet vis-à-vis oblastem države, v kateri so pooblašeni za izvajanje svoje uradne funkcije /.../. Očitno je, da se na te imunitete ne morejo zanašati pred Mednarodnim kazenskim sodiščem /in pred ostalimi mednarodnimi sodišči/, torej te ne preprečujejo izvajanje pristojnosti sodišča.

²⁹⁵ Na tem mestu se lahko zopet navežemo na Wirtha (glej zgoraj opombo 292), ki k svojemu opravičevanju imunitete *ratione personae* v primerih univerzalne jurisdikcije nacionalnih sodišč dodaja, da je po drugi strani odsotnost vsakršnih imunitet pred mednarodnimi kazenskimi sodišči opravičena, saj obstaja manjši dvom legalnosti in pravičnosti sodnih postopkov, ter da za mednarodnimi sodišči stoji veliko število držav, ki predstavljajo močnejši dejavnik odvratanja od nasilnih reakcij države oziroma njenih oblastnikov, ki jih sodni proces neposredno zadeva (Wirth 2002: 889).

²⁹⁶ Prvo mednarodno kazensko sodišče, Mednarodno vojaško sodišče v Nürnbergu, ter vsa nadaljnja so v svojih statutih zavrnila vpliv uradnega položaja obtoženega na njegovo individualno odgovornost. Glej:

- 7. čl. Statuta Mednarodnega vojaškega sodišča v Nürnbergu (*Charter of the International Military Tribunal* sprejet v Londonu, 8. 8. 1945, kot dodatek sporazuma *Prosecution and Punishment of the Major War Criminals of the European Axis* podpisanega s strani ZDA, Velike Britanije, Sovjetske Zveze in začasne vlade Francije. Dostopen na <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/imt/proc/imtconst.htm> (13. 3. 2005)),
- 6. čl. Statuta Mednarodnega vojaškega sodišča za daljni vzhod (*Charter of the International Military Tribunal for the Far East* v skladu z Moskovsko deklaracijo izdan 19. 1. 1946 s strani Vrhovnega poveljnika zavezniških sil generala Douglasa MacArthurja. Dostopen na <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/imtfech.htm> (13. 3. 2005)),
- 7.(2) čl. Statuta ICTY (*Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia* sprejet v New Yorku, 25. 5. 1993 z res. 827 Varnostnega sveta ZN; datum zadnje spremembe je 19. 5. 2003. Dostopen na <http://www.un.org/icty/basic/statut/stat11-2004.htm> (13. 3. 2004)),
- 6.(2) čl. Statuta ICTR (*Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda* sprejet v New Yorku, 8. 11. 1994 z res. 955 Varnostnega sveta ZN; datum zadnje spremembe je 27. 10. 2003. Dostopen na <http://www.ictor.org/ENGLISH/basicdocs/statute.html> (13. 3. 2004)),
- 6.(2) čl. Statuta Posebnega sodišča za Sierra Leone (*Statute of the Special Court for Sierra Leone* sklenjen v Freetownu, 16. 1. 2002 na osnovi sporazuma med ZN in vlado Sierra Leone; datum zadnje spremembe je 15. 7. 2002. Dostopen na <http://www.sc-sl.org/scsl-statute.html> (13. 3. 2004)) in
- 27.(1) čl. Rimskega statuta ICC (*Rome Statute of the International Criminal Court* sklenjen v Rimu, 17. 7. 1997 na Diplomatski konferenci ZN o ustanovitvi Mednarodnega kazenskega sodišča; v veljavo je stopil 1. 7. 2002 in do 19. 8. 2005 ga je ratificiralo 99 držav (United Nations 2005: XVIII - 10). 2187 UNTS 3.).

Sicer se v večini sodnih primerov pred mednarodnimi sodišči na imuniteto nikoli niso sklicevali za izpodbijanje pristojnosti sodišča, temveč kot obrambo pred potencialno odgovornostjo za domnevna hudodelstva (Värk 2003: 118-9).

²⁹⁷ Ustanovni instrument, tj. statut mednarodnega kazenskega sodišča, je za državo pravno obvezujoč, če sodišče, kot se je to zgodilo v primeru ICTY in ICTR, ustanovi Varnostni svet Združenih narodov, katerega odločitve so

agenta.²⁹⁸ Če sta izpolnjena ta dva predpogoja, drugi je bil vse do 1. 7. 2002²⁹⁹ še posebej težko zadovoljiv, potem ni razloga, zakaj diplomatskemu agentu dotično mednarodno sodišče ne bi smelo soditi za mednarodne zločine, ki spadajo pod njegovo jurisdikcijo.

6. 3. 3. Mednarodno kazensko sodišče

Mednarodno kazensko sodišče (ICC - *International Criminal Court*) je pristojno za sojenje osumljenim zločina genocida, hudodelstev proti človeštvu, vojnih zločinov in agresije,³⁰⁰ in sicer v primerih, ko nacionalni sodni sistemi ali ne bodo zmožni ali ne bodo pripravljeni osumljencu soditi sami.³⁰¹ V skladu z 12. čl. Rimskega statuta lahko sodišče izvaja svojo pristojnost, če je država, na ozemlju katere je bilo storjeno kaznivo dejanje, ali država, katere državljan je obtožen kaznivega dejanja, pogodbenica Rimskega statuta. Država, ki ni pogodbenica Statuta, lahko povsem samovoljno sprejme pristojnost ICC za specifično dejanje kaznivo po njegovem Statutu.

Glavna značilnost sodišča je njegova, že zgoraj omenjena, komplementarna pristojnost. V skladu s preambulo in 1. členom Statuta ICC dopolnjuje kazenske jurisdikcije držav, nadalje pa je zadeva dopustna za obravnavo pred ICC v skladu s 17. čl. Statuta le, če država, ki sicer ima pristojnost nad dotičnim primerom, ni pripravljena ali dejansko ni zmožna izvesti preiskave ali pregona. Torej je tehtnica na strani države, saj ima ta možnost, da sama poskrbi za sodno preiganjanje določenega zločina nad katerim ima jurisdikcijo. A če ICC obravnava dotično preiskavo in sodni postopek kot nezadovoljiv, lahko v skladu s 17. čl. Statuta sproži mednarodni sodni postopek, kljub temu da je notranji sodni postopek že bil pravno-veljavno izpeljan oziroma je v teku (Sarooshi 1999: 395). Ta komplementarnost ima pomemben neposreden učinek na nacionalno prakso, in sicer daje iniciativo nacionalnim oblastem, da raziščejo in sodijo domnevnim zločinom storjenim na njihovem ozemlju oziroma s strani njihovih državljanov, ter da to storijo učinkovito in z obzirom na načela nepristranskosti in pravičnosti (Broomhall 2003: 83).

Diskusijo glede vloge diplomatske imunitete v režimu Rimskega statuta smo razdelili na dva dela, in sicer (a) predaja osumljencev na zahtevo sodišča ter (b) sodni postopek pred ICC.

po 25. čl. oziroma še posebej po VII. Poglavju Ustanovne listine OZN obvezujoče za vse države članice, ali če država postane pogodbenica ustanovne pogodbe mednarodnega sodišča (primer Statut ICC), nakar so njena določila glede imunitet mednarodnopravno obvezujoča za države pogodbenice, medtem ko pravice do mednarodne imunitete uslužbencev tretjih držav na osnovi 34. čl. DKPP ne morejo biti odvzete.

²⁹⁸ Posledično to pomeni, da diplomatski agent države pošiljateljice, katere statut mednarodnega sodišča pravno ne obvezuje, uživa pred dotičnim sodiščem osebno imuniteto.

²⁹⁹ Datum vstopa v veljavo Rimskega statuta Mednarodnega kazenskega sodišča.

³⁰⁰ 5. čl. Rimskega statuta ICC.

³⁰¹ 17. čl. Rimskega statuta ICC.

6. 3. 3. 3. 1. Predaja osumljenecv Mednarodnemu kazenskemu sodišču

V notranjem pravu so ponavadi podani naslednji razlogi za prepoved predaje lastnega državljana tujemu sodnemu sistemu, in sicer: (a) nacionalni sodniki so naravni sodniki, (b) država mora zaščititi lastne državljane, ter (c) da bi lahko bil kot tujec objekt predsodkov (Schabas 2001: 111). A nobeden od naštetih razlogov ne vzdrži v primeru ICC, še posebej ker imajo v skladu z načelom komplementarnosti države pogodbenice prve možnost soditi svojemu državljanu. Prav tako se država ne sme sklicevati na določila notranjega prava, na primer na prepoved predaje lastnih državljanov, kot opravičilo za neizpolnjevanje svojih dolžnosti, ki izvirajo iz mednarodnega (pogodbenega) prava.³⁰² Nadalje, ker diplomatski agenti po mednarodnem pravu v lastni državi ne uživajo diplomatske imunitete, se država pogodbenica ne more sklicevati na slednjo kot razlog za zavrnitev predaje lastnega državljana Sodišču po 89. čl. Rimskega statuta.

Po drugi strani pa 98. čl. Statuta ICC določa, da Mednarodno kazensko sodišče ne sme nadaljevati z zahtevo za predajo ali zahtevo za pomoč, ki bi od zaprosene države zahtevala, da ravna neskladno s svojimi mednarodnopravnimi obveznostmi glede imunitete države ali diplomatske imunitete osebe ali premoženja tretje države, razen če lahko ICC vnaprej zagotovi sodelovanje te tretje države in njeno odpoved imuniteti. Torej, država sprejemnica ali država tranzita ne more biti prisiljena v predajo diplomatskega agenta, saj bi to bilo v nasprotju z njenimi mednarodnopravnimi obveznostmi, oziroma od ICC se celo pričakuje, da dotične države pred takšno zahtevo sploh ne bo postavil.

Tako osebna nedotakljivost osumljenca po diplomatskem pravu resno ovira začetek sodnega procesa pred ICC le v primeru, ko država pošiljateljica ni pogodbenica Statuta in posledično v predajo osumljenca ni obvezana, in ko na osnovi njegovega diplomatskega statusa tudi država sprejemnica in tranzitne države ne morejo biti prisiljene delovati neskladno z mednarodnim diplomatskim pravom in osumljenega diplomata predati ICC.

6. 3. 3. 3. 2. Sodni postopek pred Mednarodnim kazenskim sodiščem

Ko se osumljenec nahaja v priporu ICC, v skladu z 2. odstavkom 27. člena Statuta ne uživa nikakršnih imunitet ali posebnih pravil postopka, povezanih z uradnim položajem osebe, bodisi po notranjem bodisi mednarodnem pravu, ki bi ovirala izvajanje jurisdikcije sodišča nad takšno osebo. »Rimski statut kot novejši in specialnejši, zlasti pa jezikovno in teleološko nedvoumen mednarodnopravni dokument omejuje /.../ Dunajsko konvencijo o diplomatskih odnosih iz leta 1961« (Zagorac 2003: 133) ter vse ostale konvencije sodobnega diplomatskega

³⁰² 27. čl. DKPP.

prava, a le za države pogodbenice Rimskega statuta. Skratka, uraden položaj osebe, vključujoč diplomatsko funkcijo, ne predstavlja procesno-pravne ovire sodnemu postopku pred ICC, a diplomatska imuniteta, kot smo videli zgoraj, otežuje njegovo predajo sodišču (Sarooshi 1999: 392-3).

Mednarodno pravo se je nagnilo v smer vse večje kriminalizacije, kar je jasno razvidno v ustanavljanju mednarodnih sodišč ter sprejemanju načela univerzalne in realne jurisdikcije (Meron 1998: 27), kot tudi v dejstvu, da je v svojo sklepno listino Rimska konferenca vključila resolucijo o »zločinih pogodb,« s katero je revizijski konferenci priporočila vključitev zločinov terorizma in zločinov povezanih z nedovoljenimi drogami v spekter hudodelstev, za katere je pristojno Mednarodno kazensko sodišče (Schabas 2001: 28). In prav slednje morda predstavlja možnost, da bi sodišče postalo bolj uporabno v primerih prestopkov s strani diplomatov, saj se terorizem in tihotapljenje mamil pogosteje najdetata med izrabami diplomatske imunitete kot morda ostali mednarodni zločini, za katere je ICC pristojen.

Najpomembnejši učinek ICC ni dejavnik zastraševanja oziroma odvracanja od omenjenih oblik izrabe diplomatskega statusa, za katere ima sodišče imelo pristojnost, ali njihovo kaznovanje. Na prvo mesto bi najverjetneje lahko postavili vlogo določanja univerzalnih standardov, njihovo vključitev v pravne sisteme posameznih držav ter »povabilo« slednjim k preiskavi in pristnemu sodnemu preganjanju osumljencev, tudi tistih z diplomatskim statusom, ki jih v nasprotnem primeru čaka mednarodni sodni postopek pred Mednarodnim kazenskim sodiščem (Popovski 2000: 418).

6. 3. 4. Odgovornost države pošiljateljice

Kot je leta 1925 v primeru *Spanish Zone of Morocco Claims Case* izjavil sodnik Huber (v McCorquodale in Dixon 2003: 403), je odgovornost »neizogibna sestavina pravice« in »vse pravice mednarodnega karakterja vključujejo mednarodno odgovornost.« Privilegiji in imunitete diplomatske misije in njenega osebja pripadajo in so v neposredno korist državi pošiljateljici.³⁰³ V zameno le ta nosi mednarodno odgovornost za vsa dejanja, ki jih imuniteta pokriva, vključno s tistimi, ki jih po splošnem mednarodnem pravu subjektu morda ne bi bilo mogoče pripisati (Dembinski 1988: 155-6).³⁰⁴ Dembinski (1988: 156) pravi, da država

³⁰³ Glej zgoraj str. 4.

³⁰⁴ Pri ravnanju posameznika, ki se po mednarodnem pravu pripisuje državam, gre v večini primerov za ravnanja preko državnih organov, predvsem za pravne posle in ostala pravna ravnanja (Andrassy 1978: 308). V skladu s 4. čl. Osnutka členov o odgovornosti držav za mednarodna protipravna dejanja (v nadaljevanju Osnutek - *Draft articles on Responsibility of States for internationally wrongful acts*. Sprejet v Ženevi, 3. 8. 2001 na 53. zasedanju Komisije za mednarodno pravo. Objavljeno v Report of the International Law Commission on the work of its Fifty-third session, 23 April - 1 June and 2 July - 10 August 2001; dostopno na <http://www.un.org/>

pošiljateljica nosi mednarodno odgovornost ne samo za uradna dejanja osebja misije, temveč je poleg njih odgovorna za zasebna dejanja tako osebja misije kot članov njihovih družin, saj odgovornost obstaja tudi v primeru izrabe pravic, med katere spadajo diplomatske imunitete in privilegiji. Domala neomejena imuniteta osebja diplomatskih misij dobi s sorazmerno povečano mednarodno odgovornostjo države pošiljateljice svojo protiutež. Slednje deloma pojasnjuje, zakaj so lahko diplomatske imunitete širše kot tiste, običajno podeljene subjektom mednarodnega prava, in pokrivajo tudi dejanja, ki tem subjektom ne morejo biti pripisana (Dembinski 1988: 156).

V široko in kompleksno mednarodnopravno temo odgovornosti držav se v pričujoči nalogi ne želimo spuščati globlje. Vseeno pa je za našo analizo mehanizmov urejevanja izrabe diplomatskih imunitet in privilegijev bistveno poudariti, da zgoraj orisana razmerja predstavljajo možnost klicanja na odgovornost države pošiljateljice in zahtevanje odprave posledic škode protipravnega dejanja, in sicer vsaj za uradna dejanja, ki jih lahko brez pomislekov pripišemo državi pošiljateljici.

Sredstva za uveljavljanje odgovornosti države oziroma »odpravljanja posledic« (angl. *reparations*) protipravnega dejanja, ki jih predvideva Osnutek členov o odgovornosti držav za mednarodna protipravna dejanja (v nadaljevanju Osnutek),³⁰⁵ so vzpostavitev prejšnjega stanja,³⁰⁶ povrnitev škode³⁰⁷ in zadoščenje.³⁰⁸ Dogovor o načinu uveljavljanja odgovornosti se doseže s posluževanjem sredstev mirnega reševanja sporov.³⁰⁹ K tem pa gre dodati, kot predvideva tudi 49. čl. Osnutka, protiukrepe oziroma ukrepe samopomoči,³¹⁰ s katerimi se želi dotično državo prisiliti v izpolnjevanje njenih obveznosti.

law/ilc/reports/2001/2001report.htm (15. 7. 2005)) se med drugim predpostavlja delovanje kateregakoli organa države kot dejanje države po mednarodnem pravu, ne glede na funkcije, ki jih opravlja, položaja znotraj organizacije države ali njegove narave kot organa osrednje oblasti države (primerjaj še 5-11. čl. Osnutka).

³⁰⁵ Glej prejšnjo opombo.

³⁰⁶ 35. čl. Osnutka. Seveda pod pogojem, da je vzpostavitev prejšnjega stanje mogoča oziroma v primerjavi z odškodnino ne predstavlja nesorazmerno velikega bremena odgovorni državi.

³⁰⁷ 36. čl. Osnutka.

³⁰⁸ 37. čl. Osnutka. Z namenom odpravljanja moralne škoda se daje zadoščenje, ki oškodovancu popravlja občutek, da mu je bila storjena krivica. Gre za opravičila, izraze obžalovanja, priznanja krivde ali kakšne druge primerne oblike.

³⁰⁹ V skladu s 33. čl. Ustanovne listine ZN pod sredstvi mirnega reševanja sporov razumemo pogajanja, anketo oziroma preiskavo, posredovanje, spravo, poravnavo, razsodništvo (arbitraža), sodno rešitev in obračanje na regionalne institucije ali dogovore ter sredstva reševanja sporov v okviru OZN.

³¹⁰ Namen tako imenovanih represalij je drugo državo prisiliti k prekinitvi protipravnega delovanja ali pridobiti zadoščenje, in sicer s protiukrepi, ki so sami po sebi morda protipravni. Vendar pa je protipravnost v primeru represalij na podlagi posebnega pravila mednarodnega prava izključena (Malanczuk 1997: 371-2). Posebna vrsta represalij je retaliacija, ki pomeni uporabo enakih protiukrepov kot odgovor na protipravne ukrepe druge države (Andrassy 1978: 555). Od represalij se razlikuje retorzija, ki pomeni vrnitev nekega mednarodnopravno dopustnega, a neprijaznega oz. nevljudnega ukrepa s primernim protiukrepom, ki ne predstavlja kršitve mednarodnega prava in pogodbenih obveznosti (Degan 2000: 813). Po slednjem protiukrepu se postopa tudi in predvsem v diplomatskih odnosih, najpogosteje ko prizadete države na izgon svojih diplomatov recipročno

Skratka, obstajajo izrabe diplomatskih privilegijev in imunitet,³¹¹ za katere je odgovorna država pošiljateljica in ne diplomatski agent, oziroma sta pravno odgovorna oba. V primerih, ko je diplomatski agent upravičen do funkcionalne imunitete in se protipravno dejanje lahko pripiše državi pošiljateljici, dovoljujejo restriktivnejša pravila imunitete države³¹² in notranji pravni redi držav tožbo države pošiljateljice,³¹³ ki jo lahko posameznik sproži v skladu s njenimi notranje-pravnimi pravili in zahteva odškodnino za škodo storjeno s protipravnim ravnanjem dotične države (Andrassy 1978: 357; Denza 1998: 271).³¹⁴ Mehanizem vlaganja zahtevka proti državi pošiljateljici, se lahko uporabi le v primerih, ko se dejanje, ki je osnova spora, lahko pripiše državi pošiljateljici, torej le za sporna dejanja, storjena pri opravljanju funkcij diplomata. Alternativa najverjetneje ni na mestu glede zasebnih dejanj ali dejanj članov družine diplomata.

Po drugi strani država v praksi nemalokrat povsem neuradno sprejme odgovornost za protipravna dejanja svojih diplomatov, ko pristane v plačilo odškodnin *ex gratia*. Te se zdijo v primerih diplomatskih agentov še posebej uporabne, saj ne za državo pošiljateljico ne za njenega agenta ne nosijo pravnih posledic kot takšnih, le finančne. Oškodovanec pa prejme denarno odškodnino, kar je seveda več kot lahko le upa po večini ostalih mehanizmov urejanja izrab diplomatskih privilegijev in imunitet, ki so bili predmet obravnave te diplomske naloge.

odgovarjajo z enakimi ukrepi proti dotični državi in na ta način pokažejo, da se določena obtožba obravnava kot lažna in sredstvo *persona non grata* v danem primeru za nepravilnega (Nick 1997: 196). Omenili smo tudi že odtegnitev finančne pomoči državi kot posledica ponavljajočih ali hudih izrab diplomatskega statusa, in sicer glej zgoraj opombo 242 in primer Makharadze pod opombo 207.

³¹¹ Med te bi lahko šteli predvsem politične izrabe. Glej zgoraj str. 4.

³¹² Glej zgoraj opombo 76.

³¹³ 26. čl. Ustave RS (Sprejeta v Ljubljani, 23. 12 1991 s strani Skupščine Republike Slovenije; datum zadnje spremembe 23. junija 2004. *Ur. l. RS*, št. 33/91-I, 42/97, 66/2000, 24/03 in 69/04. Dostopna na http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/ustava/ustava.html (26. 8. 2005)) določa, da ima vsakdo pravico »do povračila škode, ki mu jo v zvezi z opravljanjem službe ali kakšne druge dejavnosti državnega organa, organa lokalne skupnosti ali nosilca javnih pooblastil s svojim protipravnim ravnanjem stori oseba ali organ, ki tako službo ali dejavnost opravlja.« »/O/dškodninska odgovornost oblasti za škodo, ki jo povzročijo njeni organi ali uslužbenci, /se.../ v pretežni meri rešuje z instituti s civilnopravnega področja« dotične države (Bukovec 2005: 43).

³¹⁴ Tako je v primeru tožbe *Heirs of Pierre S v. Austria* avstrijsko visoko sodišče odločilo, da je Avstrija dolžna plačati odškodnino za nenamerni uboj francoskega veleposlanika v Jugoslaviji s strani avstrijskega veleposlanika na lovu, ki je po mnenju sodišča predstavljal del veleposlanikove funkcije predstavljanja države (Denza 1998: 34-35).

7. Zaključek

V delu pred vami smo nakazali, da je diplomatsko pravo globoko zakoreninjeno področje mednarodnega prava, katerega glavni vir je dolgoletna praksa držav, ki je svoj izraz našla v obsežnih ter bolj ali manj vsesplošno sprejetih mednarodnih konvencijah. Načela diplomatske nedotakljivosti in imunitet, ki omejujejo notranjo suverenost držav sprejemnic, smo podrobneje spoznali s preučevanjem treh, za naše delo temeljnih pravnih virov, to so DKDO, KSM in DKPD. Kot zastavljeno, smo analizirali obseg zločinov storjenih s strani diplomatskih agentov in prišli do zaključka, da ne njihova narava ne obseg, temveč zanašanje na imuniteto kot sredstvo izmikanja odgovornosti predstavlja glavno izrabo diplomatskih imunitet in privilegijev.

Izpolnili smo tudi osrednji zastavljen cilj naloge, to je identifikacija in ovrednotenje mehanizmov, ki so v skladu s sodobnim diplomatskim pravom na voljo za urejevanje izrabe osebne nedotakljivosti in imunitet diplomatskega agenta. Vsaj v teoriji diplomatsko pravo ustvarja režim mehanizmov, katerih osnovni namen je, da izraba diplomatskih privilegijev in imunitet ne ostaja brez posledic. A realnost nakazuje drugačno sliko. Otežene okoliščine sodnega preganjanja diplomata v njegovi domovini in očiten odpor države pošiljateljice pred prepuščanjem lastnih agentov jurisdikciji države sprejemnice, združena z vedno prežečo nevarnostjo recipročnih protiukrepov s strani države pošiljateljice in s strahom negativnega vpliva na celoten spekter odnosov med državama, skupaj vodijo v razmere, v katerih se posamezniki lahko skrijejo za zaveso svojega diplomatskega statusa ter se tako izognejo posledicam svojih protipravnih dejanj.

Na tem mestu gre tudi še enkrat poudariti, da so odnosi med državo gostiteljico in državo pošiljateljico kočljivejši kot običajni odnosi med sprejemnico in pošiljateljico v njihovih bilateralnih odnosih. Država gostiteljica je pri postopanju ob izrabah diplomatskega statusa bolj omejena, saj ji DKPD kot državi sprejemnici namenja manj pravic kot bi ji morda pripadale. A po drugi strani ima, kljub tej omejitvi, obravnavana situacija tudi svojo prednost, tj. prisotnost tretjega, mednarodne organizacije, ki lahko, še posebej v primerih resnih izrab diplomatskega statusa in drugih vrst nesoglasij, deluje kot posrednik pri njihovem reševanju.

Kljub vsemu moramo zaključiti, da so možnosti urejanja izrab po sodobnem diplomatskem pravu omejene, ne toliko številčno kot predvsem po svoji učinkovitosti. A po drugi strani predstavljeni upravni ukrepi nakazujejo svoj potencial omejevanja obsega izrabe diplomatskih privilegijev in imunitet, kar smo delno potrdili z empiričnimi podatki in očitno odsotnostjo večjih negativnih vplivov na odnose med državo pošiljateljico in državo sprejemnico.

V primeru hudih kršitev temeljnih človekovih pravic oziroma mednarodnih zločinov, diplomatska imuniteta v določeni meri vzdrži pritisk mednarodne skupnosti in samih načel mednarodnega prava, ki zahtevajo kaznovanje storilcev, ne glede na njihov uraden status. Upanje na sodno preganjanje, v primerih resnih kršitev temeljnih človekovih pravic s strani diplomatskih agentov, lahko tako položimo na pleča na nepristranskih sodnih procesov pred Mednarodnim kazenskim sodiščem. Slednje, pod pogojem razširitve njegove prostorske pristojnosti s pridružitvijo držav, ki se trenutno še nahajajo izven obligacij njegovega Statuta, ter ob razširitvi vsebinske pristojnosti sodišča, nedvomno predstavlja enega bolj obetajočih mehanizmov sodnega preganjanja najhujših vrst zločinov storjenih s strani diplomatskega agenta.

A glavnina izrab diplomatskih privilegijev in imunitet je milejše narave, daleč proč od zločinov genocida, hudodelstev proti človeštvu ter vojnih zločinov. V večini primerov gre za dejanja ranga manjših tatvin ter prometnih nesreč in prekrškov. Za slednje se zdijo najpreprostejše rešitve najprimernejše. V mislih imamo sredstvo informiranja vodij misij, ki po potrebi sproži notranje disciplinske ukrepe, ki, v primerih ponavljajočih se kršitev pravnega reda države sprejemnice, največkrat privedejo do samoiniciativnega, lahko bi tudi rekli »tihega« odpoklica diplomata s strani države pošiljateljice. Seveda se stvari malce zapletejo, ko je v igri več kot le ponos države sprejemnice in potrpljenje voznikov. A tudi ko so oškodovani konkretni posamezniki, se zdi preprosta rešitev spora, tj. z dogovorom o *ex gratia* plačilu odškodnine, najboljša za vse vpletene. Če seveda ne gre za resnejše oblike prestopkov, bo takšna rešitev v večini primerov zadovoljila tako odgovorno osebo, ki se bo izognila očrnitvi imena in priznanju vsake krivde, kot tudi in predvsem oškodovanca, ki mu bo prihranjena dolga in najverjetneje neplodna pot iskanja zadoščenja skozi labirint ostalih v našem delu obravnavanih mehanizmov urejanja izrab diplomatskih imunitet in privilegijev.

8. Viri

8. 1. Primarni viri

Charter of the United Nations (San Francisco, 26. 6. 1945). 1 *UNTS* xvi. Dostopno tudi na <http://www.un.org/aboutun/charter/> (12. 1. 2005).

Charter of the International Military Tribunal (London, 8. 8. 1945). Dostopen na <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/imt/proc/imtconst.htm> (13. 3. 2005).

Charter of the International Military Tribunal for the Far East (19. 1. 1946). Dostopen na <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/imtfech.htm> (13. 3. 2005).

Convention on Special Missions (New York, 8. 12. 1969). 1400 *UNTS* 231.

Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations (New York, 13. 2. 1946). 1 *UNTS* 15.

House of Commons - Foreign Affairs Committee (1984) Abuse of diplomatic immunities and privileges: first report from the Foreign Affairs Committee with an annex; together with the proceedings of the Committee; minutes of evidence taken on 20 June, and 2 and 18 July in the last session of Parliament; and appendices. Dostopno na http://www.bopcris.ac.uk/img1984/ref1410_1_1.html (12. 10. 2004).

International Court of Justice (1951) Haya de la Torre (Colombia v. Peru). *Reports of Judgements, Advisory Opinions and Orders*, 71 (13. 6. 1951).

International Court of Justice (1979) Case Concerning United States Diplomatic and Consular Staff in Teheran (United States of America v. Iran). *Reports of Judgements, Advisory Opinions and Orders*, 7 (15. 12. 1979).

International Court of Justice (1980) Case Concerning United States Diplomatic and Consular Staff in Teheran (United States of America v. Iran). *Reports of Judgements, Advisory Opinions and Orders*, 3 (23. 5. 1980).

International Court of Justice (2002) Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium). *Reports of Judgements, Advisory Opinions and Orders*, 3 (14. 2. 2002).

Odločba Ustavnega sodišča RS št. Up-547/02, Odločba o razveljavitvi sodb Vrhovnega in upravnega sodišča ter vrnitvi zadeve Upravnemu sodišču v novo odločanje, *Ur. l. RS*, št. 108/2003 (7. 11. 2003).

Report of the International Law Commission on the work of its Fifty-third session, 23 April - 1 June and 2 July - 10 August 2001. Official Records of the General Assembly, Fifty-sixth session, Supplement No. 10 (A/56/10). Dostopno na <http://www.un.org/law/ilc/reports/2001/2001report.htm> (15. 7. 2005).

Rome Statute of the International Criminal Court (Rim, 17. 7. 1998). 2187 *UNTS* 3.

Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda (New York, 8. 11. 1994). Dostopen na <http://www.ictt.org/ENGLISH/basicdocs/statute.html> (13. 3. 2004).

Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (New York, 25. 5. 1993). Dostopen na <http://www.un.org/icty/basic/statut/stat11-2004.htm> (13. 3. 2004).

Statute of the International Law Commission (New York, 21. 11. 1947). Dostopen na <http://www.un.org/law/ilc/texts/statufra.htm> (16. 6. 2005).

Statute of the Special Court for Sierra Leone (Freetown, 16. 1. 2002). Dostopen na <http://www.sc-sl.org/scsl-statute.html> (13. 3. 2004).

United Nations (2005) Status of Multilateral Treaties deposited with the Secretary-General. Dostopno na <http://untreaty.un.org/ENGLISH/bible/englishinternetbible/Bible.asp> (19. 8. 2005).

United Nations Conference on Diplomatic Intercourse and Immunities, Vienna 2 March – 14 April 1961. *Official Records*, Vol. I; UN Doc. A/Conf.20/14.

United Nations Conference on Diplomatic Intercourse and Immunities, Vienna 2 March – 14 April 1961. *Official Records*, Vol. II; UN Doc. A/Conf.20/14/Add.1.

Ustava Republike Slovenije, *Ur. l. RS*, št. 33/91-I, 42/97, 66/2000, 24/03 in 69/04. Dostopna na http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/ustava/ustava.html (26. 8. 2005).

Vienna Convention on Diplomatic Relations (Dunaj, 18. 4. 1961). 500 *UNTS* 95.

Vienna Convention on the Law of the Treaties (Dunaj, 22. 5. 1969). 1155 *UNTS* 331.

Vienna Convention on the Representation of States in their Relations with International Organizations of a Universal Character (Dunaj, 14. 3. 1975). UN Doc. A/CONF.67/16.

Yearbook of the International Law Commission (1958) Vol. II.

Yearbook of the International Law Commission (1957) Vol. I.

Yearbook of the International Law Commission (1957) Vol. II.

Zakon o splošnem upravnem postopku, *Ur. l. RS*, št. 22/2005 (8. 3. 2005).

Zakon o kazenskem postopku, *Ur. l. RS*, št. 96/2004 (30. 8. 2004).

8. 2. Sekundarni viri

Adler, Jerry in Gegax, T. Trent (1997) Rudy to the world: Drop dead. *Newsweek*, 129(16), 21. 4.:49.

Akande, Dapo (2004) International Law Immunities and the International Criminal Court. *American Journal of International Law* 98(2), 407-433.

Andrassy, Juraj (1978) *Međunarodno pravo*. Sedma izdaja. Zagreb: Školska knjiga.

Aubelj, Bronislava in Marijan Pavčnik, ur. (2003) *Pravo* (leksikon). Druga, razširjena in spremenjena izdaja. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Australian, The (2000) Attaché ordered home. 17. 11.: 5.

Barker, J. Craig (1996) *The Abuse of Diplomatic Privileges and Immunities: A Necessary Evil?*. Aldershot (itn.): Dartmouth Publishing Company Limited.

Barker, J. Craig (1998) State Immunity, Diplomatic Immunity and Act of State: A Triple Protection Against Legal Action?. *International and Comparative Law Quarterly* 47(4), 950-8.

Bartoš, Milan (1956) *Međunarodno javno pravo*. Zvezek II. Beograd: Kultura.

Beltrame, Julian (2001) Drinking with Immunity: A Russian diplomat's behaviour results in tragedy. *Maclean's* 114(7), 12. 2.: 32-3.

Ben-Asher, Dror (2000) Human rights meet diplomatic immunities: Problems and possible solutions. Harvard Law School, dostopno na <http://www.law.harvard.edu/academics/graduate/publications/papers/benasher.pdf> (5. 10. 2004).

Bennett, A. LeRoy in James K. Oliver (2002) *International Organizations*. New Jersey: Prentice Hall.

Berković, Svjetlan (1997) *Diplomatsko i konzularno pravo*. Druga, dopolnjena izdaja. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica.

Berridge, Geoff R. (2002) *Diplomacy: Theory and Practice*. Basingstoke, New York: Palgrave.

Berridge, Geoff R., Maurice Keens-Soper in T. G. Otte (2001) *Diplomatic Theory from Machiavelli to Kissinger*. Basingstoke: Palgrave.

Bianchi, Andrea (1999) Immunity versus Human Rights: The *Pinochet* Case. *European Journal of International Law* 10(2), 237-277.

Brglez, Milan (1993) Sodna imuniteta v diplomatskem pravu. *Teorija in praksa* 30(11/12), 1131-41. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Brglez, Milan (1996) Diplomatic Relations, Modern Law of Diplomacy and the Republic of Slovenia: Selected Aspects. *Revija za mednarodne odnose: problemi politike, prava in ekonomije* 3(1-4), 54-69.

Brglez, Milan (1998) Kodifikacija sodobnega diplomatskega prava. V Jazbec, Milan (ur.) *Diplomacija in Slovenci*, 59-88. Celovec: Drava.

Broomhall, Bruce (2003) *International Justice and International Criminal Court: between Sovereignty and the Rule of Law*. Oxford, New York (itn.): Oxford University Press.

Brownlie, Ian (1998) *Principles of Public International Law*. Peta izdaja. Oxford: Oxford University Press.

Bukovec, Martina (2005) Odškodninska odgovornost države za svoje uslužbence. V Seliškar Toš, Mojca (ur.) *Odgovornost države, lokalnih skupnosti in drugih nosilcev javnih pooblastil za ravnanje svojih organov in uslužbencev: zbornik Inštituta za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti*, 41-50. Ljubljana: Inštitut za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti.

Bull, Hedley (1979) *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. London in Basingstoke: MacMillan Press.

Cameron, Iain (1985) First Report of the Foreign Affairs Committee of the House of Commons. *International and Comparative Law Quarterly* 34(3), 610-20.

Caplan, Lee M. (2003) State Immunity, Human Rights, and *Jus Cogens*: A Critique of the Normative Hierarchy Theory. *American Journal of International Law* 97(3), 741-781.

Cassese, Antonio (2002) When May Senior State Officials Be Tried for International Crimes? Some Comments on the *Congo v. Belgium* Case. *European Journal of International Law* 13(4), 853-875.

Cassese, Antonio (2003) *International Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press.

Cassese, Antonio, Paola Gaeta in John R. W. D. Jones, ur. (2002) *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary*. Oxford: Oxford University Press.

Congressional Quarterly Weekly Report (1997) Car crash involving diplomat revives immunity issue. 55(2), 135.

D'Amato, Anthony, ur. (1994) *International Law Anthology*. Anderson.

Degan, Vladimir Đuro (1997) *Sources of international law*. The Hague, Boston, London: Martinus Nijhoff.

Degan, Vladimir Đuro (2000) *Međunarodno pravo*. Rijeka: Pravni fakultet u Rijeci.

Dembinski, Ludwik (1988) The modern law of diplomacy: external missions of states and international organizations. Dordrecht, Boston, Lancaster: Martinus Nijhoff Publishers.

Denza, Eileen (1998) Diplomatic law: commentary on the Vienna convention on diplomatic relations. Druga izdaja. Oxford (itn.): Clarendon Press.

- De Sena, Pasquale in Francesca De Vittor (2005) State Immunity and Human Rights: The Italian Supreme Court Decision on the *Ferrini* Case. *European Journal of International Law* 16(1), 89-112.
- De Than, Claire in Edwin Shorts (2003) *International Criminal Law and Human Rights*. London: Sweet & Maxwell Limited.
- De Wet, Erika (2004) The Prohibition of Torture as an International Norm of *jus cogens* and Its Implications for National and Customary Law. *European Journal of International Law* 15(1), 97-121.
- Economist* (1997) Take my life but not my privileges. 343(8012), 12. 4.: 44.
- Fresco, Adam (2004) Saudi diplomat to be sent home. *The Times* (United Kingdom), 3. 8.: 8.
- Hamilton, Keith in Richard Langhorne (1995) *The practice of diplomacy: its evolution, theory and administration*. London, New York: Routledge.
- Harper, Tim (2001) Russians dismiss disgraced diplomat. *Toronto Star*, 23. 2.: 2.
- Herdegen, Matthias (1986) The Abuse of Diplomatic Privileges and Countermeasures not Covered by the Vienna Convention on Diplomatic Relations. *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht* 56(3), 734-57.
- Higgins, Rosalyn (1985) The Abuse of Diplomatic Privileges and Immunities: Recent United Kingdom Experience. *American Journal of International Law* 79(2), 641-51.
- Higgins, Rosalyn (1986) UK Foreign Affairs Committee Report on the Abuse of Diplomatic Immunities and Privileges: Government Response and Report. *American Journal of International Law* 79(2), 641-51.
- James, Alan (1991) Diplomatic Relations and Contacts. *The British Yearbook of International Law* 62, 347-86. Oxford: Clarendon Press.
- Janković, Branimir M. (1988) *Diplomatija: savremeni sistem*. Beograd: Naučna knjiga.
- Kamil, Mustapha (2001) Putting »paid« to parking fines. *Business Times* (Malaysia), 18. 7.: 5.
- Klabbers, Jan (2002) *An introduction to International Institutional Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Levi, Werner (1991) *Contemporary International Law: A Concise Introduction*. Druga izdaja. Boulder, San Francisco in Oxford: Westview Press.
- Maclean's* (1995) Recalling a diplomat. 108(14), 3.4.: 25.
- Malanczuk, Peter (1997) *Akehurst's Modern Introduction to International Law*. Sedma izdaja. London, New York: Routledge.
- Malvern, Jack (2002) Traffic wardens. *The Times* (United Kingdom), 18. 7.: 22.

- Marston, Geoffrey, ur. (1991) United Kingdom Materials on International Law: diplomatic and consular immunity. *The British Yearbook of International Law* 62, 602-3. Oxford: Clarendon Press.
- Marston, Geoffrey, ur. (1996) United Kingdom Materials on International Law. *The British Yearbook of International Law* 67, 386-858. Oxford: Clarendon Press.
- Marston, Geoffrey, ur. (1998) United Kingdom Materials on International Law. *The British Yearbook of International Law* 69, 433-630. Oxford: Clarendon Press.
- McClanahan, Grant V. (1989) *Diplomatic immunity: principles, practices, problems*. New York: St. Martin's Press.
- McCorquodale, Robert in Martin Dixon (2003) *Cases and Materials on International Law*. Četrta izdaja. Oxford: Oxford University Press.
- Meron, Theodor (1998) Is International Law Moving towards Criminalization?. *European Journal of International Law* 9(1), 18-29.
- Mikolić, Mario (2002) *Diplomatski i poslovni protokol*. Zagreb: Barbat.
- Murphy, Sean D., ur. (2003) Contemporary practice of the United States relating to international law. *American Journal of International Law* 97(1), 179-208.
- Murty, Bhagevatula Satyanarayana (1989) *The International Law of Diplomacy: The Diplomatic Instrument and World Public Order*. New Haven: New Haven Press; Dordrecht, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers.
- Nahlik, Stanisław Edward (1990) Development of Diplomatic Law: Selected Problems. *Recueil des Cours: Collected Courses of the Hague Academy of International Law* 222, 187-364. The Hague, Boston, London: Martinus Nijhoff.
- Neary, Lynn (2003) Interview: Senator Hillary Rodham Clinton discusses the Senate proposal to collect on the nearly \$21 million from thousands of unpaid parking tickets by foreign diplomats. *Weekend Edition Saturday*, 1. 11.
- Nick, Stanko (1997) *Diplomacija: Metode i tehnike*. Zagreb: Barbat.
- Orakhelashvili, Alexander (2002) Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium). *American Journal of International Law* 96(3), 677-84.
- Pavčnik, Marijan (2004) *Argumentacija v pravu: od življenjskega primera do pravne odločitve*. Druga, spremenjena in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Pease, Kelly-Kate S. (2002) *International Organizations: Perspectives on Governance in Twenty-First Century*. New Jersey: Prentice Hall.
- Peek, Laura (2004) Diplomat says sex claim was blackmail plot. *The Times* (United Kingdom), 4. 8.: 9.
- People* (1997) Winning justice for Joviane. 48(26), 168.

Popovski, Vesselin (2000) International Criminal Court: A Necessary Step Towards Global Justice. *Security Dialogue* 31(4), 405-419.

Sarooshi, Danesh (1999) The Statute of the International Criminal Court. *International and Comparative Law Quarterly* 48(2), 387-404.

Satow, Ernest Mason, Sir (1995) *Satow's guide to diplomatic practice*. Peta izdaja. Uredil Lord Gore – Booth, Paul. London, New York: Longman.

Schabas, William A. (2001) *An Introduction to the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press.

Schabas, William A. (2004) United States Hostility to the International Criminal Court: It's All About the Security Council. *European Journal of International Law* 15(4), 701-20.

Seper, Jerry (2005) *Diplomatic immunity* challenged. *The Washington Times* (DC), 25. 2.: 3.

Shaw, Malcolm Nathan (1997) *International Law*. Četrta izdaja. Cambridge: Cambridge University Press.

Simoniti, Iztok (1994) *Diplomatsko pravo*. Teorija in praksa, posebna izdaja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Simoniti, Iztok (1995a) *Specialne misije*. Teorija in praksa, posebna izdaja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Simoniti, Iztok (1995b) *Multilateralna diplomacija*. Teorija in praksa, posebna izdaja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Spinedi, Marina (2002) State Responsibility v. Individual Responsibility for International Crimes: *Tertium Non Datur?*. *European Journal of International Law* 13(4), 895-9.

Teraya, Koji (2001) Emerging Hierarchy in International Human Rights and Beyond: From the Perspective of Non-derogable Rights. *European Journal of International Law* 12(5), 917-41.

Thompson, Allan (2001a) Moscow probes accused envoy. *Toronto Star*, 17. 2.: 11.

Thompson, Allan (2001b) Russia ready to charge diplomat in driving death. *Toronto Star*, 9. 6.: 11.

Times, The (United Kingdom) (2002) Diplomat on murder charge. 28. 9.: 7.

Toronto Star (2002) Envoy loses right to drive over drinking. 4. 4.: 13.

UK Parliament (2002) Lords Hansard Written Answers text for 22 Jul 2002. Dostopno na <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200102/ldhansrd/vo020722/text/20722w01.htm> (26. 8. 2005).

US Department of State (1987) June 22 - File No. P87 0077-0759. V *American Journal of International Law* 81(3), 937-9.

US Department of State Dispatch (1993) Fact sheet: *Diplomatic immunity*. 4(26), 28. 6.: 471.

Värk, René (2003) Personal Inviolability and Diplomatic Immunity in Respect of Serious Crimes. *Juridica International* VIII, 110-119.

Wall Street Journal (1987) Review & Outlook (Editorial): Diplomatic Crime. 30. 9.: 1.

Wasserman, Joanne (2002) New York City gets tough on diplomats' parking. *Daily News* (New York, NY), 25. 7.

Weir, Fred (2001) Russian diplomats rile quiet Canada. *Christian Science Monitor*, 2. 2.: 8.

Whitelaw, Kevin (1997) When diplomats break the law. *U.S. News & World Report* 122(2), 20. 1.: 14.

Wickremasinghe, Chanaka (2003) Arrest Warrant of 11 April 2000 (*Democratic Republic of the Congo v. Belgium*), Preliminary Objections and Merits, Judgement of 14 February 2002. *International and Comparative Law Quarterly* 52(3), 775-81.

Wirth, Steffen (2002) Immunity for Core Crimes? The ICJ's Judgment in the *Congo v. Belgium* Case. *European Journal of International Law* 13(4), 877-893.

Zagorac, Dean, ur. (2003) *Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča in drugi dokumenti z uvodnimi pojasnili*. Druga, spremenjena in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Amnesty International Slovenije.